

TC.
MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SİYASAL YAŞAM AÇISINDAN BİYOGRAFİ YAZINI:

“PLUTARCH’S LIVES” İNCELEMESİ

Gamze KAVAK
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Ümmühan KAYGISIZ

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Nimetullah FANİD

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Gökhan TURHAN

BURDUR - 2023

YEMİN METNİ

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum “*Siyasal Yaşam Açısından Biyografi Yazını: “Plutarch’s Lives” İncelemesi*” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Gamze KAVAK

Tarih ve İmza

ÖNSÖZ

Her zaman yol göstericim olan ve bu çalışmanın gerçekleşmesinde beni cesaretlendiren, bilgi ve birikimine her zaman saygı, duruşuna hayranlık duyduğum pek kıymetli Doç. Dr. Ümmühan KAYGISIZ hocama teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam boyunca hayatımın her aşamasını kolaylaştırmak adına olağanüstü bir çaba gösteren kardeşlerim Ebru ÖZALP, Gülsüm KAVAK TOPALAK, Şehriban SAYGIN'a, en büyük destekçilerim annem Ummahan KAVAK ve babam Ahmet KAVAK'a, en yakın dostum Ayça COŞKUN BOLAT'a sonsuz şükranlarımı sunar ve teşekkür ederim.

Bu çalışmanın, başka çalışmalara faydalı olması dileğim ile.

Burdur, 2023

ÖZET

Tezde, siyasal yaşam açısından biyografi yazını bağlamında “Plutarch’s Lives” (Paralel Hayatlar) eseri incelenmektedir. MS 105-115 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen bu seri 23 çift ve 4 tekli biyografiyi kapsamaktadır. Yunan kökenli karakterler ağırlıklı olarak Klasik-Erken Hellenistik dönemlerden, Romalı karakterlerin genellikle Geç Cumhuriyet Dönemi’nden seçildiği görülmüştür. Tarih boyunca ön plana çıkmış askeri kumandanlar, liderler ve filozoflar yaygın ve nadir özellikleriyle eşleştirilip kıyas edilmiştir. Bu sayede kişilerin eylem ve güdüler, temsil ettikleri değerler bütününe etik ve felsefi yönlerini ele alan bir içerik oluşturmuştur. Klasik biyografi yazını bütünüyle etkilemiş bir eser olmasının yanı sıra siyaset bilimi için de kıymetli bir kaynak olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma Plutarkhos’un içinde yaşadığı dönemin siyasi, sosyal ve kültürel koşullarını ele almakla birlikte, onun yaşamının önemli dönemleri ve yapıtları üzerine derli toplu bilgiler de içermektedir. Bu çalışmanın, Plutarkhos’un yazarlığını daha iyi anlamaya yardımcı olacağı düşüncesi ile Plutarkhos’ta biyografinin nasıl ele alındığı üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı, Plutarkhos’un Lives’ini temel referans alarak siyaset biliminde bulunan temel kavramları, yaklaşımları, ideolojileri ve siyasal kurumları ortaya çıkarmak ve siyaset biliminde biyografi yazınının kaynaklık oluşturu rolünü vurgulamaktır.

Anahtar Kelimeler: *Plutarkhos, Paralel Yaşamlar, Biyografi, Karşılaştırma, Yunan*

ABSTRACT

In the study, "Plutarch's Lives" (Parallel Lives) is examined in the context of biography in terms of political life. This series, which is estimated to have been written between 105-115 AD, includes 23 double and 4 single biographies. It was seen that the Greek-origin characters were mainly chosen from the Classical-Early Hellenistic periods, and the Roman characters were generally chosen from the Late Republic Period. Throughout history, prominent military commanders, leaders and philosophers have been compared with their common and rare characteristics. In this way, the actions and motives of people have created a content that deals with the ethical and philosophical aspects of the values they represent. It is thought to be a valuable resource for political science, as well as being a work that has completely influenced classical biography.

While this study deals with the political, social and cultural conditions of the period in which Plutarch lived, it also contains detailed information on the important periods of his life and his works. With the thought that this study will help to better understand Plutarch's authorship, it is emphasized how biography is handled in Plutarch. The aim of the study is to reveal the basic concepts, approaches, ideologies and political institutions in political science by taking Plutarch's Lives as a main reference and to emphasize the resource-creating role of biography in political science.

Keywords: *Plutarch, Parallel Lives, Biography, Comparison, Greek*

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM BİYOGRAFİ YAZINI VE PLUTARKHOS	4
1.1. Plutarkhos'un Hayatı.....	4
1.1.1. Doğumu ve Ölümü.....	4
1.1.2. Eğitim Hayatı	4
1.1.3. Çalışma Hayatı	4
1.1.4. Ailesi	5
1.2. Plutarkhos'un Yazarlığı	6
1.2.1. Yazın Hayatı ve Beslendiği Kaynaklar	6
1.2.2. Yazış Tarzı	7
İKİNCİ BÖLÜM PARALEL HAYATLAR SERİSİ	8
2.1. Theseus ve Romulus	9
2.1.1. Eserin Kimliği	9
2.1.2. Kişiler.....	10
2.1.2.1. Theseus.....	10
2.1.2.2. Romulus	14
2.1.3. Karşılaştırma	16
2.2. Solon ve Publicola	18

2.3. Themistokles ve Camillus	21
2.4. Aristeides ve Marcus Cato (The Elder).....	24
2.5. Kimon ve Lucullus	28
2.6. Perikles ve Fabius Maximus	30
2.7. Nikias ve Crassus	33
2.8. Alkibiades ve Coriolanus	34
2.9. Demosthenes ve Cicero.....	37
2.9.1. Eserin Kimliği	37
2.9.2. Eserin Özeti.....	38
2.9.3. Kişiler.....	40
2.9.3.1. Demosthenes	40
2.9.3.2. Cicero	43
2.9.4. Kişilerin Ortak Özellikleri.....	52
2.9.5. Bakış Açısı	53
2.10. Phokion ve Genç Cato (The Younger).....	54
2.10.1. Kişiler.....	54
2.10.1.1. Phokion	54
2.10.1.2. Cato (The Younger)	57
2.10.2. Karşılaştırma	60
2.11. Dion ve Brutus'un	61
2.12. Timoleon ve Aemilius Paulus	64
2.13. Eumenes ve Quintus Sertorius	65
2.13.1. Eserin Kimliği	65
2.13.2. Eserin Özeti.....	65
2.13.3. Kişiler.....	66
2.13.3.1. Eumenes	66
2.13.3.2. Quintus Sertorius.....	67

2.13.4. Kişilerin Ortak Özellikleri.....	69
2.13.5. Bakış Açısı	69
2.14. Philopoimen ve Titus Flamininus	69
2.15. Pelopidas ve Marcellus	71
2.16. Aleksandros ve Caesar	73
2.16.1. Eserin Kimliği	73
2.16.2. Kişiler.....	74
2.16.2.1. Aleksandros (Büyük İskender).....	74
2.16.2.2. Caesar (Sezar)	79
2.16.3. Kişilerin Ortak Özellikleri.....	83
2.16.4. Bakış Açısı	84
2.17. Demetrios ve Marcus Antonius.....	84
2.18. Pyrrhos ve Gaius Marius	86
2.19. Agis ve Kleomenes	89
2.19.1. Eserin Kimliği	89
2.19.2. Agis-Kleomenes ve Gracchus Kardeşler	89
2.20. Tiberius ve Gaius Gracchus	92
2.21. Lykurgos ve Numa	94
2.22. Lysandros ve Sulla	98
2.23. Agesilaos ve Pompeius	101
2.24. Aratos	103
2.25. Artarkserkses.....	104
2.26. Galba	105
2.27. Otho.....	107
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM PLUTARKHOS'UN ESERLERİNİN MUHTEVA VE YAPI	
BAKIMINDAN GENEL ÖZELLİKLERİ	109
3.1. Paralel Hayatlar Bağlamında Biyografi Yazınının Siyaset Bilimine Katkıları..	112
SONUÇ.....	118
KAYNAKLAR	120

Makale ve Kitap	120
İnternet Siteleri.....	121
ÖZGEÇMİŞ.....	127

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. “Paralel Hayatlar” serisi.....	8
Tablo 2. “Paralel Hayatlar” içerik ve karakter detaylandırılmış dağılım.....	110

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Theseus ve Romulus’a dair anahtar kavramlar	112
Şekil 2. Solon’a dair anahtar kavramlar	113
Şekil 3. Lykurgos’a dair anahtar kavramlar	114
Şekil 4. Camillus’a dair anahtar kavramlar	115
Şekil 5. Perikles’e dair anahtar kavramlar	116
Şekil 6. Cicero’ya dair anahtar kavramlar.....	116

GİRİŞ

Plutarkhos Paralel Hayatlar serisinde Antik Yunan ve Roma'da öne çıkmış devlet adamlarını, tarihte iz bırakmış günümüzde okullarda stratejileri halen okutulan generalleri ve dönemin en ünlü hatiplerini ele almıştır. Bazı biyografilerde ünlü bir Yunanı ona denk düşen ünlü bir Romalıyla eşleştirip, her birinin yaşamını detaylıca anlattıktan sonra yaşam çiftini karşılaştırmayla bitirmektedir. Bazı biyografilerde ise yalnızca eşleştirilen kişilerin hayatları anlatılmıştır, ayrıca bir karşılaştırma bölümüne yer verilmemiştir. Burada çıkarım okuyucuya bırakılmıştır. Dört kişinin hayatını da karşılaştırmaya gitmeden tekli biyografi olarak yazmıştır (Pers kralı I. Artarkserkses, üçüncü yüzyılda yaşamış Yunan devlet adamı Aratos, Roma imparatorları Galba ve Otho). Bunun nedenine dair güçlü bir kanıt görülememiştir. Sadece Agis ile Kleomenes çiftini iki Yunanlı ve Tiberius ile Gaius Gracchus (Gracchus Kardeşler) çiftini iki Romalı olarak kaleme almıştır.

Paralel Yaşamlar'ın genel yapısı kabaca şu başlıklar altında çözümlenebilir: Giriş (bazı biyografilerde giriş bölümüne yer verilmemesi giriş kısımlarının zaman içerisinde kaybolmuş olabileceğini düşündürmektedir), çocukluk yaşamı (pedagolojiyle olan teması da gözlemlemek mümkündür), eğitim, yetişkinlik, kamu hayatı, öne çıkış, savaşlar, kader ve tutumlarda değişim, ölüm, karşılaştırma (bazı eserlerde).

Paralel Yaşamlar'ı önemli kılan bir diğer etmen karakter betimlemesidir. Ele aldığı kişilerin karakterleri ve yaşamı üzerine derin irdelemeler yer almaktadır. Bazı biyografilerde ele alınan karakterlerin fiziksel ve kişilik özellikleri üzerinde de durulmaktadır. Aktardığı kişilerin yaptıkları işler arasından önemli gördüklerini aktarırken daha ileri gitmemesinin nedenini bilgisizliğinden değil, tarihçi olmamasına ve eserlerin bir yaşam özeti niteliğinde oluşuna dayandırmaktadır. Plutarkhos seçtiği kişileri bir misafir gibi kabul edip kendini onların yaşamlarını paylaşan biri olarak görmüştür.

Onun ele aldığı kişilere bakış açısı genel itibarıyla ahlaksaldır. Plutarkhos'da kişiler yalnızca erdemleri bakımından değil aynı zamanda kusurları bakımından da değerlendirilir; değerlendirilirken ne erdemler abartılır ne de kusurlar göz ardı edilir. Kusurların anlatılması erdemlerin anlatılması kadar önemlidir. Ona göre insan yaradılışı mükemmellikten uzaktır. Ancak öz disiplin ve felsefe ile erdem içerisinde büyüyebilir. Bu bakımdan Plutarkhos muhafazakâr ideoloji içerisinde değerlendirilebilir. Bilindiği

üzere muhafazakârlık pek çok bakımdan insanın kusurluluğuna dair bir felsefedir. Ancak ahlak dışı veya suçlu davranışın kökenlerinin bireyde aranması gerektiği noktasında muhafazakâr ideolojiden ayrılır. Çünkü o Hobbesçu bir insan doğası görüşüne varan bir çizgide değildir. Bireyleri erdemleri bakımından ele alırken yaşadığı dönem ve koşullar içerisinde değerlendirmiştir. Örneğin Diktatör Sulla'nın hükümet biçimini değiştirirken silah zoruna başvurmasından ve iktidarı ele geçirmek için başvurduğu şiddet yollarından ötürü onu suçlamamaktadır.

Paralel Yaşamlar'a konu ettiği kişileri nasıl seçtiği ve tasarısını nasıl geliştirdiği bilinmemektedir. Başka bir ifade ile Plutarkhos "Paralel Hayatlar" düşüncesini bir tasarı sonucu oluşturmuş değildir, zamanla geliştirmiş ve sonrasında ona bilinçli olarak yönelmiştir. Yazarın amacı ilkin okuyucusunu hoşnut etmek, sonra da ona siyaset, ahlak ve erdem ile ilgili örnekler sunmaktır. Eserlerin incelemesinden anlaşıldığına göre, konu ettiği Yunan ve Romalı karakterleri zaman dizinsel bir sıra izlemeden yazmıştır.

Tarih değil yaşam yazdığını belirten Plutarkhos'un kendisini tarihçi olarak görmediği anlaşılmaktadır. Biyografi en temel ifade ile *"bir kişinin hayatının doğumundan ölümüne dek yapılan dökümüdür"* (Momigliano 1993: 11). Ancak, eserlerin hiçbirisinde kişilerin hayatı doğduğu günden öldüğü tarihe dek sistematik bir şekilde aktarılmamıştır. Örneğin; Galba'da Galba'nın soyu, özel yaşamı ve Vindex isyanı öncesindeki devlet kariyerine ilişkin pek az anlatı bulunmaktadır.

Karşılaştırdığı kişilere yazmış olduğu karşılaştırma bölümleri Paralel Yaşamlar'ın ayırt edici özelliklerinden biridir. Elbette ondan daha önce bireyleri karşılaştırarak anlatmış başka yazarlar yer almaktadır. Ancak Plutarkhos'ta karşılaştırma onun biyografilerini önemli ölçüde başka yazarlarınkinden farklılaştırmaktadır. Anlatıya çok renk katmamıştır, anlatıda öykülemeye bilgi de katmıştır, anlatıda hem övgü hem de yermeye yer verilmiştir.

Paralel Yaşamlar'da konuların detayına yararlanılan kaynak ölçüsünde inilebilmiştir. Kaynaklar ise genelde çeşitlilik göstermektedir. Klasik dönem ve sonrası yaşayan kişilerin tanıtımında, bu kişilerin kendi kitaplarından yararlanılmıştır. Örneğin Antonius'ta Antonius'un kendisinin yazdığı biyografi kitabına değinilmektedir. Cicero'nun nutuklarından (özellikle Antonius'un tanıtımının ilk yarısında) büyük ölçüde

yararlandığı görülmektedir. Bunun yanında kaynak olarak tarihçilerin, anı yazarlarının ve peripatetik öykü anlatıcılarının eserlerine başvurulduğu bilinmektedir.

Bazı uyumsuzluklarla da karşılaşılabilir. Roma ve Yunan dünyasının iki büyük hatibi Cicero ve Demosthenes'in karşılaştırmasında edebi açıdan eleştirmesini beklediğimiz bir sırada, Plutarkhos'un bundan kaçındığı görülmektedir. Yazar tarafından bu konuda ileri sürülen neden ise Roma'da belli kamu işleri ile görevlendirilmesi sebebiyle (Demosthenes'e sunuş yazısında kendisinin belirttiği gibi) öğrenmeye zaman bulamadığı Latince bilgisinin yetersiz oluşudur. Fakat Yunanca Roma'da yazın sanatıyla ilgilenen elit kesimin diliydi ve kent eğitilmiş Yunanlılara, özellikle felsefecilere kucaklarını açmıştı. Dolayısıyla Romalı karakterler için de Yunanca kaynakları kullanmıştır (Plutark, 2011a: 7).

Paralel Hayatlar serisi üzerine siyaset bilimi bağlamında yazılmış, tamamını kapsayan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Tarihte öne çıkmış kişilerin basılı kaynaklarının var oluşu, diğer kişilerde ise yalnızca çevrimiçi kaynaklara ulaşılabilir oluşu kaynak kısıtlılığına sebep olmaktadır. 50 farklı kişinin hayatı ve önemi aktarıldığından eser oldukça detaylı ve kapsamlıdır. Dolayısı ile kişileri tek tek ele alarak Plutarkhos'un savları ve anlatımı ile doğrulamak başlı başına bir çalışma konusu olduğundan konunun büyüklüğü kısıtlılık oluşturmaktadır. Ele alınan bir kişi aynı dönemde yaşamamış dahi olsa başka bir kişinin biyografisinde yer almaktadır. Bu durum konuyu karmaşık hale getirdiğinden bir kısıt oluşturmıştır. Bu minvalde çalışma da yalnızca paralel hayatlar serisi referans alınmıştır. Kişilerle ilgili bireysel araştırmalara gidilmemiştir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Plutarkhos'un hayatına; doğumu, ölümü, eğitim hayatını, çalışma hayatını ve ailesini kapsayacak şekilde değinilmiştir. Daha sonra biyografi yazını bağlamında yazarlığına, yazın hayatına, beslendiği kaynaklara ve kendine has yazış tarzına değinilmiştir. Takip eden ikinci bölümde, Paralel Hayatlar serisinin tümüne (23 çift 4 tek biyografi), öne çıkan kişilerde eserlerin kimliğine, karşılaştırma bölümüne ve Plutarkhos'un bakış açısına yer verilmiştir. Son olarak üçüncü bölümde Paralel Hayatlar'ın içeriğine ve yapı bakımından genel özelliklerine, Paralel Hayatlar'ın siyaset bilimine katkılarına, öne çıkan kişilerde anahtar kavramlara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİYOĞRAFI YAZINI VE PLUTARKHOS

1.1. Plutarkhos'un Hayatı

1.1.1. Doğumu ve Ölümü

Mestrius Plutarchus, MS 46 yılında, Boiotia'nın Khaironeia şehrinde doğmuştur. Yaklaşık MS 120'de öldüğüne inanılır. Plutarkhos Yunan tarihçi, biyografi ve deneme yazarıdır. Biyografi türünün babası kabul edilir (Plutarkhos, 2021: VII). Yaşamı konusunda bilgilerin çoğu için kaynak kendi yazılarıdır (Plutark, 2011a: 7).

1.1.2. Eğitim Hayatı

Ailesi soylu ve zengin olması sebebiyle iyi bir eğitim görmüştür. O dönemde hem Yunanlılar hem de Romalılar için cazibe merkezi olan Atina'da eğitim almıştır ve bir Aristotelesçi olan ve Atina'ya yerleşmeden önce İskenderiye'de dersler veren Mısırlı Ammonius'un öğrencisi olmuştur (Plutark, 2011a: 7). Retorik, matematik ve Platoncu felsefe dersleri almıştır ve bu derslerde başarı kazandığı bildirilmiştir. Sürekli okuyarak kendini geliştirmiş, İtalya, Mısır ve Anadolu'yu da ziyaret etmiştir. Her gittiği yerde araştırmalar yapmış, edindiği bilgileri insanlara konuşmalar yaparak aktarmıştır (Plutarkhos, 2021: VII).

Karakteri ve kültürü ile herkesin saygısını ve sevgisini kazanmıştır. Atina ve Roma'da yaşayabilecek düzeyde iken Khaironeia'da kalmayı tercih etmiştir. Böylelikle memleketinin adını tüm dünyaya duyurmuştur (Plutarkhos, 2021: VII). Bunu Demosthenes kitabının ikinci paragrafında geçen *“ben küçük bir şehirde doğdum, ama daha da küçülmemesi için orada kalmaya karar verdim”* cümlesinden anlayabiliriz. İnsanın nerede yaşadığının değil, kendini nasıl geliştirdiğini önemli olduğuna inandığını şu paragrafta açıkça görürüz: *“şayet yaşam ya da düşünme tarzında yüksek standartlara ulaşamıyorsak, bu vatanımızın küçüklüğü ile değil, kişisel yetersizlik ile alakalıdır”* der (Plutarkhos, 2021: 3).

1.1.3. Çalışma Hayatı

Memleketinde en yüksek makamlara getirilmiştir. O dönem Roma istilası altındaki Khaironeia adına birçok kez Roma'ya elçi olarak gönderilmiştir. Bu ziyaretleri

sırasında dönemin egemen ve saygın kesimleri ile tanışabilmiştir. Bilgi ve erdemi ile imparatorları dahi etkilemiştir. Yunan kültürünü temsil eden biri olarak saygılarını kazanmıştır. Suda¹ ansiklopedisine göre konsül ünvanı verilmiştir ve İlyria valilerine de eyaletlerini yönetmede öğütlerini dinlemeleri buyurulmuştur. Hadrianus ise Plutarkhos'u Akhaia eyaletine procurator² atamıştır (Plutarkhos, 2021: 8).

Khaironeia'da Platon'un Akademia'sına benzer bir okul kurmuştur ve daha çok ahlak konularını işlemiştir. Aynı zamanda okulda Pithagoras, Sokrates ve Platon'un felsefesi incelenmiştir. Özel hayatında da etkisi olan yüksek ahlak ilkesini gençlere de aşılamaya çalışmıştır (Plutarkhos: 2020b: VI).

Akabinde Eski Yunan filozoflarının eserlerini saygıyla ve titizlikle okuyup incelemiş, atalarının dini inançlarına bağlı kalmıştır. Geleneklerini ve anıtlarını elinden geldiğince korumaya çalışmıştır. Daha sonra onurlu mevkilerin en büyüğüne layık görülerek 95'ten ölümüne dek Delphoi Tapınağı'nın hem mali hem de dinsel sorumlulukları olan rahiplik görevini üstlenmiştir (Plutarkhos: 2020b: VI-VII).

1.1.4. Ailesi

Büyük babası Lamprias ve büyük büyük babası Nikarkhos tarafından büyütülmüştür. Onlardan çok şey öğrendiğini aktaran Plutarkhos, babasından övgü ile bahsetmektedir fakat adını hiç anmamıştır (Plutarkhos: 2020b: V). Zengin bir Khaironeialı'nın kızı Timoksene ile evlenmiştir. Eserlerinde dört oğlundan bahseder. Tek kızı küçük yaşta hayatını kaybetmiştir (Plutarkhos, 2021: VIII). Hem varlıklı hem de köklü bir aileden gelmiş olması eğitimini filozoflar kenti Atina'da tamamlamasını ve de gelenek olduğu üzere ülkesine hizmet etmesini sağlamıştır.

¹ Suda ya da Souda, Suidas adlı bir yazar tarafından 10. yüzyılda Bizans'ta yazılmış Antik Akdeniz dünyası ile ilgili bilgi veren dev ansiklopedidir. 30.000 tanım içerip, ansiklopedik sözlük biçiminde yazılmıştır; pek çok eskiz kaybolmasına rağmen kimi kısımlar Orta çağ Hristiyan derleyicileri tarafından muhafaza edilmiştir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Suda>).

²Eski Roma'da baş mali işler sorumlusu
(<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/procurator>).

1.2. Plutarkhos'un Yazarlığı

1.2.1. Yazın Hayatı ve Beslendiği Kaynaklar

Paralel Yaşamlar'da Plutarkhos'un bakış açısı ahlaksaldır ve felsefesinin temelini insanoğlunun uygun davranışı üzerine düşünme oluşturmaktadır. Bireysel olarak kişileri incelerken o kişinin gerçek değerini evrensel bir insan doğası karşısında ölçmektedir. İnsanın ve insanlığın özle ilgili olarak rasyonel doğasına güçlü bir inancı vardır. Vicdan, adalet, erdem gibi değerlerin zıtları ile kavgalarının toplum yaşamının dinamiğini belirlediği bir dönemin iyimser ve insanlığa saygı duyan bir çözümlemesini üretmektedir (Plutark, 2011a: 8).

Plutarkhos'un eserleri iki büyük öbeğe ayrılmaktadır: Ethika (Latince Moralia) ve Paralel Hayatlar (Paralleloi Bioi). Ethika'da insanların ilgilenebileceği her alanı felsefi açıdan incelemiştir. Çocuk Eğitimi, Kadınların Erdemi, Erdem ve Şans, Gençlerin Eğitiminde Şiirin Rolü, Para Hırsı, Dalkavukluk, Güzellik Hakkında, Müzik Hakkında, Monarşi, Demokrasi ve Oligarşi Hakkında, Evlilik Hakkında, On Hatibin Hayatı, Antik Dönemin Yedi Bilgesinin Sempozyumu gibi kitapların yer aldığı 85 eserden oluşmaktadır. Görüldüğü gibi müzikten siyasete onun ilgi alanı oldukça geniştir. Ancak adını dünyaya duyuran ve kendinden sonraki dönemleri en çok etkileyen Paralel Hayatlar olmuştur (Plutarkhos, 2021: IX). 105-115 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen Paralel Hayatlar serisinde tarihin ileri gelen kişilerinin biyografilerini ele alarak karşılaştırmıştır. Ağırlıklı olarak Yunan ve Romalı olan bu kişileri kıyaslama yoluna gitmiştir. Roma egemenliği altındaki Yunanistan'da yazılan bu eserler adeta dönemin koşullarını yansıtmaktadır. Paralel Hayatlar'ın önemi yalnızca siyasal yaşam açısından kıymetli bilgiler içermesi değil aynı zamanda o dönemin zengin mirasının taşıyıcısı olmalarıdır.

Plutarkhos okuduğu kitap sayısı ve edindiği bilgilerle yaşadığı dönemden bugüne dek herkeste hayranlık uyandırmaktadır. Bilgi kaynaklarını belirtmekten kaçınmamıştır ve eserlerinde birçok yazardan bahsetmektedir. İlk dönemler için Herodotos, Tukidides gibi daha sonraki dönemler içinde İeronymos, Kardianos ve özellikle Plybios'a başvurmuştur. Romalılar için de Yunan kaynaklarını kullanmıştır (Plutarkhos, 2021: XI).

1.2.2. Yazış Tarzı

Plutarkhos tarihçi olmadığını ve olmak da istemediğini her fırsatta dile getirir. Onun için önemli olan bir olayın ne zaman meydana geldiği değil nedenleri, sonuçları ve kişinin üstünde bıraktığı etkilerdir.

Serinin kurgusu birbirine çok benzerdir. Önce ele alınan kişinin ailesinden, çocukluğundan ve aldığı eğitimden bahsedilir. Sonra gençliği, yaptığı işler ve kişiliği anlatılır, sonunda da ölümü ve onu izleyen olaylar sıralanır. Çoğunda iki kişiyi kıyaslayan karşılaştırmalara yer verilir (Plutarkhos, 2021: X).

Hem dili hem de yaklaşımı açısından heyecanla okunan unutulmaz eserler bırakmıştır. Bildiklerini yalın bir dille yoğurmadan, adeta bir roman gibi geniş kitlelere ulaştırmayı başarmıştır. Adamandios Korais, Plutarkhos'un eserini bir cümlede şöyle özetler: *“Çiçekleri görüp koklayan birçok canlıdan yalnızca arının bal yapabilmesi gibi, bilgi sahibi olan birçok kişiden yalnızca filozof Plutarkhos böyle bir eser verebilirdi.”* (Plutarkhos, 2021: XI).

İKİNCİ BÖLÜM

PARALEL HAYATLAR SERİSİ

MS 105-115 yılları arasında yazdığı tahmin edilmektedir (Plutarkhos, 2021: XI).
Paralel Hayatlar'ın şu kitapları günümüze kadar gelebilmiştir:

Tablo 1. “Paralel Hayatlar” serisi

	Yunan (Atina)		Roma	
1	Theseus		Romulus	
2	Solon		Publicola	
3	Themistokles		Camillus	
4	Aristeides		Marcus Cato (The Elder)	
5	Kimon		Lucullus	
6	Perikles		Fabius Maximus	
7	Nikias		Crassus	
8	Alkibiades		Coriolanus	
9	Demosthenes		Cicero	
10	Phokion		Cato (The Younger)	
11	Dion		Brutus	
12	Timoleon		Aemilius Paulus	
13	Eumenes		Quintus Sertorius	
14	Philopoimen		Titus Flamininus	
15	Pelopidas		Marcellus	
16	Aleksandros		Caesar	
17	Demetrios		Marcus Antonius	
18	Pyrrhos		Gaius Marius	
19	Agis	Kleomenes		
20			Tiberius Gracchus	Gaius Gracchus
21	Lykurgos		Numa	
22	Lysandros		Sulla	
23	Agesilaos		Pompeius	
	Tekli Biyografiler			
24	Tarsuslu Aratos			
25	Pers Kralı I. Artarkserkses			
26			Galba	
27			Otho	

(Plutarkhos, 2021: IX-X).

2.1. Theseus ve Romulus

2.1.1. Eserin Kimliği

Plutarkhos'un bu eserinin Paralel Yaşamlar içinde özel bir yeri vardır. Bu eserde Plutarkhos dünya tarihinde iz bırakmış iki büyük şehrin kurucusu, Atina'nın efsanevi kralı Theseus ile Roma'nın kurucusu ve ilk kralı Romulus'a yer vermiştir. Zamansal anlamda uzak geçmişte yaşamalarından dolayı ilk, yazdığı dönem açısından ise Lykurgos ve Numa'dan sonra yer almaktadır³ (Plutarkhos, 2020b: 3). Plutarkhos Theseus ve Romulus'u yalnızca iki şehrin kurucuları olmaları sebebiyle değil, yaşamlarının birçok konuda birbirine benzemesinden dolayı da karşılaştırmıştır.

Bu eserde Plutarkhos okuyucuyu yormadan, anlaşılır ve romansı bir dil ile bu iki kahramanın hayatına ışık tutmuştur ve bunu yaparken son derece tarafsızdır. Olayları anlatırken de edindiği bilgilerin kaynağını vermekten beri durmamıştır. Onların hayatlarını detaylıca ele alırken kusurlarına dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak mazeretler aramıştır.

Plutarkhos Theseus'un biyografisine "Hey Sossius Senecio..." sözü ile başlayarak bu eseri yakın dostu Senecio'ya adadığını göstermek istemiştir (Plutarkhos, 2020b: 3). Theseus'un ilerleyen bölümlerinde kurduğu "*Herakles'in Hayatı eserimde savaşta ölenleri...*" cümlesi ile Plutarkhos'un Herakles'in yaşamını da kaleme aldığını çıkartabiliriz (Plutarkhos, 2020b: 28). Ancak bu eser günümüze ulaşamamıştır.

Romulus'un biyografisinde Roma şehrinin kuruluşunda uygulanan ritüelleri, o dönemlerde şehrin yerinin nasıl belirlendiğini detaylıca aktarmaktadır. Batı kültüründeki gerdek odasına kucakta taşıma gibi birçok ritüelin olası nedenlerine de ışık tutmaktadır.

Birçok eserinde okuyucuyla diyalog kuran Plutarkhos burada da Theseus ve Romulus'un hayatını aktarmadan önce vereceği bilgilerin sağlamlığından tereddüt duyarak "... gerçek olması mümkün görünmeyen ya da mantık dışına çıkan bilgilere rastlandığında, okuyucumdan hoşgörülü olmasını ve antik mitlerle geleneklerin anlatımını sabırla okumasını rica edeceğim" demektedir (Plutarkhos, 2020b: 3-4).

³ Theseus biyografisinin ilk paragrafında geçen "... yasa koyucu Lykurgos'un ve Numa'nın biyografilerini yazdığımı göre, biraz daha geriye gidip o dönemlerde yaşayan Romulus'u ele almanın pek yanlış olmayacağını düşündüm" sözlerinden bu kaniya varılmıştır (Plutarkhos, 2020b: 3).

Hemen hemen her eserinde kaynak göstermeyi bir tarz edinmiş Plutarkhos'un tereddüdü, Theseus ve Romulus'un zamansal anlamda uzak geçmişte yaşamaları sebebiyle mazur görülebilir.

Theseus ile Romulus ve Lykurgos ile Numa adlı biyografiler birbirleri ile içiçedirler. Tarih ile mitlerin arasındaki ayrımın zor ortaya konduğu karakterler ve dönemlerle ilgilidirler. Yazılı kaynaktan ziyade söylemin baskın olduğu yapıtlardır (Mutlu, 2011: 40).

2.1.2. Kişiler

2.1.2.1. Theseus

Çocuk sahibi olamayan Atina Kralı Aegeas'a Delphoi Tapınağı'nda yaşayan bir rahibe tarafından bir kehanet verilmiştir. Kehanete göre Aegeas'ın Atina'ya gidene kadar hiçbir kadınla birlikte olmaması gerekmektedir. Kehanetten anlam çıkaramayan Aegeas Pittheus'a danışır ve onu ikna ederek kızı Aithra ile birlikte olur. Aithra'nın hamile kalma ihtimalini düşünen Aegeas, bir kovuğa kılıç ve bir çift ayakkabı gizler. Bundan yalnızca Aithra'ya bahsetmiştir. Aegeas, sayıları elliye bulan erkek kardeşinin oğulları Pallandidesler tarafından daima küçümsendiği için doğacak çocuğun erkek olması durumunda (çocuk sahibi olması halinde kral olup yerine geçebilmek için tepki göstereceklerinden) ve emanetleri alacak kadar güçlendiğinde gizli bir şekilde ona gelmesini Aithra'ya tembihler. Aithra bir süre sonra bir erkek evlar doğurur ve o çocuğun adı 'Theseus'dur. Theseus dedesi Pittheus denetiminde yetiştirilir. Bir süre Aithra Theseus'un kimin çocuğu olduğunu gizlemiştir. Hatta dedesi Pittheus halkı Poseidon'a taptığı için onun Poseidon'un oğlu olduğunu ileri sürmüştür (Plutarkhos, 2020b: 5-7). Bilindiği üzere iktidarın rastgele elde edilmeyip bir hakka dayandırılması fikri ne kadar kabul görür ise, o iktidar o ölçüde meşru olabilir. İktidarın meşruluğu problemi çok eski zamanlardan beri üzerinde tartışılan bir konudur ve siyaset bilimi yazınında genişçe yer bulmuştur. Siyasal iktidarın tanrıya ya da kutsal kaynaklarda aranışı teolojik meşruluğun en ilkel türlerinden biridir ve tarihte "Tanrı-Krallar" sıklıkla görülmektedir. Teokratik meşruluk teorisine göre hükümdar aynı zamanda bir tanrıdır ve iktidarına itaat bir siyasal zorunluluk olduğu kadar dinsel bir görevdir (Kapani, 2016: 78-79). Kabul etmek gerekir ki o çağlarda siyasal iktidara Pittheus'un yaptığından daha sağlam bir meşruluk temeli bulmak mümkün değildir.

Theseus ergenlik çağına girdiğinde annesi ona gerçekleri anlatır ve emanetleri alıp Atina'ya gitmesini tembihler. O dönem için kara yolculuğu tehlikeli ve emniyetsizdir ve deniz yoluyla giderse korkak olarak nitelendirilip babası olarak bilinen Poseidon'u utandıracağını düşünür. Ayrıca gerçek babasına kana bulanmamış kılıcı sunmanın kendisine yakışmayacağını düşünüyordu. Herakles'e olan hayranlığı da bu gözü karalığın başka bir nedenidir. Yolda karşılaştığı birçok zorluk ve içerisinden kahramanca çıktığı mücadeleler ile nihayetinde Atina'ya varır. Atina'ya vardığında gözüne çarpan ilk şey kamu ile alakalı her şeyin alt üst olması ve insanlar arasındaki gerginliktir. O dönemde artık yaşlanmış ve her şeyden kuşkulanan babası Aegeas başkalarının da etkisi altında Theseus'u konuk olarak davet eder ve art niyetli olması muhtemel bu yabancının yemeğine zehir konmasını emreder. Başlangıçta kim olduğunu söylemekte tereddüt etse de (sözde) eti kesmek için kılıcını çıkardığı an babası onu tanır ve zehirli tabağı devirerek oğlunu bağrına basar. Daha sonra halkına Theseus'u oğlu olarak tanıtır. Kahramanlıklarını işiten halk onu coşku ile karşılar. Taht varisi Theseus olunca elbette Pallandideslerin savaş çıkarması da kaçınılmaz olmuştur. Bu iktidar mücadelesinin kazananı ise Theseus olmuştur (Plutarkhos, 2020b: 7-12).

Kısa süre sonra Girit'ten meşhur "vergi"ye eşlik edecek olan heyet Attika'ya gelir. Meşhur "vergi"nin hikayesi (birçok yazara göre) şu şekildedir: Girit Kralı Minos'un oğlu Androgeos'un Attika'da haksız yere öldürülmesi üzerine Minos tarafınca savaş açılmıştır. Aynı zamana denk gelen kıtlık ve hastalıklar Attikalıları lanetlendikleri kehanetine inandırmıştır. Kehanete uyarak Girit Kralı ile bir anlaşma yaparlar ve her dokuz yılda bir kez, kura ile seçilen yedi kız yedi erkekten oluşan on dört genci Girit'e göndermeyi kabul etmişlerdir. Labirente bırakılan bu gençler ya canavar tarafından parçalanacaklardır ya da sonsuz dehlizler içinde kaybolacaklardır. Başka bir vergi dönemi yaklaşınca her şeyin sorumlusu olmasına rağmen Aegeas'ın bu durumdan etkilenmemesi halk içerisinde gerginliğe neden olmuştur. Netice itibarıyla bir varis tanıtırken, yurttaşlarının çocuklarının ölmelerine göz yumuyordu. Bu duruma seyirci kalamayan Theseus, onların acısını paylaşmak istercesine gönüllü olarak kuraya girmeden gençler arasına katıldı (farklı senaryolarda Minos'un bizzat gelip seçtiği de anlatılır). Bu davranışı ve vatan sevgisi vatandaşları tarafından takdir edilmiştir. Zaten Theseus'un asıl amacı hem yararlı şeyler yapmak hem de halk tarafından kabul görmektir. Anlaşmanın şartı geminin Atinalılar tarafından verileceği, gençlerin ise silahsız olacağı şeklindedir. İnsan hayatı ile

ödenen bu verginin ortadan kalkabilmesi içinse canavarın öldürülmesi gerekmektedir. Gemi kara bir yelkenle hareket etmiştir. Aegeas, oğlu yolculuktan sağ salim döner umuduyla dümeniye beyaz bir yelken vermiştir ve dönüşte kurtuluşlarının göstergesi olarak bu yelkeni açmasını tembihlemiştir. Theseus canavarı öldürdükten sonra Atina'ya gitmek üzere Girit'ten ayrılmıştır. Attike kıyılarına yaklaştıklarında ise sevçinç ile babasına söz vermiş olduğu beyaz yelkeni açmayı unutmuştur. Bunun üzerine umutsuzluğa kapılan Aegeas kendini bir uçurumdan aşağı atmıştır. Theseus'un kurtulduğunu duyan vatandaşlar onu gösterilerle ve çelenklerle karşılamışlardır (Plutarkhos, 2020b: 12-20).

Atinalılar Theseus'un gemisini Demetrios zamanına kadar saklamışlardır. Bu gemi Theseus'un gemisi paradoksu'na ve filozofların her şeyin değişime maruz kaldığı tartışmalarına sebep olmuştur. Plutarkhos'un aktardığı, filozofları tarih boyunca uğraştırmaya devam eden tartışma konusu şöyledir: Zamanla geminin tahta parçaları çürüdükçe yenileriyle değiştirilmiştir. Öyle ki, bir gün geminin değiştirilmemiş parçası kalmamıştır. Böyle bir durumda gemi hala Theseus'un gemisi mi sayılacaktır, yoksa başka bir gemi haline mi gelmiştir? Bu durum filozoflar için tartışma konusu olmuştur. Paradoksun çözümü için çeşitli öneriler ortaya atılmıştır. Bunlardan en kayda değer olanları şu şekildedir: İlk olarak; varlıklar sürekli değişim halindedir ve bu sebepten Theseus'un gemisi daha Atina'ya vardığı günün ertesi gününde farklı bir gemi olmuştur. Dolayısıyla bu bir paradoks değildir. Bir diğeri; Theseus'un gemisi, aynı gemidir zira şekli değişmemiştir. Theseus'un gemisinin tahtaları değişse dahi Theseus'u taşıma maksadı değişmemiştir, bu sebeple o hala aynı gemidir. Theseus'un gemisini yapan ustalar ve onların aletleri ile gemiyi onaranlar aynı olduğundan bu nedenle de gemi aynı gemidir (Yavuz, 2017: 112-123). Bu açıklamalardan sonra geminin hala Theseus'un gemisi olduğunu söyleyenlere karşı ikinci bir soru daha ortaya atılmıştır: Değiştirilen tüm parçalar bir tarafta saklansa ve bunlar kullanılarak ikinci bir gemi yapılırsa, bu yine Theseus'un gemisi olur mu? Bu konu başlı başına başka bir çalışma konusu olduğundan bu kadar değinmek yeterli olacaktır.

Aegeas'ın ölümünden sonra o güne kadar değişik yönetim merkezlerine sahip, ortak çıkar için bile bir araya gelemeyen Attikalıları, çeşitli projelerle tek tek köyleri dolaşıp ikna eden Theseus, Attika bölgesinin vatandaşlarını bir şehir-devlet altında

toplamayı başarmıştır. Buradaki fark Theseus Synoikismos⁴'u gerçekleştirdiği sırada (Pallandideslerle savaşmak zorunda kalması dışında) herhangi bir şiddet uygulamasına başvurmamıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Theseus+Romulus*.html). Yoksul ve orta halliler kolay ikna olurken, güçlüleri ikna edebilmek için kendisinin sadece savaşta ve kanunların uygulanmasında söz sahibi olacağı, kralsız hükümet ve demokratik bir yönetim vaat etmiştir. Diğer meselelerde ise herkesin eşit haklara sahip olacağı şeklinde söz vermiştir. Daha sonra meclisleri dağıtmış, farklı bölgelerdeki farklı yöneticileri görevden almış, başkentte ortak bir yönetim konağı ile meclis kurmuştur. Bu şehre “Athenais” adını vermiştir. O söz verdiği gibi krallık makamını bir kenara bırakarak, şehri “tanrıların buyruğu” doğrultusunda düzene sokmaya çalışmıştır. Şehrini dahada büyütmek istediğinden, olabildiğince çok bölgelerden insanları birleştirmek istemiştir ve yerli halk ile eşit şartlarda yerleşmeleri için teşvik etmiştir. Bu yerleşme elbette rastgele olmamıştır, düzensiz bir demokrasinin kurulmasını engellemek için planlar yapmıştır. İşe ilk olarak vatandaşları üç sınıfa (soylular, çiftçiler ve zanaatkarlar) ayırarak başlamıştır. Soylular dinsel konuların yönetiminden, yüksek makamlardan, kanunların öğretilmesinden ve kutsal değerlerin yorumlanmasından sorumludur. Bu ayırım sayesinde onurlu sayılan soylular ile yararlı görülen çiftçiler ve sayıca üstün olan zanaatkarlar eşit sayılabiliştir. Aristoteles’in de dediği gibi mutlak egemenliğinden vazgeçen, çoğunluktan ve halktan yana olan ilk lider Theseus’tur (Plutarkhos, 2020b: 22-24). Theseus bu gibi pek çok ve büyük işler gerçekleştirdikten sonra “İşte başka bir Herakles!” diye anılmıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Theseus+Romulus*.html).

Theseus’un kötü sonlanan birçok evliliği olmuştur. Bütün bunlar içerisinde en önemlisi Attika’yı savaşa boğan, kendisinin şehri terketmesine neden olan elli yaşındayken yaptığı (Plutarkhos’a göre) çirkin davranışı: henüz çok küçük yaşta olan Güzel Helene’yi kaçırmasıdır. Bu tür olaylarla sarılan tahtı, bazı kişiler tarafından bir araya getirilmiş halkın kışkırtmaları ile daha da sallanmıştır. Halk arasında derin bir yozlaşma ortaya çıkmış, verilen görevler yerine getirilmez olmuş ve herkes çıkarı ardına koşar olmuştur. Bu sorunları yok etmek için kaba kuvvete başvurunca da halkın sevgisini

⁴ Sinokizm; Antik Yunanistan’da birçok köyün bir şehir ya da şehir devleti oluşturmak maksadıyla biraraya getirilmesine verilen addır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Sinokizm>).

yitirmiş ve ayaklanmalarına sebep olmuştur. Şehri terkettikten sonra Skyros Adası'nda babadan kalma arazilerini göstermesi için Lykomedes, belki onun gücünden korktuğu için belki de düşmanlarını hoşnut etmek için arazileri gösterme bahanesi ile onu uçurumdan aşağı atmıştır (Plutarkhos, 2020b: 28, 30-34). Var olduğu sürece zayıflara ve acı çekenlere yardım eden, yanlarında olan bir adam için hazin bir son olarak görülebilir.

2.1.2.2. Romulus

Romulus'un doğumu ile ilgili birçok hikâye bulunmaktadır. Plutarkhos'a göre bunlardan en güvenilir kaynaklara dayananı şöyledir: Alba Kralı Amulius, kardeşi Nomitor'un kızını çocuk sahibi olup tahta varis yetiştirmesinden endişe ederek rahibe yapmıştır. Daha sonra hamile kalan kız kimseyle görüşemeyeceği bir yere hapsedilmiştir. İkiz erkek doğurduktan sonra endişeleri artan Amulius hizmetkarına onları denize atmasını emretmiştir. Nehrin kenarına bırakılan sepet, Germanos denilen kuytu bir yere çıkmıştır (ikizlere germanoi denilmesinin nedeni de budur). Efsaneye göre ikizleri dışı bir kurt emzirmiştir ve bir ağaçkakan beslemiştir (bu iki hayvan tanrı Ares'in kutsal hayvanları sayıldığından kızın Ares'ten hamile kaldığı dahi düşünülmüştür). Romus ve Romulus adını alan bu iki kardeş küçük yaşlardan beri iri bedenleri ve güzel yüz hatları ile asil bir aileden geldiklerini gösteriyordu. Büyüdükçe daha cesur olduklarını kanıtlamışlardır. Romulus daha olgun ve bir yöneticiye yaraşır bir bilgeliğe sahip olduğunu göstermiştir. Boyun eğmek için değil, egemen olmak için yaratıldığı hareketlerinden anlaşılmaktaydı. İki kardeşte özgürlükte tembelliğin ve korkaklığın yeri olmadığına, hayatın her döneminde kötülerini cezalandırmak ve zayıf olanları korumak gerektiğinde hazırlıklı olmaları gerektiğine inanmışlardır. Bu erdemleri onlara büyük bir ün kazandırmıştır. Böylelikle birçok yoksula ve kölelere devrimci fikirler aşılamışlardır (Plutarkhos, 2020b: 41-45).

Romulus'un kurban törenine katıldığı sırada bir kavgaya karışan Romus, Nomitor'un huzuruna çıkarıldığında kardeşi Amulius'tan korktuğu için cezasını kesmesi için Amulius'a teslim edilmiştir. Halkın Nomitor'un haksızlığa uğradığını düşündüğünü bilen Amulius ise onun istediği cezayı uygulamasına izin vermiştir. Nomitor Romus'u sorguladığında onun torunu olduğunu anlamıştır. Oraya doğru yola çıkan Romulus'a Amulius'dan nefret eden ya da korkan birçok insan katılmıştır. Romus içerden bir ayaklanma başlatırken Romulus dışarıdan saldırıya geçmiştir (Plutarkhos, 2020b: 45-47).

Amulius'un ölümünden sonra, iki kardeş dedeleri hayattayken kral ilan edilmek istememiştir ve Alba'yı terk ederek bugüne dek yaşadıkları yerde iki farklı şehir kurmaya karar vermişlerdir. İki farklı şehre karar vermelerinin nedeni, etraflarında sayısız kölelerin ve isyancıların toplanmasıdır (ya onları dağıtmak ya da bölerek güçlerini azaltmak gerekmektedir). İlk şehrin sınırları belirlenince ilk yapılan icraat tapınak kurmak ve adak adamak olmuştur. Sığınanların hiçbirini ele vermeme konusunda da fikir birliğine varılmıştır. İlk dönemde hane sayısı bine yaklaşırken kısa sürede nüfus çoğalmıştır. Yer konusunda anlaşmazlığa düşen iki kardeş, anlaşmazlığı kuşların alametleri ile çözmeye karar vermişlerdir. Alametler ile ilgili çok farklı hikayeler anlatılmaktadır. Netice itibarıyla hile olduğunu düşünüp sinirlenen Romus kimilerine göre Romulus kimilerine göre onun bir yoldaşı tarafından öldürülmüştür (Plutarkhos, 2020b: 47-49).

Şehir kurulduktan sonra Romulus reşit erkekleri askeri birlikler olarak bölmüştür ve her birliğe "legion" adını vermiştir. En seçkin yüz kişiden oluşturduğu topluluğa "patrician (yaşlılar heyeti)" adını vererek senatoyu oluşturmuştur. Bu şekilde kudret sahibi insanları basit halktan ayırmıştır (Plutarkhos, 2020b: 51-52).

Şehrin kurulmasından dört ay sonra Sabin halkından kızlar kaçırmışlardır. Anlaşılan Romulus'un bu davranışı Roma için hayırlı olmuştur. Dolayısıyla eserde anlatıldığına göre Sabin kadınlarının kaçırılışı bir kent kurmak gibi siyasal nedenlerden ötürü gerçekleştirilmiş görünmektedir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Theseus+Romulus*.html). Onun yapmak istediği küstahça bir tecavüz değil, iki tarafı bir şekilde güçlü bağlarla birleştirmektir. Günümüzde hala uygulanan kadınların gerdek odasına yürüyerek değil kucakta gitme ritüeli o dönemde kalma bir alışkanlıktır. Çünkü kadınlar rıza ile değil zorla evlendirilmişlerdi (Plutarkhos, 2020b: 53-55).

Romulus için kut-törenselle faaliyetler oldukça önemlidir. Hestiades olarak adlandırılan kutsal bakireleri tapınaklara atayarak ateşe tapmayı hayata geçiren ilk kişi Romulus'tur. Hayvanların da kurban edildiği görülmüştür (Plutarkhos, 2020b: 45, 64-65).

Romulus tarafından birçok yasa çıkarılmıştır. Bu yasalar arasında en katı olanı kadınlara dair olmaktadır. Kadınlar hiçbir şekilde kocalarını terk edemezlerdi. Erkeğin ise belirli durumlarda (çocuklarını zehirlemeye kalkması, sahte ev anahtarı yapması ve zina

gibi durumlar) karısını terketmeye hakkı var idi. Bu nedenlerden başka bir neden ile eğer karısını terk ederse de servetinin bir bölümünü karısına vermesi zorunluydu. Karısını satmaya kalkışan koca tanrıya kurban edilecekti. Romulus'un yasalarında baba öldürme suçuna değinilmez. Çünkü onun için bütün cinayetler baba öldürme olarak nitelendirilir. İnsan öldürmeyi büyük bir günah olarak saydığından, baba öldürmeyi imkânsız olarak görmekteydi (Plutarkhos, 2020b: 65).

Beklenmedik üne ve güce sahip birçok kişinin düşeceği duruma düştü “güç zehirlenmesi”. Tahammül edilmez derecede kendini beğenen biri haline geldi ve halkın sempatisini yavaş yavaş kaybetti. Baskıcı bir yönetim uygulamaya başladı. Devlet işlerini yüksek bir kraliyet tahtından yürütmeye, abartılı kıyafetler tercih etmeye başladı. Dedesi Nomitor'un ölmesi üzerine Alba'da tahta geçmiştir, halkın sevgisini kazanmak içinde yönetimi halka devretmiştir. Her yıl aralarında bir lider seçerek atamıştır. Böylelikle Roma'nın ileri gelenlerini egemen olabilecekleri kralsız yönetim şekli benimsemeye yönlendirmiştir. Çünkü patricianlar bugüne dek pasif kalmışlardır. Diğer halka göre tek avantajları söylenenleri herkesten önce duymuş olmalarıydı. Konseylere fikir sunmaya değil âdet yerini bulsun diye katılıyorlardı (Plutarkhos, 2020b: 69).

Romulus'un kimseye sormadan fethedilen yerleri askerlerine dağıtması ve Veiili tutsakları geri vermesi senatoya karşı saygısızlık olarak algılanmıştır. Saygınlığını kaybetmiştir ve bir süre sonra esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolmuştur. 38 yıl hüküm süren Romulus, kaybolduğunda 54 yaşındaydı (Plutarkhos, 2020b: 69-70, 75).

2.1.3. Karşılaştırma

Plutarkhos'a göre Theseus birçok açıdan Romulus'u andırmaktadır. İkisi de güçlü oldukları kadar sağduyuludur. Ancak ikisini karşılaştırmasındaki asıl neden kendinin de belirttiği gibi, dünyanın en ünlü kentleri arasında birinin Roma'yı kurmuş olması, diğerinin ise Atina'yı birleştirmiş olmasıdır. Her ikisi de aileleri ile ilgili şanssızlık ve felaketler yaşamıştır. Her ikisi de kadın kaçırmayla suçlanmıştır. Ölmeden önce her ikisi de kendi vatandaşlarının nefretini kazanmışlardır (Plutarkhos, 2020b: 4). Tek tek irdelemek gerekirse:

- İki kahramanın da gayrimeşru ve karanlık bir ilişkiden dünyaya gelmiş olmaları ortak özelliklerinin başlıcasıdır. Romulus'un Theseus'le birlikte ele alınması ve

onların karşılaştırılmasının ardındaki başka bir neden ise her şeyden önce ikisinin de tanrı soyundan (Poseidon ve Ares) geldiği iddialarıdır.

- Biri krallığında güvence altında yaşayabilecekken maceralar peşinde koşmuş, diğeri korkudan cesaret bularak büyük kahramanlıklar yapmıştır.
- Romulus'un ilk kahramanlığı Alba'nın tiranını öldürmekken, Theseus birçok kişiyi öldürerek Yunanistan'ı onların zorbalıklarından kurtarmıştır (kurtarılanlar henüz onun kim olduğunu dahi bilmezken).
- Theseus zor yolu bir tercih olarak seçerken, Romulus Amulius'un yaşadığı süre boyunca zaten tehlikededir. Theseus kendi tehlike altında değilken dahi başkalarının yararına tehlikelere atılmıştır. Romulus ise kendisi bir zarar görmediği sürece zorbalığa göz yummuştur. Kuraya gönüllülük esası ile katılması Theseus'un yürekli, yüce gönüllü, kamuya karşı adaletli, şerefli ve erdemli olduğunu göstermektedir
- Her ikisi de hüküm sürme hakkına sahipken krallığı terketmiştir ve başka bir yönetim modeli uygulamıştır. Biri demokrasiye diğeri tiranlığa yönelmiştir. Plutarkhos'a göre bu eşit şekilde bir hatadır. Çünkü ona göre iktidar sahibinin tek amacı tacını muhafaza etmek olmalıdır. Uygun olan korunmalı ve uygun olmayandan kaçınılmalıdır.
- Romulus'un kardeşine öfkelenme nedeni kamu yararına düzenlenen toplantıdaki fikir ayrılığıdır. Theseus'un ise oğluna düşman olma sebebi aşk, kıskançlık ve iftiralar. Romulus'un nefreti fiilen işlenmiş bir cinayetle sonuçlanırken, Theseus tehdit etmekle yetinmiştir.
- Romulus sıfırdan başlayarak zirveye yükselmiştir. Tüm Latinleri özgür kılmak için savaşmıştır. Theseus ise birçok şehri birleştirip eski kralların adını taşıyan yerleri yok etmiştir. Romulus fethettiği yerlerdeki halklardan orayı yıkmalarını istemiştir ve kendi halkı ile yaşamaya mecbur bırakmıştır. Göç etmeye zorlamamıştır. Yeni yerler kurup akrabalıklar yolu ile herkese açık yeni bir vatan yaratmıştır. Kalacak yeri olmayanlara yer vermiş, onları şehrin vatandaşları durumuna getirmiştir. Savaş vasıtasıyla dahi olsa birçok milleti birleştirmiştir
- Kadın kaçırma olaylarında; Theseus birçok kez tekrarlamıştır, Plutarkhos'a göre bu onu şehvet düşkünü ve küstah yapmaktadır. Romulus yüzlerce Sabin kızlarını kaçırmaya rağmen yalnızca biri ile ilgilenmiştir. Bu yolla milletler birbiri ile

kaynaşmış, şehir güçlü ve uyumlu olabilmiştir. Ondan yaklaşık iki yüzyıl boyunca hiçbir erkeğin hiçbir kadını terketmemesi, bu evliliklerin sağlam temeller üzerine kurulduğunu göstermektedir. Yunanlılarda anne-baba katili olmak her nasıl imkânsız görünüyorsa, Roma'da eşinden boşanmak o kadar imkansız görünüyordu.

- Romulus'un evlilikleri sayesinde hem egemenlik bölüşülmüş hem de değişik milletler eşit vatandaşlık haklarına sahip olabilmiştir. Theseus'ta böyle bir kazanç durumu olmamıştır aksine düşmanlık, savaş ve ölümlere neden olmuştur (Plutarkhos, 2020b: 79-83).

Kuşkusuz ki diğer eserler ile kıyaslandığında bunlarda çok daha farklı bir bakış ortaya koyduğu apaçıktır. Kurucuların hikayeleri ve kentlerin fiziksel özellikleri de bir arada ele alınmıştır.

2.2. Solon ve Publicola

Bu karşılaştırmada diğer eserlerin hiçbirisinde var olmayan kendine has bir şey vardır, yani ikincinin birinciye taklit etmesi ve birincinin ikinciye tanıklık etmesi gibi bir şeydir. Şansı, erdemi ve iyi yetiştirdiği evlatları bakımından Solon'un tanıdığı en kutsal kişi olarak nitelendirdiği Tellus, Solon'un şiirlerinde iyi bir adam olarak övülmemiştir (Solon devlet adamı olmasının yanı sıra aynı zamanda şairdir). Publicola, henüz hayattayken Romalılar arasında en erdemli ve güçlü olarak önde gelmektedir. Ayrıca Tellus, görevini koruyup cesur bir adam gibi savaşmasına rağmen, düşmanlarının elinde ölmüştür. Buna şahit olan Publicola düşmanlarını katletmiştir ki bu onlar tarafından öldürülmekten daha büyük bir talihtir. Konsolos ve general olarak gösterdiği çabalar ile ülkesinin zaferler kazandığına şahit olmuştur. Onuru ve zaferlerini ölmeden önce görmüştür. Bu durum Solon için kıskanılacak ve kutsanmış bir nitelik olarak değerlendirilir. Daha da ötesi, Solon'un Mimnermus'a söylediği, onunla insan ömrünün süresi hakkında tartışırken, *“Benim olmasın yası tutulmayan bir ölüm, ama öldüğümde üzülüp iç çeksin dostlarım”* sözleri Publicola'nın mutlu bir adam olduğuna şahitlik etmektedir. Çünkü Publicola'nın ölümü yalnızca arkadaşlarını ve akrabalarını değil, on binlerce insanı gözyaşlarına ve kedere boğmuştur. Öyleki Roma kadınları, sanki bir evlatlarını, kardeşlerini kaybetmişler gibi onun için yas tutmuşlardır. *“Zenginliğe sahip olmayı arzuluyorum”* diyordu Solon, *“ama onu haksız yere elde etmek istemiyorum”*

derken zenginliğin ardından mutlaka bir cezanın geleceğine inanıyordu. Buradan hareketle şayet Solon en bilge kişi ise, Publicola insanların en mutlusu idi. Çünkü Publicola, Solon'un kutsadıklarının en büyüğü ve en iyisi olarak, istediği şeyleri elde etme ve sonuna kadar bunun tadını çıkarmaya devam etme ayrıcalığına sahip olmuştur (Plutark, 2011b: 9-51).

Solon böylelikle Publicola'nın ününü arttırırken, Publicola da siyasi alanda Solon'u demokrasiyi düzenlemesi, yaptığı reformlarla Atina demokrasisinin temelini atması nedeniyle onu “adalet timsali” olarak göstererek onun ününü arttırmıştır. Çünkü konsolosluğun fazla yetkilerini elinden almıştır ve onu herkes için kabul edilebilir bir kuruma dönüştürmüştür ve aynı zamanda Solon'un yasalarının çoğunu benimsemiştir. Örneğin, hükümdarların atanmasında halkın gücüne başvurulması, sanıklara jüri üyelerine başvurma hakkının tanınması, halka hitap etme hakkı gibi birçok hakkı Solon vermiştir. Solon'un yaptığı gibi yeni bir senato yaratmamıştır fakat Publicola, halihazırda var olan senato üyelerinin sayısını iki katına çıkarmıştır. Ve onun kamu hazinesi üzerine quaestor⁵ ataması da benzer bir kökene sahiptir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Solon+Publicola*.html).

Publicola'nın zorbalığa olan nefreti Solon'a göre daha fazla idi. Herhangi birinin gücü gasp etme girişiminde bulunması durumunda, Solon'un yasasına göre o kişi ancak yargılanıp, mahkûm edildikten sonra cezalandırılabilirdi. Fakat Publicola'ya göre herhangi bir yargılama ve mahkûmiyet olmadan o kişinin öldürülmesi hak idi. Üstelik, Solon'un koşulların dayatmasına ve vatandaşların bunu ona üstelemesine rağmen, sahip olacağı ayrıcalıkları kullanmayıp mutlak gücü kabul etmemiştir. Bu durum Plutarkhos tarafından onurlu bir davranış olarak değerlendirilir. Solon'un, Publicola'dan daha önce bilgeliğin düşüncesinde olduğu görülmektedir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Solon+Publicola*.html).

Solon'a özgü olan borçların silinmesi durumu vatandaşların özgürlüklerini kabul etmek olmuştur. Çünkü, eğer yoksullar borçları sebebi ile özgürlüklerini en çok kullanmaları gereken yerlerde, en çok zenginlere itaat etmek zorunda kalırlar ise kanun önünde eşitlik sağlanamayacaktır. Mahkemelerde, devlet dairelerinde ve kamu

⁵ Roma'da cezai işlemlerden, hazineden ve mali işleri denetlemekten sorumlu olan seçilmiş devlet memurlarıdır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Quaestor>).

davalarında, onların emri altında olup onlara hizmet etmek zorunda kalacaklardır. Burada daha mühim olan nokta ise, borçların silinmesinin ardından her zaman bir şiddet döneminin başlamasına karşılık Solon bu tehlikeli fakat güçlü çareyi uygulamıştır. Şimdiden şiddeti gerçek anlamda sona erdirmiştir. Onun erdemi ve yüksek itibarı aldığı bu tehlikeli fakat güçlü önlemin oluşturacağı huzursuzluğu dengelemiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Solon+Publicola*.html).

Genel olarak siyasi alandaki kariyerlerine değinmek gerekirse, Solon'un kariyeri en başından beri daha parlak olmuştur. Çünkü o birini takip etmekten ziyade kendisi bir yol gösterici olmuştur. Devlete dair almış olduğu kararların ve önlemlerin çoğunu ve en büyüklerini tek başına hayata geçirmiştir. Ama son zamanlarına bakıldığında, Publicola'nınki daha iyi ve daha şanslıdır. Publicola, iç savaşlar patlak verene dek şehirdeki düzenini koruyabilmiştir. Solon ise kendi yönetiminin çöküşüne şahitlik edecek kadar yaşamıştır. Solon, yasalarını yapar yapmaz onların başına bir savunucu dahi koymadan Atina'dan ayrılmıştır; Publicola ise şehirde kalıp, konsolosluk yaparak ve kamu işleri ile meşgul olarak, hükümet biçimini sağlam ve güvenli bir şekilde kurmuştur. Dahası Solon, Peisistratus'un planlarını önceden bilmesine rağmen, onları engelleyememiştir; Publicola, güçlü bir krallık sürdürmüştür. Böylece Publicola, Solon'unkine eşit erdemlere sahip ve onunkiyle aynı amaçlara sahipken, aynı zamanda iyi bir servete ve erdemlerini tamamlayan etkin bir güce sahiptir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Solon+Publicola*.html).

İkilinin askeri alandaki kariyerlerine bakıldığında Plataea'lı Daimachus, Solon'un Megaralılara karşı savaşı yürütmesine bile izin vermemiştir; fakat Publicola, bizzat savaşmış ve orduları komuta ederek başarılı zaferler kazanmıştır. Üstelik onların siyasi faaliyetleri karşılaştırıldığında, Solon, hile ve çeşitli oyunlara başvururken, Publicola, herhangi bir hileye başvurmadan en büyük riskleri almıştır. Tarquins partisine karşı çıkarak onların ihanetini ortaya çıkarmıştır. Sonrasında hainlerin yakalanmasını ve cezalandırılmasını sağlamıştır. Tiranları şehirden sürmüş, aynı zamanda onların geri dönüş umutlarını da yok etmiştir. Çünkü aktif ve güçlü bir muhalefetin gerekliliği durumunda kararlı bir şekilde bunu yapabildiği taktirde, barış ve nezaketin gerekliliğinde durumu daha iyi idare edebilirdi. Yenilmez ve çetin bir düşman olan Porsena'yı ustalıkla

ve nezaketle yenmiştir ve onu Roma'ya bir dost yapmıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Solon+Publicola*.html).

İnsanların davranışları, onları ortaya çıkaran zamanın ışığında görülmelidir. Kurnaz bir devlet adamı, ortaya çıkan her sorunu ona en uygun şekilde ele almalıdır, çoğu zaman küçük bir parçadan vazgeçerek bütünü kurtaracak ve küçük avantajlar sağlayarak daha büyüklerini güvence altına alacak çözümler üretmelidir. Böylece Publicola, başkalarına ait olan toprakları teslim ederek, kendisine ait olan her şeyi kurtarmıştır. Şehirlerini kuşatanların kampını tüm araç ve gereçleriyle birlikte ele geçirip, şehirlerini korumakta zorlananlara vermiştir. Düşmanını duruşmada hakem yaparak yalnızca davasını kazanmakla kalmamış, halkının zaferi kazanmak uğruna isteye isteye vereceklerini de almıştır. Çünkü Porsina Romalıların erdemleri ve soylulukları hakkında onda bırakılan izlenimden dolayı onun ile savaşmayı bırakmıştır ve bütün ganimetleri Romalılara bırakmıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Solon+Publicola*.html).

2.3. Themistokles ve Camillus

Themistokles'in ailesine ilişkin bilgiler onun ününü artırmayacak kadar bulanıktır. Soylu bir aileden gelme de heyecanlı ve keskin bir zekaya sahip oluşu, önemli işlerde doğal bir eğilimi olduğu herkes tarafından kabul görmektedir. Themistokles'in erken hayatının mevcut detayları sınırlıdır, ancak bazı araştırmacılar çocukken yönetilemez olduğunu ve babasının onu reddettiğini bildirmiştir. Plutarkhos'a göre o daha çocukken her zaman kamusal yaşama hazırlanma çabalarındadır (Plutark, 2011a: 13-14). Pers Savaşları boyunca Atina meclisinde görev yapmış olan Atinalı siyaset adamı ve General Themistokles öngörülü bir devlet adamıdır ve Atina'nın karşı karşıya olduğu Pers tehdidini ölçmüştür. Atinalıları Pers saldırılarına karşı donanmayı geliştirmeleri için ikna etmiştir ve onun döneminde Atina donanmasına ait gemilerin sayısı 70'ten 200'e çıkarılmıştır. Ayrıca önemli savaşlarda komutanlık ederek Pers-Yunan savaşlarının kaderini değiştirmiştir. Demokrasiyi savunmuştur ve tüm Atina donanmasına liderlik etme şansı bulmuştur. Halkından büyük bir destek almıştır ve savaş bittiğinde, Atina'da önemli bir kişilik haline gelmiştir. Ancak, zamanla stratejileri başarısız olmaya başlamıştır. Daha sonra Atinalılar tarafından gururlu ve kibirli bir kişilik olarak algılanmıştır ve halkın desteği azalmıştır. Tukidides, Themistokles'i “*şüphesiz dehaların*

en belirgin özelliklerini sergileyen bir adam” olarak tanımlamıştır (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Themistocles*.html).

Tukidides'e göre Themistokles, MÖ 459 yılında 65 yaşında doğal nedenlerden ölmüştür. Ancak ölümü ile ilgili anlaşmazlıklar var. Söylentiye göre zehir ile intihar etmiştir, çünkü Atina'ya yeni fetihinde Artarkserkses'e katılmayı hayal edememiştir. Ayrıca kemiklerinin Attika'ya gizlice gömüldüğüne inanılıyordu (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Themistocles*.html).

Roma Cumhuriyetinin ilk büyük generali, yetenekli yönetici ve onurlu bir politikacı Marcus Furius Camillus ise kendini birçok kez kanıtlamıştır. Beş kez diktatör olarak seçilmiştir, dört kez zafer kazanmıştır ve Roma'nın yağmacılarını bertaraf ettiği için halkı tarafından “*İkinci Romulus* ve *Roma'nın İkinci Kurucusu*” gibi ünvanlara layık görülmüştür. Camillus, ilgili bir durumda nasıl hareket edebileceğini seçecek güç ve kararlılığa sahip, öngörülü bir devlet adamıdır. Camillus'un Roma düşmanlarına karşı mücadele stratejileri oldukça başarılıdır. İdari ve diplomatik becerileri de askeri yeteneklerini aratmayacak şekilde etkileyicidir. Öyle ki, politik düşmanları ona karşı sürekli bir şekilde kara propaganda üreterek halkın onun yeteneklerini yeterince takdir edememesini sağlamışlardır. Roma'yı, haksız yere hırsızlıkla suçlandığı zaman gönüllü olarak terk ederek Ardea şehrine gitmiştir. Ancak Senone kabilesi Roma'yı yağmaladığında, Camillus sürgünden dönerek, onları yenmiştir ve şehrin kurtarıcısı olarak takdir görmüştür. Camillus, patrician bir aileye mensup olarak doğmuştur ve iki kardeşi de muhteşem bir kariyere sahiptir. Camillus bir din adamı yardımcılığı yapan asil bir gençtir ve ona verilen bu soyadının manası da tam olarak budur (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Camillus*.html).

Camillus, diktatör Postumius Tubertus'un önderliğinde, Aequians ve Volscians'a karşı savaşlarda kendisini çabucak öne çıkarmıştır. Plutarkhos onun savaştaki cesaretini şöyle aktarmaktadır: “*Atının ordusunun en önünde dışarı çıkardığı zaman, uylukta bir yara aldığından hızından birşey kaybetmedi, ancak kendisine saplanan oku çıkararak yayıyla gerip düşman askerlerine attı*”. Camillus savaşlarda gösterdiği bu gibi yiğitlikler sayesinde önemli makamlara atanmış ve bu mevkilerde büyük bir onurla hizmet etmiştir. Askeri başarısının ardından, Roma'daki bekar erkeklerin savaş nedeniyle eşleri ölen dullarla evleneceği bir siyasi sistem kurarak idari anlamda yetkinliğini de kanıtlamıştır.

Bu yöntem ile istikrarlı bir hane halkı yaratmayı amaçlamıştır ve durumu olmayan dulların evlenmesini sağlamıştır. Aynı zamanda vergi reformu da yapmıştır. Daha önce vergiden muaf tutulan savaş yetimlerini istihdam ederek onları da vergilendirmiştir. Plutarkhos'un da belirttiği gibi, savaşlar aralıksız ve maliyetli olduğu için hangi yoldan olursa olsun para kazanmanın herhangi bir yolu değerli görülmekteydi. Roma yıllardır çeşitli şehirlerle ve kabilelerle savaş halindeydi ama en pahalıya mal olanı, Veii şehri ile çatışmalarıydı. Senone kabilesi uzun zamandan beri İtalya'da bulunmakta olup birbirleriyle olan savaşlarda çeşitli kasaba ve şehirlerde paralı asker olarak hizmet vermekteydiler. Clusium şehrinde liderleri Brennus altında paralı asker ordusu olarak toplandılar. Clusian halkı, onların şehri terk etmelerini söylemelerine rağmen Senonelar Clusiumluları Roma'dan yardım istemeye muhtaç edecek şekilde işgale devam etmişlerdir. Bu çatışmayı çözmek için gelen Roma elçilerinin Clusium'un savunulmasına yardım etmeleri, Brennus'u kızdırmıştır çünkü elçilerin yaptıklarını onursuzca ve genel kabul gören savaşın kurallarına aykırı bulmuştur. Bunun üzerine Brennus, işgali kaldırıp Roma'ya yürümüştür. Romalılar bu barbar kabileye kafa yormamışlar, Tanrılara kurban vermek dışında da hiçbir hazırlık yapmamışlardır. Birlikleri seferber etmekte ve şehrin savunmasının güçlendirilmesinde ihmalkâr davranmışlardır. Brennus, Romalılara karşı sonuç olarak Allia Savaşı'nda zafer kazanmasının ardından, Camillus Roma'nın tekrar inşa edilmesini emretmiştir. Roma yeniden inşa edilirken, Roma'nın kolay bir av olduğunu düşünerek tekrar bölgeyi istilaya kalkışanlar olsa da Camillus hepsine karşı zafer kazanmıştır. Yakındaki bir şehir olan Satricum'u ele geçiren Etrusk Birliği'ni yenilgiye uğratmıştır. Hasta ve emeklilik yaşında olduğunda dahi Volşçi'ye karşı savaşarak zafer kazanmıştır. Daha sonra diktatör olması istendiyse de emekli olmayı tercih etmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Camillus*.html).

Fakir kesimi gözardı edip üst sınıfının menfaatlerine hizmet etmesine yönelik uzun bir süreden beri devam eden suçlamalar, borçlardaki faiz oranlarını sınırlamaya tabii tutan ve arazilerin özel mülkiyetini sınırlayan yasayı geçirmesiyle son bulmuştur. Camillus, M.Ö 365 yılında veba salgını şehri vurduğunda hala görevde idi, Roma halkı için çalışıyordu ve vebanın kurbanlarından biri olmuştur. Günümüzde Camillus, Romalı büyük generaller arasında nadiren anılır ve Roma diktatörlerini inceleyen yayınlarda çoğunlukla Caesar ve Sulla'ya yoğunlaşarak Camillus gözardı edilir. Fakat o Roma'nın

yetiştirdiği en büyük askeri dehalardan ve devlet adamlarından biridir. Kendi yurttaşları tarafından kötü muamele görmüş ve politik düşmanları tarafından sürekli saldırı altındayken dahi Roma'nın iyiliğini daima kendi menfaatinden üstün tutmuş ve ölümünün ardından sonraki nesiller tarafınca “İkinci Romulus” ve “Roma'nın Kurtarıcısı” olarak ilan edilmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Camilus*.html).

Plutarkhos'un bu iki kişiyi eşleştirdiği nokta yüksek generallik vasıfları ile askeri başarılarıdır.

2.4. Aristeides ve Marcus Cato (The Elder)

Aristeides'in kökeni ile ilgili hikayeler birbirinden farklıdır, bazıları hayatının tüm günlerini şiddetli yoksulluk içinde geçirdiğini ve öldüğünde arkasında, yoksullukları nedeniyle uzun süre evlenmek için aranan iki kızını bıraktığını söylemektedir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aristides*.html).

Aristeides devlet adamlığı yolunda tek başına, adeta kendi özel yolunda yürümüştür. Arkadaşlardan alınan gücün birçok kişiyi yanlış yapmaya teşvik ettiğini görmüştür ve bu nedenle vatandaşın güvenini yalnızca yararlı ve adil davranışa dayandırması gerektiğini doğru bulmuştur ve buna karşı tetikte olmuştur. Gereksiz yere onurlandırılıp y celtilmemiştir, zorluklarla sakin bir nezaketle yüzleşmiştir. Her durumda vatanına hizmeti para veya daha da önemlisi itibar gibi herhangi bir ödül olmaksızın karşılıksız vermeyi görevi olarak görmüştür. Sadece iyi niyetinin ve iyiliğinin eğilimlerine karşı değil, aynı zamanda öfkesine ve nefretine karşı da iyi bir adalet savunucusuydu (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aristides*.html).

Themistokles, birçok kişiyi Aristeides'e karşı bir araya getirmiştir, hesaplarının denetlenmesinde onu hırsızlıktan yargılamıştır ve aslında aleyhinde bir karar almıştır. Ancak şehrin ileri gelenleri bu duruma kızmıştır ve para cezasından muaf tutulmakla kalmamış, aynı suçlamayı yeniden yönetmesi için atanmıştır. Eski davranışından pişmanlık duyuyormuş gibi yaparak artık hırsızlara karşı daha esnek davranmıştır. Böylece bu kişiler kendilerini kamu parasıyla doyurmuşlardır ve ardından Aristeides'i göklere çıkarıp ve onun adına halktan ricada bulunarak, onun bir kez daha göreve

seçilmesini büyük bir istekle arzulamışlardır. Tam oy kullanacakları sırada Aristeides *“Doğrusu, size sadakat ve onurla hizmet ettiğimde, hakarete uğradım ve zulme uğradım; ancak şimdi ortak fonun çoğunu hırsızlara saçtığıma göre, takdire şayan bir vatandaş olduğum düşünülüyor”* diyerek Atinalıları azarlamıştır. *“Kendi adıma, şu anki onurumdan, önceki mahkumiyetimden daha fazla utanyorum ve sizin için çok üzülüyorum. Çünkü sizin gözünüzde, halkın parasını korumaktansa, alçakları memnun etmek daha onurludur”*. Bu sözlerle ve onların hırsızlıklarını teşhir ederek vatandaşlardan içten ve adil bir övgü kazanmıştır. Halk adalete düşkündü, o ise halka çok sadıktı (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aristides*.html).

Datis Darius tarafından Atinalıları cezalandırmaya gönderildiğinde, Atinalılar tarafından savaşın idaresi için atanan on generalden en çok dikkate alınan Miltiades'ti. Ancak itibar ve nüfuz açısından Aristeides ikinci sıradaydı. O sıralarda Miltiades'in yapılacak savaşla ilgili görüşünü benimseyerek, durumu lehine çevirmek için çok şey yapmıştır. Ve her general sırayla bir gün baş otoriteyi elinde tuttuğu için, emir sırası ona geldiğinde yetkisini Miltiades'e devretmiştir ve böylece subay arkadaşlarına bilge adamlara itaat etmenin ve onları takip etmenin utanç verici değil, onurlu ve sağlıklı bir şey olduğunu öğretmiştir. Böylece meslektaşlarının kıskançlığını yatıştırmış ve onları tek bir görüşü (ve en iyisini) benimsemeye teşvik etmiştir. Diğer generallerin her biri sırayla kendi komuta hakkından feragat ederek ve Miltiades'in emri altına girmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aristides*.html).

Tüm erdemleri arasında, en sürekli ve en genel uygulaması nedeniyle kalabalığı en çok etkileyen şey adaletidir. Bu nedenle, fakir ve halktan biri olmasına rağmen, o en kral ve tanrısal "The Just (adalet)" soyadını almıştır. Başlangıçta bu soyad sevilmesine neden olsa da daha sonra bu sevgi nefrete ve kıskançlığa dönüşmüştür. Themistokles'in ithamları onun halk tarafından dışlanmasına sebep olmuştur (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aristides*.html).

Aristeides ile Marcus Cato'nun tüm yaşamlarını karşılaştırsak, aralarındaki farkı ayırt etmek kolay olmayacaktır. Ama öyle görünüyor ki Aristeides, Atina görkeminin ve bolluğunun zirvesinde değildi, zamanının baş yargıçları ve subayları kendi aralarında yalnızca ılımlı ve eşit servetlere sahip insanlardı. Ama Cato, küçük bir köyden bir taşra yaşamından, engin bir okyanusa olduğu gibi, Commonwealth'e sıçramıştır (<https://ww>

w.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0095%3Achapter%3D1%3Asection%3D2).

Yaşlı Cato, kemer sıkma ve geleneksel olarak Romalı olduğunu düşündüğü değerlerin agresif savunucusu olarak ünlüdür, bu da kısmen bir dış görünüş ya da politik araçtır ve onun üslubunu süslemeyi amaçlamaktadır. Mos Maiorum⁶un en önde gelen temsilcisi olarak ün kazanmıştır. Adı başta Cato değil, Priscus'tur. Daha sonra büyük yeteneklerinden dolayı Cato soyadını almıştır. Romalılar bilge ve ihtiyatlı bir adama “catus” demektedirler. Hitabetini geliştirip mükemmelleştirdikten sonra ihtiyacı olanlara avukatlık hizmeti vermeye başlamıştır. Önce gayretli bir savunmacı, daha sonra yetenekli bir hatip olarak ün kazanmıştır. Karakterinin ağırlığı ve asaleti, şehrin ileri gelenlerinden, büyük işler adamı olacağı çevresi tarafından farkedilmiştir. Çünkü, görüldüğü gibi, yalnızca hiçbir ücret almadan avukatlık hizmeti vermekle kalmıyor, kazandığı itibarı bile başlıca tutkusu olarak değerlendiriyor gibi görünmüyordu. Düşmana karşı yapılan savaşlarda edinilecek yüksek itibara çok daha hevesliydi ve henüz küçük bir delikanlıyken göğsünü onurlu yaralarla kaplamıştır (http://penelope.uchicago.edu/T_hayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Major*.html).

Marathon'da Aristeides, on komutandan yalnızca biriydi; oysa Cato birçok rakibin arasından konsül olarak seçilmiştir. Ancak Aristeides hiçbir zaman hiçbir eylemde ana kişi olmamıştır. Cato, yalnızca konsolosluğu sırasında İspanya savaşında cesaret ve davranış bakımından lider kabul edilmekle kalmamış, aynı zamanda başka birinin komutası altında hizmet ederken bile, Romalıların Antiochus'a hücum etmesi için adeta geniş bir kapı açtığı ve savaşın sorumluluğunu yüklendiği için zaferin şanını kazanmıştır. Çünkü Cato'nun tartışılmaz olan bu zaferi, Asya'yı Atina'dan temizlemiş ve bu yolla daha sonra Scipio'nun Asya'ya geçişini sağlamıştır. Birçok kamu davasına bazen davacı, bazen davalı olarak katılmıştır. Hepsinden konuşması sayesinde başarılı çıkmıştır (<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0095%3Achapter%3D1%3Asection%3D2>).

⁶ Eski Romalıların sosyal normlarını türettikleri yazılı olmayan koddur. Bu, yazılı hukuktan farklı, ancak onu dinamik bir şekilde tamamlayan Roma gelenekçiliğinin temel kavramıdır (https://en.wikipedia.org/wiki/Mos_maiorum).

Kuşkusuz, insanda siyasi erdemden daha mükemmel bir yetenek yoktur. Özel hanelerden oluşan bir şehir, kendisini oluşturan müreffeh vatandaşların özel araçlarıyla istikrarlı bir devlete dönüşmektedir. Cato iç meselelerin yönetiminde ve kamu işleri yönetiminde iktisatta olduğu kadar mahirdir. Mülkünü artırmış, iktisatta ve hayvancılıkta efendi olmuştur. Ancak kendini övmekten ve diğerlerinden üstün tutmaktan beri durmamıştır. Her ne kadar konuşmalarından birinde, kişinin kendini övmesinin saçma olduğunu söylese de Plutarkhos'a göre bu onu suçlamak için bir gerekçe değildir. Ona göre başkalarının övgüsünü o kadar da çok istemeyen biri her zaman kendini öven kişiden daha erdemli görünmektedir (<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0095%3Achapter%3D1%3Asection%3D2>). Buradan hareketle Plutarkhos'un Aristeides'i Cato'dan daha erdemli bulduğunu çıkartabiliriz. Çünkü Aristeides göre zenginlik, para, şan ve şöhreti kendisinden daha açgözlülere bırakmasına rağmen, soylu başarılarından geri durmamıştır.

Sanki iki karakter dikkatsizce kendi mülklerini ihmal etmiş ve başkalarından gelen adaletsizlik ve yağma ile yaşamışlar gibidir. Çünkü yağ, hekimlerin dediği gibi, dışarıdan uygulandığında çok sağlıklıdır, ancak içsel olarak zararlıdır. Çoğu yazara göre Aristeides'in politik erdemleri, kızlarına mirasından bir pay ve kendi cenaze masraflarını karşılamaya yetecek kadar bir şey bırakmadığı için kusurlu görünüyordu. Cato'nun ailesi dördüncü kuşağa senatörler ve generaller yetiştirmiştir. Torunları ve çocukları en yüksek mertebelere gelmiştir. Ancak Aristeides, aşırı yoksulluk nedeniyle geçimini zor sağlamıştır. Yoksulluk kendi içinde onursuzluk değildir (tembelliğin, ölçsüzlüğün, lüksün ve dikkatsizliğin bir kanıtı değil ise şayet). Ölçülü, çalışkan, adil, cesur ve tüm erdemlerini kamu yararına kullanan bir insan büyük ve yüce bir zekaya sahiptir. Bir insanın kamuya hizmet etmesini en çok sağlayan şey zenginlik değildir, içerik ve bağımsızlıktır, zihni ortak faydadan uzaklaştırmamaktır. Yalnızca Tanrı, tüm ihtiyaçlardan tamamen muaftır: insan erdemlerine en az ihtiyacı olan, en mutlak ve en ilahi olandır. İyi bir erdemle yetiştirilmiş bir kişi ne giysilerde ne de yiyeceklerde aşırı tatmine ihtiyaç duymaz. Sahip olduğumuz zenginlik ile onu kullanımımız arasında bir orantı olmalıdır (<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0095%3Achapter%3D1%3Asection%3D2>).

Cato'nun seferleri, zaten çok büyük olan Roma imparatorluğuna hiçbir katkı sağlamayacak kadar önemsizdir; ama Aristeides'inkiler, Greklerin şimdiye kadar yaptıkları en soylu, en görkemli ve seçkin eylemlerdir (Marathon, Salamis ve Plataea'daki savaşlar). Plutarkhos'a göre politik ahlaka en büyük yardımcı, hırslardan arınmış bir zihindir. Hırs ise tam tersine katı yüreklidir ve kıskançlığın en büyük kışkırtıcısıdır. Aristeides bu durumdan tamamen muafken, Cato bu konuya oldukça bağlıdır. Aristeides'in desteği ile Themistokles en önemli konularda ve sadık bir subay olarak Atina'yı bir şekilde yükseltmiştir. Cato, Scipio'ya karşı çıkararak, o zamana kadar yenilmez olan Hannibal'i devirdiği Kartacalılara karşı seferini neredeyse bozguna uğratmıştır ve sonunda, kendisine karşı sürekli şüphe ve iftiralar ileri sürerek onu şehirden kovmuştur ve kardeşinide devleti soymaktan yüz kızartıcı bir cezaya çarptırmıştır (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Major*.html).

Son olarak, Cato'nun her zaman şiddetle haykırdığı o ölçülülük, Aristeides tarafından gerçekten saf ve lekesiz olarak korunmuştur. Ama Cato'nun, haysiyetine ve yaşına uygun olmayan evliliği, bu açıdan onun karakterinde önemli bir küçük düşürücü unsurdur. Çünkü o yaşta oğlunun ve karısının yanına, kamu hizmetinde maaşlı bir memurun kızı olan genç bir kadını getirmek ona uygun değildir. Hem gerçekte olan hem de bahanesi değersiz olduğundan bu hareketinin sebebi önemsizdir. Kimilerine göre bunu oğluna olan öfkesinden yapmıştır. Öyle olsa dahi oğluna rol yapmasının nedeni yanlıştır: çünkü Plutarkhos'a göre daha değerli çocuklar elde etmek istiyorsa, iyi bir eşle evlenmeliydi (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Major*.html).

2.5. Kimon ve Lucullus

Kimon ve Lucullus'un karşılaştırmasına kısaca bakıldığında; her ikisi de savaşçıdır ve barbarlar karşısında kahramandır. İlmli politikaları ve özellikle de iç çekişmelerde ülkelerine görülmedik biçimde rahat nefes alma olanağı sağlayan politikalarıyla lütfkar devlet adamlarıdır. Her biri, ülkelerine hakkında çok konuşulan şanlı zaferler ve ganimetler getirmişlerdir. Eğer Herakles ve Dionysos'un kahramanlıklarını, Perseus'un Aethioplialılara ya da Medeialılara ve Armenialılara karşı eski zamanlardan beri insan hafızasında yer edip zamanımıza taşınan kahramanlıklarını konunun dışında tutarsak ne Kimon'dan önce bir Yunanlı ne de Lucullus'tan önce bir

Romalı savaşları böylesine uzağa taşımıştır. Onların hayatında her nasılsa ortak olan bir başka nokta da seferlerinin tamamlanmamış olmasıdır. Her ikisi de düşmanı bozguna uğratmış ama öldürücü darbeyi vuramamıştır. Özellikle de eğlence ve insanseverlik konularında savurgan, bunun yanı sıra yaşam tarzlarında hareketli ve kaygısız olduklarını görmek mümkündür (Sina, 2009: 107).

Kimon'un gençliğinde kötü bir üne sahip ve dizgin olmadığı bilinmektedir, Lucullus ise disiplinli ve daha ölçülüdür. Her ikisi de eşit derecede zengin olmalarına rağmen, servetlerini eşit şekilde kullanmamışlardır. Kimon'un serveti ile tamamlanan Akropolis'in güney duvarı, Lucullus'un barbarların ganimetlerinden inşa ettiği Neapolis'teki saraylar ve denizle yıkanan Belvideres ile karşılaştırılamayacaktır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cimon+Lucullus*.html).

Savaşta, her ikisinin de hem karada hem de denizde iyi savaşçılar olduğu açıktır. Yunanistan'ı bir günde karada ve denizde zafer ganimetleriyle taçlandıran Kimon haklı olarak generaller arasında belirli bir üstünlüğe sahiptir. İmparatorluk gücünü Lucullus'a veren kendi ülkesidir, oysa Kimon bunu kendi ülkesine vermiştir. Biri, zaten müttefiklerini yöneten bir ülkeye yabancı fetihler eklerken; diğeri, ülkesinin başkalarına itaat ettiğini görmüş ve ona müttefikleri üzerinde komuta ve yabancı düşmanlar üzerinde zaferler vermiştir. Bir liderin en önemli görevinin iyi niyetle çabuk itaat sağlama olduğu kabul edildiğinde, Lucullus kendi askerleri tarafından hor görülürken, Kimon müttefikler tarafından beğenilmiştir. Birini askerleri terk etmiştir; diğeri müttefikler kendileri gelmiştir. Biri yola çıktığında emir verdiği kişiler tarafından terkedilmiş olarak evine dönerken; diğeri, müttefiklerle birlikte başkalarının emirlerini yerine getirmek için gönderilmiştir, ancak eve geri dönmeden önce, şehri için düşmanla barışı, liderliğini güvence altına alarak, bu müttefiklere kendisi emirler vermiştir. Yine de her ikisi de büyük imparatorlukları yıkmaya ve tüm Asya'ya boyun eğdirmeye çalışmıştır ve her ikisi de işlerini yarım bırakmıştır: Kimon, saf ve basit bir talihsizlik yüzünden ordusunun başında ve başarısının zirvesinde öldüğü için; Lucullus, askerleri arasındaki şikayetlerden habersiz olduğundan çok şiddetli bir şekilde nefret edilmesine neden olan suçlamadan beraat etmeden öldüğü için. Lucullus, kaderin zaten iç savaşlar aracılığıyla yarattığı anayasa değişikliği gelmeden önce öldüğü gerçeğinden ötürü, mutlu sayılabilirdi.

Öldüğünde ülkesi huzursuz bir durumdaydı ama yine de özgürdü. Bu bakımdan herkesten çok Kimon'a benzemektedir. Çünkü Kimon da Atina henüz karışmadan gücünün zirvesindeyken savaşta ve bir ordunun başında ölmüştür (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cimon+Lucullus*.html).

Lucullus savaşta çok daha iyidir ve Torosları bir orduyla geçen ilk Romalı odur; Dicle'yi geçmiştir ve Asya'nın kraliyet şehirleri olan Tigranocerta, Cabira, Sinopé ve Nisibis'i krallarının gözleri önünde ele geçirip yakmıştır; Arap krallarının yardımıyla kuzeyde Phasis'e kadar, doğuda Media'ya kadar ve güneyde Kızıldeniz'e kadar olan bölgeleri sahiplenmiştir; düşman krallarının güçlerini yok etmiştir fakat ele geçirmekte başarısız olmuştur. Lucullus'un savaşta üstünlüğünün güçlü kanıtı Persler, Kimon'un ellerinden büyük bir zarar görmedikleri için, Yunanlılara karşı bir araya geldiklerinde Mısır'daki o büyük kuvvetlerini ezip yok etmişlerdir. Kimon tarafından alt edilenler, Lucullus'a karşı birleşenlerle sayıca karşılaştırılmaya bile değmez. Plutarkhos'a göre Tanrı her ikisine de nazik davranmıştır; birini ne yapması gerektiği konusunda, diğerini de neyden kaçınması gerektiği konusunda yönlendirmiştir. Bu nedenle her ikisinin de asil ve tanrıya benzer tabiatları olduğu söylenebilir. Onları birbirinden ayıran bir özellik olarak; biri demokrat ve hayırsever, diğeri görkemlidir. Biri, az bir masrafla birçok kişiye günlük rızık vermiştir; diğeri, büyük bir maliyetle, birkaç lüks ziyafet hazırlatmıştır. Bu durum farklılığının zaman farkından kaynaklandığı söylenebilir. Kimon, aktif seferlerinden sonra emekli olup savaştan ve siyasetten elini çekmiş bir yaşlılığa çekilseydi, daha gösterişli ve zevk düşkün bir hayat sürdürebilirdi. Çünkü o şarabı ve gösterişi severdi ve kadınlarla ilişkileri ise skandaldı (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cimon+Lucullus*.html).

2.6. Perikles ve Fabius Maximus

Plutarkhos'un, "...*Perikles ve Hannibal ile öylesine uzun bir savaşı sürdüren Fabius Maximus'un hayatlarını kapsayan bu onuncu kitabı yazmaya karar verdim*" sözlerinden, zaman dizinsel sıralama gözetilmeyen ve birçoğunun sırasının bilinmediği seride bu eserin onuncu kitap olduğunu öğreniyoruz (Plutark, 2011c: 11).

Her ikisi de erdemlerine ve daha birçok iyi yanlarına bakıldığında özellikle yumuşaklık ve dürüstlük yönünden benzerlik gösterirler. Halkın ve meslektaşlarının

zaman zaman aptalca davranışlarına katlanma yetenekleri ile de ülkelerine faydalı hizmetler sunma noktasında benzerdirler (Plutark, 2011c: 11).

Perikles ve Fabius Maximus arkalarında hem sivil hem de askeri alanda birçok üstünlük örneği bırakmışlardır. Askeri başarılarına baktığımızda, Perikles başa geçtiğinde halk refahın doruğunda yaşamaktaydı. Kentin gücü ve imparatorluk nüfuzu en yüksek seviyelerdeydi. Perikles'i tökezlemekten ve düşmekten koruyan şey iyi talihi ve canlılığıydı. Fabius ise en rezalet ve en talihsiz zamanlarında kentinin sorumluluğunu üstlenmiştir. Fabius'un görevi Perikles gibi refah ve emniyet içindeki bir kenti koruyup sürdürmek değil, batmakta olan bir kenti ve pes etmek üzere olan bir halkı bu durumdan kurtarabilmektir. Bunun yanı sıra, Perikles'in yönetimi sırasında Kimon'un zaferleri şehri büyütmek yerine halk festivalleriyle zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Tam tersine Fabius, pek çok bozgunları, imparator ve generallerin zalimce katledilişlerini, ordularla katledilmiş gölleri, ovaları, ormanları, denizlere kan ve kıyımlarla akan nehirleri görmüştür. Fabius kentine yardım eli uzatmıştır ve başkalarının başarısızlık ve yetersizlikleri yüzünden kenti bütünüyle tükenmekten kurtarmıştır. Tam olarak Perikles'in Atina'yı yönetme şekli olan, refah içinde yüceltilmiş, küstahlık ve cesaretle şişirilmiş bir halkı dizginlemek, en az başkalarının sebep olduğu felaketler yüzünden, zorluklar karşısında alçaltılmış ve zorunlu olarak bilgeliğe boyun eğmiş bir şehri yönetmek kadar zor bir görev gibi görünmektedir. Yine de Romalıların başına gelen kötülüklerin büyük ve çok oluşu, olaylardan bağımsız hareket eden, kendi eylem ve ilkelerinden vazgeçmeyen bir adamın kararlı duruşu onun büyüklüğünü ortaya çıkarmıştır (Plutark, 2011c).

Açık ve düzenli savaşta, Fabius görünürde ilk ve tek zaferini Ligurialılara karşı kazanmıştır. Perikles ise karada ve denizde yaptığı savaşlar için dokuz zafer kazanmıştır. Fakat Perikles'in zaferleri Fabius'un Minucius'u Hannibal'in elinden alması ve bütün bir Roma ordusunu tam bir yokoluştan kurtarmasıyla kıyaslanamaz. Plutarkhos'a göre bu takdir edilmesi gereken bir davranıştır ve bu davranış cesaret-bilgelik-nezaket üçlüsünün bir bileşimidir. Diğer taraftan, Fabius'un Hannibal'in öküzlerle yaptığı hile ile alt edilmesine benzer Perikles'in bir yenilgisi kaydedilmemiştir; Hannibal'ı kendi isteğiyle ve kazara girdiği dar geçitte sıkıştırmış, ama Fabius Hannibal'ın öküzlerle yaptığı hile sayesinde gece görünmeden sıvışmasına, güneş doğuncada düşmanın gecikmesinden

yararlanmasına engel olamamıştır. Şayet iyi bir generalin görevi sadece bugünkü şartları iyileştirmek değil, aynı zamanda geleceği doğru tayin edebilmek ise Perikles böyle bir generaldir. Çünkü Atinalıların yürüttüğü savaş onun önceden tahmin ettiği şekilde sona ermiştir. Romalıların Scipio'yu Kartaca'ya göndermeleri ve düşmanlarını tamamen yenen generalin bilgeliği ve cesaretiyle tamamen galip gelmeleri Fabius'un ilkelerine aykırıydı. Ülkesi felaketler yaşarken Perikles'in bilgeliğine tanıklık etmeleri, buna karşı Romalıların başarıları Fabius'un ilkelerinde yarıldığını kanıtlamıştır. Bir generalin tamamen öngörü yetersizliğinden kaynaklı kendisini felakete sürüklemesi, güven eksikliğinden dolayı başarı fırsatını elden kaçırmaması ile denktir ve kınanması bir durumdur. Öyle görünüyor ki, bir insanı gözükara yapan etmen gibi onu cesarettten mahrum eden etmen de bir ve aynı kaynaktır: tecrübe ve sağduyu (Plutark, 2011c).

Devlet politikalarına gelince, Fabius'un Minucius'a karşı nazik ve nazik davranışı, Perikles'in Kimon ve Tukidides'e karşı sert davranışıyla güçlü bir karşıtlık içindedir. Perikles'in etkisi ve gücü Fabius'tan daha büyüktür. Tolmides'in rehberliğinden ayrılması, Boiotia'ya saldırmak için bir plan yürütmesi ve felaketle karşılaşması dışında, başka hiçbir generalin kötü tavsiyeler ile kente kötü şans getirmesine izin vermemiştir. Ama geri kalanların hepsi, etkisinin büyüklüğü sayesinde, onun görüşüne boyun eğerek bağlanmışlardır. Diğer taraftan Fabius, sorunları kendisinin yönetmesi konusunda güvenli ve kararlı olmasına karşın, öyle görünüyor ki (yetkisinin yetersizliğinden dolayı) başkalarını kısıtlamada başarısız kalmıştır. Plutarkhos'a göre eğer Fabius onlar üzerinde Perikles'in Atina'da olduğu kadar etki sahibi olabilseydi, Romalılar kesinlikle bu kadar çok felakete maruz kalmayacaklardı (Plutark, 2011c).

Paralı asker görüşlerinden uzak olmalarına gelince, Perikles bunu hiçbir zaman hediye kabul etmeyerek göstermiştir; Fabius, o dönemde pek mülkü olmamasına rağmen muhtaçlara yardımları, esir askerlerini alabilmek için kendi hazinesinden fidye ödemesi ile cömertliğini göstermiştir. Perikles, otoritesi ve nüfuzu sayesinde, itaatkâr müttefikler ve krallardan zengin olma fırsatlarına sahip olmasına rağmen, yine de kendisini rüşvetten ve yolsuzluktan uzak tutmuştur (Plutark, 2011c). Perikles demokrasinin herkes için eşit adalet sağladığını ifade etmiştir (Kelly, 2017: 40).

Perikles'in Atina'yı süslediği büyük bayındırlık işlerinin, tapınakların ve görkemli yapıların yanında, Roma'nın Sezarlar zamanına kadar olan tüm ihtişam girişimleri bir

arada ele alındığında, dikkate alınmaya değmezler. Aslında, Perikles'in Atina'ya kazandırdığı yapıtlar hem tasarılarının görkeminde hem de görünüşlerinin pırıltısında Roma'da bulunanlarla karşılaştırılmayı yadsıyan bir üstünlük sergilerler (Plutark, 2011c).

2.7. Nikias ve Crassus

Bu iki karakter karşılaştırılırken, ilk olarak Nikias'ın serveti Crassus'un servetinden daha kolay bir şekilde elde edilmiştir. Harcadıkları paraya gelince Nikias; tanrılara adak sunma, halka gösteriler ve eğitimli korolar sağlama konusundaki asil hırsıyla daha çok halk ruhuna sahiptir ve yine de tüm mülkü harcamalarıyla birlikte, Crassus'un aynı anda on binlerce insana ziyafet çektiği ve ardından onlara yiyecek sağladığı zaman harcadığının onda biri değildir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Nicias+Crassus*.html).

Siyasi kariyerlerinde Nikias'a ne hile ne adaletsizlik ne şiddet ne de sertlik eşlik etmektedir. O daha çok Alkibiades tarafından kandırılmıştır. Crassus, dostları ve düşmanları arasındaki yalpalamalarında inançsızlıkla suçlanmıştır ve şiddete gelince, konsüllük için aday olduğunda adamlar tutmuştur. Crassus bu konularda şiddetli ve zalim olsa da Nikias diğer aşırı uca gitmiştir. Kamu hizmetindeki çekingenliği ve korkaklığı ve en aşağı insanlara boyun eğmesi Plutarkhos'a göre en şiddetli kınamayı hak etmektedir. Crassus, gerçekten de bu konuda belirli bir yücelik göstermiştir ve askeri komuta da her zaman istekli olmuştur. Nikias her şeyden önce güvenliğe ve sükunete önem vermiştir ve kendi güvenliği pahasına kamu yararına ihanet ettiği de görülmüştür. Onun barış sevgisinin gerçekten de tanrısal bir yanı vardır ve savaşı durdurması bir siyasi başarıdır. Bu konuda Crassus onunla kıyaslanamaz (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Nicias+Crassus*.html).

Atinalılar Nikias'ı iradesi dışında savaşa göndermişlerdir; Crassus ise kendisi gitmek istemiştir. Sonuç olarak Crassus yüzünden şehri, şehri yüzünden Nikias talihsizliğe uğramıştır. Ancak burada Crassus'u suçlamaktansa Nikias'ı övmek için daha fazla gerekçe vardır. Plutarkhos'a göre Aleksandros'un seferini övüp, Crassus'un seferini suçlayanlar, başından sonuna kadar haksız yargılamaktadırlar. Keşif seferlerinin gidişatında Nikias'ın pek bir lütfu yoktur, birçok muharebede düşmanlarını yenmiştir ve düşmanını ele geçirmeyi kıl payı kaçırmıştır. Her ne kadar başarısızlıkları ona atfedilse de aslında kendisine bağlı değil; hastalıklar, vatandaşların kıskançlıkları vb. sebeplere

bağlıdır. Fakat Crassus o kadar çok hata yapmıştır ki, talihe kendisini kayırması için hiç şans tanımamıştır. Biri kendisini tamamen kehanete verdiğiinden ve diğeri ise onu tamamen ihmal ettiğiinden ve ikisi de benzer şekilde yok olduğundan güvenli bir sonuç çıkarmak oldukça zordur. Sonuç olarak Plutarkhos’a göre Crassus sitem edilmeye daha az layık olandır. Kendisini teslim etmemiştir. Ne bağlanmıştır ne de kandırılmıştır, yalnızca dostlarının yalvarmalarına boyun eğmiştir ve düşmanlarının hainliğine yenik düşmüştür. Oysa Nikias, kendisini düşmanlarının ellerine teslim etmek için utanç verici ve onursuz bir güvenlik umuduyla yönlendirilmiştir. Böylece ölümü onun için daha büyük bir utanç haline gelmiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Nicias+Crassus*.html).

2.8. Alkibiades ve Coriolanus

Plutarkhos bu eserinde Marcius Coriolanus’u kesinlikle Alkibiades’ten çok daha üst bir konumda tutmaktadır. Onları eşleştirmesindeki en büyük dayanağının her ikisinin de vatanına hizmet ettikten sonra çeşitli iftiralara uğraması, sürgün edilmesi ve daha sonra farklı gerekçelerle fakat aynı yoldan düşman safına geçmeleri olduğu kanaatindeyim. Konuya daha detaylı değinmek faydalı olacaktır.

Alkibiades ve Marcius Coriolanus oldukça eşit bir şekilde, asker olarak cesaretlerinin yanı sıra komutanlar olarak beceri ve öngörünün birçok çarpıcı örneğini göstermişlerdir. Birçoğuna göre belki Alkibiades denizde olduğu kadar karada da birçok mücadelede sürekli bir başarıya sahip olması sebebi ile daha mükemmel bir general olduğu ileri sürülebilmektedir. Kentinin yönetiminde kaldığı sürece, ülkesinin davasını her zaman açık bir başarıyla yürütmüştür. Alkibiades’in ilk kamu hayatına girişi devlete yaptığı bir bağış ile olmuştur. Yoldan geçerken Atina meclisinden gelen alkışın nedeninin bağış olduğunu öğrenince hemen kendisi de bir bağışta bulunmuştur (Plutark, 2011d: 18). Devlet adamları olarak, Alkibiades’in kalabalığın beğenisini toplama arzusunda olan aşırı ahlaksız, gevşek ve kaba tutumları; Coriolanus’un ise minnet duymayan, kibirli ve oligarşik tutumları her ikisinin de eşit ölçüde vatandaşların nefretini kazanmasına sebep olmuştur. Plutarkhos’a göre her ikisinin de tutumları aklanamaz ve iktidar uğruna halkı pohpohlamak ona göre tam bir rezalettir; ama terör, şiddet ve baskı ile iktidarı elde etmek sadece bir rezalet değil, aynı zamanda bir adaletsizliktir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Alcibiades+Coriolanus*.html).

Genellikle Marcius Coriolanus'un daha yalın, açık ve doğrudan biri olmuş olduğu düşünülürken, Alkibiades'in ise halk içindeki eylemlerinde vicdansız ve yapmacık biri olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda Alkibiades, Tukidides'in anlattığı gibi, Lacedaemon elçilerini aldatmakla ve barışa son vermekle kınanmaktadır. Ama onun bu politikası, şehri yeniden savaşa sürüklemesine rağmen, Alkibiades'in Mantinea ve Argos ile ittifakı nedeniyle kentini güçlü ve yüce kılabilmıştır. Marcius'da, Romalılar ile Volscians arasındaki savaşı kışkırtmak için oyunlara gelen ziyaretçilere karşı sahte bir suçlama ile hile yapmıştır (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Coriolanus*.html). Plutarkhos'a göre bu durum ikisini kıyasladığımızda onu daha kötü olan taraf yapmaktadır. Çünkü Alkibiades gibi hırstan ya da siyasi bir mücadeledeki rekabetten etkilenmemiştir, sadece öfkesine yenik düşmüştür. Onun bu tutkusu İtalya'nın birçok bölgesini kargaşaya sürüklemiştir ve birçok masum kent gereksiz yere öfkesinin kurbanı olmuştur. Alkibiades'in de öfkesi nedeniyle vatandaşlarına karşı büyük felaketlerin nedeni olduğu doğrudur. Ama ikinci kez sürüldükten sonra, generallerinin hatalarıyla övünmemiştir, halkın kötü ve tehlikeli durumlarına kayıtsız kalmamıştır. Tam olarak Aristides'in Themistokles'e yaptığı için çok övüldüğü şeyi yaptı: Arkadaşları olmasalar da o sırada komuta eden adamlara gelip, onlara ne yapmaları gerektiğini açıkça söylemiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Alcibiades+Coriolanus*.html).

Coriolanus Volscianslara karşı soyluları temsil etmekte ve orduyu komuta etmekteydi. Roma düşmanlarını yendikten sonra her ne kadar soylular sınıfının desteğini kazansa da daha alt sınıf olan pleblerin şahsi düşmanlıklarını kazanmıştır. Zimmetine para geçirme iddiası ile halk tarafından suçlu olduğu hükmedilmiştir. Roma'dan sürekli olarak sürgün cezasına çarptırılmıştır. Halkın onun kente yaptığı bütün katkılara rağmen bu kararını nankörlük olarak gören Marcius, o zamana dek düşman kabul ettiği Volsciansların tarafına geçmiştir. Tüm şehrine zarar vermiştir ve ülkesini devirmek ve yok etmek için şiddetli ve amansız bir savaşa giriştiğini açıkça belirtmiştir. Alkibiades de benzer şekilde şahsi düşmanları tarafından iftiraya uğrayarak görevden alınmış ve düşman hattına Spartalıların tarafına geçmiştir. Aradaki tek fark Alkibiades Spartalılarından korku ve nefret duymuştur; Marcius ise Volscianslıları tam bir adaletle davranırken yüzüstü bırakmayı onursuzluk olarak görmüştür. Ayrıca, para konusunda, Alkibiades sık sık rüşvet alarak lüks ve sefahat içinde harcadığı için kınanmıştır; buna

karşı, Marcius, komutanları tarafından kendisine bir onur olarak para sunulduğunda bile onu almaya ikna edilememiştir. Bu nedenle, Alkibiades borçlarla ilgili tartışmalarda kalabalığın gözünde nefret edilecek biri haline gelmiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Alcibiades+Coriolanus*.html).

Marcius'un ikna kabiliyetinin yetersiz oluşu, küstah, dikbaşlı ve kibirli oluşu, onun büyük eylemlerinin halkın nazarında iyi yanlarının görülememesi ondan nefret edilmesine neden olmuştur. Alkibiades ise tam tersine, onunla karşılaşanlara nasıl dostça davranılacağını bilmekteydi. Kente verdiği büyük zararlara rağmen, yine de birçok kez lider ve general olarak atanmasının nedeni buydu. Marcius ise vatandaşlar tarafından seilmeyen biriydi. Çünkü Marcius bir komutan olarak şehri için büyük başarılar elde etmemiştir aksine ülkesine karşı düşmanları için büyük başarılar elde etmiştir; Alkibiades ise hem özel bir asker hem de komutan olarak Atinalılara sıklıkla hizmet etmiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Alcibiades+Coriolanus*.html).

Marcius, onu mahkûm ettiklerinde Romalılarla, onu öldürdüklerinde ise Volsciylularla birlikteydi. Eylemin adil olmadığı doğrudur, ancak kendi eylemleri buna sebep olmuştur. Görevi süresince ona gelen taleplere kulak verseydi, görevinden çekilmeden önce halkın rızasını kazanmış olabilirdi. Öte yandan Volscianları hiç umursamıyordu, sadece kendi öfkesini tatmin etmek için düşman ordusunu komuta ediyordu. Plutarkhos'a göre bütün bunların nedeni; olayların, sosyal olmayan, saldırgan ve hırslı olan bir ruhla birleştğinde, tamamen vahşi ve amansız hale gelen, onun çok kibirli mizacıdır. Bu tür adamlar kalabalığa boyun eğmezler, istediklerini alamadıklarında ise canları sıkılır. Kesinlikle bu türden adamlarda kalabalığın lehine ısrar etme eğilimi yoktur. Fakat, defalarca dışlanmış olmalarına, seçimlerde yenilmelerine ve adalet mahkemelerinde mahkûm edilmelerine rağmen, bir halkın verme ve alma gücüne sahip olmalarına karşı içten bir saygısızlık barındırmaları ve yurttaşlarına karşı nankörlüklerinden dolayı bir öfke beslememişlerdir hatta öfkelerini onlara göstermişlerdir. Tövbe edip af dilediklerinde onlara yine iyilik yapmaya devam etmişlerdir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Alcibiades+Coriolanus*.html).

Alkibiades, onurlandırılmaktan mutlu olduğunu ve gözden çıkarılmaktan hoşlanmadığından kabul edilebilir olmaya çalışmıştır; ama Marcius'un aşırı gururu, onu onurlandırma ve ilerletme gücüne sahip olanlara boyun eğmesine izin vermemiştir. Hırsı, ihmal edildiğinde onu kızdırmış ve incitmiştir. Plutarkhos'a göre bunlar insandaki ayıplanacak özelliklerdir, ama geri kalan her şey harikadır. Plutarkhos, Marcius'un ölçülülüğü ve zenginliğe olan üstünlüğü nedeniyle, bu noktada insanların en vicdansız ve onur konusunda en dikkatsizi olan Alkibiades ile değil, Yunanlıların en iyi ve en safıyla karşılaştırılmayı hak ettiğini söyleyerek Marcius'u Alkibiades'ten çok daha üst bir konuma taşımıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Alcibiades+Coriolanus*.html).

2.9. Demosthenes ve Cicero

2.9.1. Eserin Kimliği

Plutarkhos bu eserinde tarihte iz bırakmış iki büyük hatibi karşılaştırmaktadır. Biri Atinalı, diğeri Romalı olan bu iki kişinin ortak yanlarına odaklanarak, onların özel ve siyasi hayatlarını gözler önüne sermektedir. Plutarkhos bu eserde ilk önce Demosthenes'i ele almıştır. Demosthenes'in çocukluğundan başlayıp sonunda bir kekemenin nasıl gelmiş geçmiş en ünlü hatip olmayı başardığını detaylıca anlatmıştır. Daha sonra Roma Cumhuriyeti'nin son kuşağının önde gelen kişiliklerinden, Roma kültür tarihinde büyük bir rol oynayan hatip, siyaset adamı ve filozof Cicero'yu ele almıştır. Atlılar sınıfından politikaya atılışını ve konsüllüğe kadar yükselişini aktarmıştır. Hukukçu, filozof, hatip ve devlet adamı gibi çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Cicero'nun bu alanlarda kaleme aldığı eserler, dönemin politik, sosyal ve kültürel hayatının anlaşılmasında son derece önemli kaynaklardır.

Cicero, Roma siyasal düşüncesinin en önemli temsilcisi kabul edilmektedir. Yunan düşüncesini Roma'da tanıtmak için büyük çaba harcamıştır. Cicero hukuk felsefesi ile ilgilenmiş ve de demokrasinin bozulmuş biçimi "çoğunluğun tiranlığı" görüşü ile ünlenmiştir (İnan, 2010: 14). Demokrasilerde bireyin yaşamının ve servetinin halkın elinde olduğunu, demokrasinin bozulmuş biçiminin ise yığının tiranlığı olacağını öne sürerek, "çoğunluğun tiranlığı" gibi bir görüşü ortaya atmıştır (Şenel, 1999: 198-199). Siyaset biliminde çoğunluğun tiranlığı kavramı denince akla gelen ilk isim Alexis de Tocqueville'dir (Çetin, 2011: 64-65). Ancak demokrasiye ilk kez "çoğunluğun tiranlığı"

tanımını yakıştıran düşünür Cicero olmuştur. Plutarkhos eserinde “çoğunluğun tiranlığı” görüşünden bahsetmemiştir. Yalnızca siyasal yaşamındaki çalkantıları, nasıl ünlü bir hatip ve devlet adamı oluşunu ele almıştır.

Eserin sonunda ise bu iki kişinin benzer özelliklerini sıralamıştır.

Demosthenes ve Cicero kitabının ilk sayfalarında bu kitabın Paralel Hayatlar serisinin 5. kitabı olduğunu açıklamaktadır ancak bundan öncekilerin ya da sonrakilerin sıralamasına dair pek bir bilgi yoktur.

2.9.2. Eserin Özeti

Atina’da MÖ 383’te dünyaya gelen ve Aristoteles ve Platon’un çağdaşı olan Demosthenes, varlıklı doğmasında rağmen küçük yaşta babasını kaybetmiş ve babasından kalan miras yakınları tarafından yok edilmiştir. Kendi hakkını savunabilmek için dava açma tutkusu ve zayıf bünyeli olması Demosthenes’i bir karar vermeye zorlamıştır, ülkenin en ünlü hatiplerinden biri olacaktır. Fakat ortada Demosthenes’in kekeme olması gibi önemli bir sorun vardı. Sözcükleri anlaşılmasız bir şekilde ve kekeleyerek söylemekteydi. Bütün bu olumsuzluklara rağmen o kendini kararına tamamen adanmıştır ve doğuştan gelen kusurlarını teker teker yenmiştir. Kekemeliğinin, dilindeki peltekleğin ve telaffuz sorununun üstesinden gelebilmek için olağanüstü bir çaba göstermiştir. Nefes darlığına deva olsun diye dik yokuşları tırmanırken yüksek sesle şiirler okumuştur. Bu çalışmalar uzun yıllar sürmüştür. Buna karşın gençken halka açık yaptığı ilk meclis konuşmasında başarısız olmuştur ve dinleyiciler ona gülmüştür. Ama o buna rağmen hiç vazgeçmemiştir ve çalışmalarını daha da arttırmıştır. Daha akıcı konuşabilmek için önemli gördüğü pek çok kitabı kendi el yazısı ile tekrar tekrar yazmıştır. Kararlılığı, adanmışlığı ve asla vazgeçmemesi onu yavaş yavaş düşlediği yerlere getirmeye başlamıştır. Hitabeti her geçen gün gelişmiştir ve ünü ülke sınırları dışına taşmıştır. Demosthenes artık döneminin en iyisi ve en etkili hatibi olmuştur. Konuşma yeteneğini öylesine geliştirmiştir ki hitap ettiği kesimleri istediği gibi yönlendirebilmekteydi. Kararından o kadar emindi ki hiçbir zaman gerçekleşmeyecek gibi görünen şeyleri başarmıştır ve nihayetinde bir kekeme, çağının en iyi konuşan adamı olmuştur. Plutarkhos Demosthenes’in inanılmaz isteği ile sonunda gelmiş geçmiş en meşhur hatip unvanına haiz olmayı nasıl başardığını romanı çağrıştıran bir dille aktarmaktadır (Plutarkhos, 2021: 5).

Plutarkhos bu kitapta Demosthenes'in Makedonların ilerleyen güçleri karşısında nasıl mücadele verdiğini, coşkulu nutukları halkı nasıl cesaretlendirdiğini, rüşvet almış olduğu nedeni ile sürgün edildikten sonra vatanına şanlı dönüşünü, Makedonların galibiyeti ile hedef haline gelişini, canını kurtarmak için kaçışını, cellatlarından kurtulamayacağını anlar anlamaz da yaşamına haysiyetli bir biçimde son verişini aktarmaktadır.

Cicero ömrünü hitabete adanmış, iyi konuşma yeteneğini de hür cumhuriyetin esenliği uğruna kullanmıştır ve neticede canını feda etmiştir. Cicero ve düşünceleri, eserleri bugün dahi yaşamaktadır. Cicero bütün insanlık tarihini ilgilendiren bu başarısını hem Yunan retoriğine, Yunan eğitim ve kültürüne hem de kendi yeteneğine, vatan aşkına ve Romalı duygularına borçludur. Daha pek küçük yaşta felsefeye büyük önem vermiştir. Öyle ki Plutarkhos MÖ 106'da dünyaya gelen Cicero'yu anlatmaya başlarken her şeyden önce daha küçük yaşlardan itibaren etrafındakileri şaşırtan inanılmaz bilgi birikiminden bahseder. Okula gidecek yaşa ulaştığında ise zekâsı ve kültürüyle herkesin hayranlığını kazanmıştır. Cicero'nun küçük yaşta felsefeyle meşgul olmuş olması kendisinde bu eğilimin köklü olduğunu göstermektedir. Cicero'nun asıl amacı felsefeyi kendi hatip faaliyetine destek yapmaktır. Fakat çok geçmeden, felsefenin insan için ne denli önemli olduğunu idrak etmiştir. Cicero eserleri ile Romalılara felsefe dünyasının kapılarını açmayı başarmıştır. Böylece vatandaşları için tarihin yanına hayatın öğreticisi olarak felsefeyi katmıştır. Cicero bu başarılı girişimi ile vatandaşlarına Yunan dünyasının ufuklarını da tamamen açmıştır. Plutarkhos Cicero'nun bu felsefi yönünden çok hitabet sanatı üzerinden Demosthenes ile kıyaslama yoluna gitmiştir. Plutarkhos bize kitabın ilerleyen sayfalarında Cicero'nun "nohut" anlamına gelen ismini gülünç olmaktan çıkarıp hemen hemen bilge kelimesi ile eşdeğer hale getirmeyi nasıl başardığını adım adım anlatmaktadır (Plutarkhos, 2021: 5).

En yüksek makamlara çıkan, hatta "Roma'nın Babası" unvanını alan Cicero'nun siyasal düşmanları tarafınca bu görevi tamamladıktan beş yıl sonra sürgün edilişi, sonrasında da ihtişamla geri dönüşünü Demosthenes'in yaşamının bir tekrarı gibi bize aktarmaktadır. Sonrasında ise hayatını iktidar çekişmeleri sırasında kaçmak üzereyken ihanete uğrayarak yakalandığını, sevip güvendiği kişi tarafından kafası kesilerek öldürüldüğünü heyecan uyandıran bir dille anlatmaktadır.

2.9.3. Kişiler

2.9.3.1. Demosthenes

Plutarkhos'un edindiği bilgilere göre Demosthenes'in babası büyük bir silah atölyesinin sahibiydi ve Atina'nın önde gelen vatandaşlarından biriydi. Demosthenes yedi yaşındayken babasını kaybetmiştir. Yasal vasileri babasından arda kalan serveti hırsızlık ve ihmal yolu ile yok etmişlerdir. Bu sebeple çok zengin doğmuştur ancak ailesine yaraşır bir eğitim alamamıştır (Plutarkhos, 2021: 5).

Hitabet sanatına merak sarmasını Plutarkhos söylenenlere göre şu şekilde anlatır:

“O dönemin ünlü hatiplerinden biri mahkemede bir davayı savunacaktı. Hem konunun önemi hem de hatibin şanı sebebiyle halk davaya ilgisi büyüktü... Davada başarılı bir konuşma yapan hatibin salondan ayrılırken halk tarafından coşkuyla alkışlandığını, herkesçe övüldüğünü gören Demosthenes ona hayran kaldı...” (Plutarkhos, 2021: 6).

Daha sonra baba mirasını yok eden vasilerine karşı dava açmıştır ve mahkemede yapacağı konuşmayı ise kendisi hazırlamıştır. Onun bu halk önündeki ilk konuşma deneyimi başarısız olmuştur. Anlaşılmayı zorlaştıran uzun cümleler kurması, karmaşık düşüncelerle konuşmasını ağırlaştırmıştır. Sıkıcı ve abartılı konuşmasını gürültüden kimse dinlememiştir. Sesindeki titremeler, kötü telaffuzları ve buna ek olarak sık sık nefes almak için ara vermesi konuşmasının anlaşılmasını zorlaştırmıştır. Bu sebeple alay bile edilmiştir. Bu başarısız konuşmanın ardından servetinden hiçbir şey geri alamamasına karşın topluluk önünde konuşma cesaretini kazanmıştır ve bir davayı kazanmanın verdiği hazzı tatmıştır. Bu davadan sonra halk önüne çıkıp kamu davaları ile uğraşmıştır (Plutarkhos, 2021: 7).

Bir gün yine başarısız bir konuşmadan sonra, komedi oyuncusu bir arkadaşı oyunculuk sanatını öğrenmesi gerektiğini söylemiştir. Daha sonra evinin bodrumunda bir mekân hazırlamıştır ve uzun bir zaman duruşunu ve ses tonunu geliştirmeye çalışmıştır. Kekemeliğini ve telaffuz problemini çözebilmek için ağzına küçük çakıllar koyup saatlerce nutuklar okumuş, nefes darlığına çare bulmak için de dik yokuşları tırmanırken yüksek sesle şiirler okumuştur (Plutarkhos, 2021: 8-11).

Demosthenes'in Makedon Kralı 2. Philippos aleyhine yaptığı konuşmalardan anlaşıldığı üzere siyasetle Phokaia Muharebesi döneminde ilgilenmeye başlamıştır. Yunanlıları Philippos'a karşı savunmayı siyasete karışmak için güzel bir fırsat olarak görmüştür. Bu amaç uğruna büyük bir mücadele vermiştir ve kısa bir sürede cesareti ve yeteneği sayesinde ün kazanıp Yunanlıların gözünde saygın bir mertebeye ulaşmıştır. Büyük Kral (Pers Kralı 3. Darius) dahil, herkes ona hayran kalmıştır. Philippos'un sarayında ondan konuşulur olmuştur, ondan nefret eden insanlara bile çok değerli bir insan olduğunu kabul ettirmiştir (Plutarkhos, 2021: 12-13).

Diğer düşünürlerin Demosthenes'i istikrarsız ve tutarsız biri olarak nitelendirmesine rağmen Plutarkhos, tam tersi Demosthenes'in benimsediği siyasi düşüncelere sonuna kadar sadık kaldığını, sonunda hayatını da bu tutumu sebebiyle kaybettiğini düşünmektedir. Ona göre Demosthenes siyasi fikirlerinden hiçbir zaman uzaklaşmamıştır ve ilkelerine sadık kalarak dürüst bir tutum göstermiştir, daima çizdiği yolda ilerlemiştir. Bunun için çoğu kez can güvenliğini bile ikinci plana atmıştır ve doğru olanı söylemeyi tercih etmiştir. Plutarkhos'a göre Demosthenes bu asil ve cesur tutumunu savaş halinde de gösterebilmiş olsa idi, ünlü hatipler arasında sıralanmak ile kalmayıp Tukidides, Kimon ve Perikles'in seviyesine çıkmış olacaktı (Plutarkhos, 2021: 13-14).

Demosthenes'in siyasi alandaki etkinliği barış zamanından beri belirgin olmaya başlamıştır. Makedon kralının her hareketini kınamış, her adımın eleştirip Atinalıları ona karşı kıskırtmıştır (Plutarkhos, 2021: 15). Philippos'un genişleyip güçlendiği dönemde, Atina'da onu durdurmak ve kendilerini yaklaşan tehlikeden korumak için çareler aranmaktadır. Bu konuda Atina'da en dikkat çeken isim avukat, devlet adamı ve hatip Demosthenes olmuştur (Gülçin, 2014: 26). Philippos'a tiranları tarafından teslim edilen Euboia'nın yardımına koşup yeniden özgürlüğünü kazandırmak için Demosthenes Atinalıları ikna etmiştir. Bir taraftan devamlı tahriklerde bulunan Philippos diğer taraftan halk meclisinde yaptığı vatansever nutuklarla halkı peşinden sürüklemeyi başaran Demosthenes, Atina'nın önceden beri izlediği barış siyasetini bırakmasına, Atinalıları Müttefik Savaşı'nda her iki tarafında yaptığı hatalardan kaynaklanan nefret ve öfkeyi bir yana bırakıp, ortak düşman Makedonlara karşı asker yollamaya ikna etmiştir ve Makedonya'ya karşı savaş ilan edilmesine yol açmıştır (Plutarkhos, 2021: 16). Demosthenes'e göre yüzyıllarca özgür yaşamış ve Yunan dünyasının hem siyasal hem

kültürel önderliğini yapmış Atina, Makedonlara teslim olmamalıdır. Nihayetinde Atinalılar Euböia'ya doğru yürümüş ve Makedonları kovmuşlardır (Gülçin, 2014: 37).

Daha sonra elçi olarak birçok şehri ziyaret edip çoğunu Kral Philippos'a karşı ayaklandırmayı başarmıştır. Yunanistan ayaklanmıştır ve birçok şehir birleşmiştir. Artık son olarak o tarihlerde Yunanların en büyük askeri gücü olan Attika'nın komşusu Thebailileri ittifaka davet etmek gibi zor bir görevi kalmıştır. Burada bakıldığında Demosthenes'in savunduğu politika küçük devletleri büyük olanlara karşı korumaktır. Philippos'ta bir elçi heyeti göndermiştir. Thebaililer önceleri tarafsız kalmak istemişlerdir ancak hatibin ateşli nutukları kızgınlıklarını ateşlemiştir. Böylece korkularını bir yana bırakıp coşkuyla söylediklerine katılmışlardır. Onun bu başarısı Philippos'u endişelendirmiştir ve Philippos derhal elçiler gönderip barış teklif etmiştir. Bu arada bütün Yunanlar ayaklanmıştır ve ufukta görünen tehlikeye karşı ittifak kurmuştur. Yalnız Atinalı komutanlar değil, Thebaililer de Demosthenes'in emri altına girmişlerdir. Böylece Demosthenes hem Atina'nın hem de Thebai'nin meclislerini yönetmeye başlamıştır. Her iki şehirde Demosthenes'e sevgi ve saygı duymaktaydı. Philippos sadece bir gün içinde yaptığı kışkırtıcı konuşmalarla o kadar kişiyi ayaklandırabilme ve kendisini de acilen saldırmaya mecbur edebilme yeteneği ile ona büyük bir hayranlık duymuştur. Demosthenes'in şanı Pers Kralına kadar ulaşmıştır. Kral sahil bölgelerindeki Pers valilerine onu hoşnut tutmalarını emretmiştir (Plutarkhos, 2021: 16-19).

Demosthenes'in bu doğru tutumu savaş başlar başlamaz tamamen değişmiştir, söylediklerinin hiçbirinin arkasında durmamıştır. Hatta tam aksine savaştan fazlasıyla onur kırıcı bir şekilde kaçmıştır. Demosthenes'in Philippos'a karşı izlemiş olduğu muhalif politika bir bakıma başarılı olamamıştır. Yunanlar savaştan mağlup çıkınca, rakip hatipler suçu Demosthenes'e yüklemek istemişlerdir. Ancak Halk Meclisi onu suçsuz bulup, saygı göstermeye devam etmişlerdir. Ayrıca siyaset hayatında rol oynamasına da müsaade etmişlerdir (Plutarkhos, 2021: 19).

Daha sonra Philippos'un ölümünden sonra Demosthenes bir hafta önce kızını kaybetmesine rağmen halk önüne çıkmıştır. Toplumsal faaliyetini hiçbir zaman aksatmadan yerine getirmek için özel hayatını ikinci plana almıştır (Plutarkhos, 2021: 20-21).

Philippos'un ölümünden sonra Demosthenes'in kışkırtmasıyla şehirler yenilen ayaklanmaya başlamıştır. Thebaililer Demosthenes'ten temin ettikleri silahlarla şehrin muhafız birliklerine saldırmışlar ve askerlerin büyük bir kısmını öldürmüşlerdir. Atinalılar ise onlarla savaşmak için hazırlıklara başlamışlardır. Demosthenes o dönemde verdiği nutuklarla Aleksandros'a karşı onları kışkırtmaktaydı ancak o büyük bir kuvvetle Boiotia'ya saldırınca hem Atinalıların cesareti kırılmıştır hem de Demosthenes'in yıldızı sönmüştür. Thebaililer müttefikleri tarafından yüzüstü bırakılınca, kendi kendilerini müdafaa etmek zorunda kalmışlardır fakat şehirlerini yerle bir olmaktan kurtaramamışlardır. Atinalılar Demosthenes'in Aleksandros'a elçi olarak gönderilmesini talep etmişlerdir ancak kralın öfkesinden korktuğu için gitmeyip elçiliği bırakmıştır. Onun yerine Demades elçi olarak krala gidince ve hatipler için af, şehri içinde barış getirince Demosthenes'in itibarı sarsılmıştır. Demosthenes daha sonra rüşvet aldığı iddiası ile para cezasına çarptırılıp hapse mahkûm edilmiştir ve hapisten kaçmıştır. Şehri terk ettikten sonra onunla konuşmak için gelen gençleri ise siyasete bulaşmamalarını tembih etmiştir. Eğer hayatının başlangıcında siyaset hayatı ve ölüm olarak iki yol olsa, hiç düşünmeden ölümü seçeceğini söylemiştir (Plutarkhos, 2021: 24-25).

Demosthenes'in sürgünde olduğu sırada Aleksandros ölünce, Yunan şehirleri de birleşmeye başlamışlardır. Bu arada Atina'dan sürgün edilen bazı hatipler Yunan şehirlerinde teker teker ziyaret ederek ayaklanmalarını ve Atina'ya itaat etmelerini engellemeye çalışırken, Demosthenes şehirlere gidip Makedonlara karşı birleşmeleri için ikna etmeye çalışmıştır. Atinalılar ise Demosthenes'in şehre geri gelmesini istemişlerdir. Şehre geri döndüğünde herkes onu karşılamak için sokaklara dökülmüştür ve coşku ile selamlamıştır. Burada önemli olan halk onun suçsuz olduğuna zorla ikna edilmemişti, kendileri suçsuz olduğuna inandıkları için geri dönmesini istemişlerdi. Demosthenes vatanına hasret dönüşünün tadını çıkaramamıştır çünkü kısa bir süre sonra Yunan şehirleri mahvolmuştur ve Makedonlardan kaçamamış, kendisini zehirleyerek yaşamına son vermiştir (Plutarkhos, 2021: 25-27).

2.9.3.2. Cicero

Cicero hem Yunan hem de Roma dünyasına mensuptur ve iki dünyanın da temsilcisidir. Cicero Roma'da değil, Roma'nın güneyinde küçük kasabada MÖ 106 yılında doğmuştur ve 43 yılında ölmüştür. İmparatorluk döneminde orduya süvari olarak

atlarıyla katılan üst tabakalarından oluşan bir “atlılar” (şövalyeler) sınıfı ortaya çıkmıştır ve Cicero bu atlılar (şövalye) sınıfından gelmektedir (İnan, 2010: 6). Roma’da dönemin en ünlü hukukçularından hukuk, Atina ve Anadolu’da felsefe eğitimi görmüş ve genç yaşında başarılı bir devlet adamı olmuştur (Sinanoğlu, 1955: 4). Zengin bir aileden gelmiştir ve güzel bir hayat yaşamıştır. Latince de nohuta “cicer” denmektedir. Dostları Cicero’ya bu adı değiştirmesini söylediklerinde o bunu kabul etmeyip, Cicero adını çok daha şanlı bir mertebeye çıkaracağını söylemiştir. Hatta Sicilya’da quaestor olarak görevlendirildiğinde tanrılara adadığı gümüş bir sununun üstüne ilk adı Marcus Tullius’u kazıttıktan sonra Cicero’nun yerine bir nohut çizdirmiştir (Plutarkhos, 2021: 33).

Okula gidecek yaşa geldiğinde zekasıyla herkesin hayranlığını kazanmıştır. Öğrenciler arasında öyle bir üne kavuşmuştur ki, diğer çocukların babaları sırf onu yakından görmek için okula gelmekteydiler. İlköğrenimini bitirince Akademialı Philon’un öğrencisi olmuştur. Bu vesileyle Senato’da saygınlığı olan siyaset adamları ile tanışıp arkadaş olmuştur, böylece yasalar hakkında çok şey öğrenmiştir (Plutarkhos, 2021: 34).

Cicero üstlendiği ilk kamu davasında, diktatör Sulla’ya ve onun yönetimine karşı büyük bir başarı elde etmiştir. Henüz yirmi altı yaşındayken bu davayla kazandığı başarı büyük bir hayranlık uyandırmıştır. Bu dava onu genç yaşında Roma’da günün adamı yapmıştır. Siyasal yaşamına kazandığı bu ün ile başlamıştır. Bu davadan sonra biraz sağlık nedenleri biraz da Sulla’ya karşı söyledikleri yüzünden başına bir şey gelmesinden korkup Atina’ya gitmiştir. Sulla’nın diktatörlüğü altındaki Roma’dan uzaklaşmak için Atina, Rhodos ve Batı Anadolu’ya geçerek burada felsefe ve retorik eğitimine devam etmiştir (Özaktürk, 2017: 228). Daha sonra zayıf ve hastalıklı bir görüntüye sahip vücudunu egzersizlerle geliştirmiş, diğer yandan ses tonunu düzeltmiş, çok daha etkileyici hale getirmiştir. Bu arada arkadaşları tekrar siyaset hayatına dönmesi için onu teşvik etmiştir. Hitabet sanatını o dönemin ünlü hatiplerinden ders alarak istediği seviyeye getirmiştir (Plutarkhos, 2021: 35).

Daha sonra Roma’ya dönen Cicero, zengin bir aileden gelen Terentia ile evlenmesini takiben Roma’daki politik kariyerine başlamıştır. Siyaset hayatına ciddi bir şekilde girişince zanaatkarın kullandığı aletleri çok iyi tanıması gibi siyaset adamının da çalışma alanındaki malzeme sayılan halkı çok iyi tanımaları gerektiğine karar vermiştir.

Zamanla dürüst, adil ve hoşgörölü davranışlarını takdir eden halk ona o güne kadar hiçbir yüksek mevki sahibine göstermedikleri kadar sevgi ve saygı göstermişlerdir. Üstlendiği davalarda ücret talep etmemesi ve rüşvet kabul etmemesi herkeste hayranlık uyandırmıştır. Cicero Romalılara hitabetin ne kadar önemli olduğunu, hakların doğru şekilde savunulması halinde ne kadar çürütölmez olduğunu öğretmiştir (Plutarkhos, 2021: 38, 43).

Crassus'un serveti, Pompeius'un askeri gücü sayesinde etraflarında büyük bir kalabalık toplanırdı. Ancak Cicero'nun dürüst, adil ve hoşgörölü davranışları sayesinde onun etrafında toplananlar da en az onlarınki kadar olmuştur. Cicero praetor⁷ olmak istediğinde karşısında çok sayıda kudretli rakip varken, o güne kadarki adil ve dürüst tutumu rahatça herkesten önce gelmesini sağlamıştır. Şehir içinde itibarı ve kudreti çok artmıştır, bu da birçok kişinin kıskanmasına neden olmuştur. Fakat bu olumsuz düşünceler onun sürekli kendisini övmesinden kaynaklanmaktadır. Yazdıklarını abartılı övgülerle doldurmakta, o zamana kadar zevkle dinlenen muhteşem nutuklarını da bu yüzden dinlenmez hale getirmekteydi. Hayatının sonuna kadar abartılı övgülere sevinmekten, ün kazanmak için çırpınmaktan kendini alamamıştır, bu yüzden de çoğu kez doğru yoldan şaşmıştır. Ancak çok hırslı ve ihtiraslı olmasına karşın başkalarını kıskanmamıştır. Gerek kendinden önce yaşamış başarılı insanları gerek kendi dönemindekileri her fırsatta yüceltir, bol bol överdi. Mesela Aristoteles için *“altın gibi suları olan bir nehir”*, Platon için de *“Eğer Zeus konuşuyor olsaydı, aynen onun gibi konuşurdu.”* derdi (Plutarkhos, 2021: 37, 39, 52-53).

Pompeius savaştayken birçok kişi kendi çıkarları için o zamanki rejimi devirmeyi ve olumsuz değişiklikler yapmayı planlamaktaydı. Roma'da bunlara karşı gelecek hiç kimse kalmamıştı ve rejimi devirmek isteyenlerin başında gözü kara, tutarsız Catilina adlı biri vardı. Roma tehlikedeydi, zira ünlü ve akli başında insanlar servetlerini tüketmişlerdi. Rejim kendiliğinden çökmek üzere olduğundan, devirmek herkesin başarabileceği bir iş olarak görünmekteydi. Catilina operasyonlarını yürütebilme amacı ile konsül olmayı planlamaktaydı. Cicero politik rejimi değiştirmek isteyenlere daha büyük bir cesaretle

⁷ Eski Roma'da yurttaşlar arasındaki hukuki anlaşmazlıkları çözen yargıç ve idareci konumundaki görevli (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Praetor>).

karşı çıkmıştır ve konsüllük makamına Cicero seçilmiştir. Konsüllük makamına aristokratların olduğu kadar, halkın yardımıyla da çıkmıştır (Plutarkhos, 2021: 41-42). Adaylar arasındaki tek homo novus⁸ Cicero'ydu.

Konsüllüğü kaybettikten sonra Catilina'nın rejimi değiştirme planları yeni boyutlar kazanmıştır. Pompeius savaştan dönmeden evvel bir an önce harekete geçmek için sabırsızlanıyorlardı. Catilina'yı en çok kıskırtanlar Sulla'nın eski askerleriydi, akıllarında yağmadan ve hazır servete konmaktan başka bir şey yoktu. Catilina'nın asıl hedefi ise seçim karmaşası içerisinde Cicero'yu öldürmek ve konsül olmaktır. Bu olaylardan sonra Catilina'nın emri altında ordular toplanmaya ve bölüklere ayrılmaya başlamıştı. Bir gece yarısı Cicero'nun tanımadığı birinin ulaştırdığı mektuplar vasıtasıyla Catilina'nın büyük bir katliam tasarladığını öğrenen Cicero, Catilina'nın darbe planını açığa çıkarmıştır. Bu durum karşısında Senato bütün yetkileri konsüllere devretmeye karar vermiştir. Kabul ettikleri taktirde şehri kurtarmak şartıyla istedikleri gibi hareket etmeye yetkiliydiler. Senato böyle bir kararı yalnız çok büyük bir tehlike karşısında alırdı. İktidarı ele geçiren Cicero iç işlerini üstlenmiştir. Cicero Catilina'ya sözle muhalefet yapan biriyle silahla muhalefet yapmak isteyen biri arasında surların olması gerektiğini söyleyip şehri terk etmesini emretmiştir. Ancak Catilina şehirden ayrılır ayrılmaz etrafına silahlı muhafızlar toplamıştır. Cicero ise her şeyi ayrıntılarıyla tasarlayıp ölçülü adımlar atmış, büyük bir basiret göstermiştir. Komplocuların arasına onlardan oldukları sanılan, ancak gerçekte kendisine itaat eden birçok kişi sayesinde karşı tarafın planlarını öğrenmekteydi (Plutarkhos, 2021: 43-48).

Cicero Diktatör Caesar'ın çağdaşıdır. Senato'da komplocular için alınacak kararlar üzerine yapılan tartışmalarda diktatör olan Caesar dahil herkes onların hapse atılmasını, sonra da en ağır ceza ile cezalandırılmalarını önermiştir. Çünkü açıkça anlaşıldığı gibi onlar daha sonra Caesar'a yardım edeceklerdi. Caesar o sıralar daha gençtir ve yavaş yavaş yükselmeye başlamıştır, hatta siyasi düşünceleri o dönemden beri monarşiye doğru sapmaya başlamıştır. Bunu o ana kadar Cicero hariç kimse sezmemiştir. Şüphelenmesine rağmen hiçbir konuda suçlayamamıştır, bu yüzden birçok kişi Caesar'ın

⁸ Bir aileden Roma Senatosuna ilk giren ve özellikle konsüllük görevini üstlenen ilk kişi (https://tr.wikipedia.org/wiki/Homo_novus).

önlenebilir bir tırmanışı olduğunu, hatta yakalanmaya yakinken son anda sıyrılmayı başardığını söylemektedir. Caesar komplocuların ölüm cezasına çarptırılmamasını, yalnız mallarına el konulmasını, sonra da Cicero'nun seçeceği herhangi bir İtalyan şehrine sürülmelerini ve Catilina yenilene kadar tutuklu kalmalarını önermiştir. Buna en çok tepki gösterenlerden biri Cato'ydu. Konuşmaları ile şüpheleri Caesar'ın üstüne çekmiştir ve senatoyu cesaretlendirmiştir. Böylece Catilina ve yandaşları yakalanıp idam edilmiştir. Bunun üzerine Caesar mallarına el konmasına karşı çıkmıştır. Caesar'a katılan tek kişi ise Cicero olmuştur (Plutarkhos, 2021: 49-50).

Halk Cicero'yu tasarlanan komploju iptal edip suçluları cezalandırması ve o güne kadar düzenlenen en büyük ayaklanmayı en küçük zararla bastırması olduğundan "Pater Patriae" (vatanın babası) sıfatıyla yüceltmıştır. Halkta hayranlık uyandıran şey ise böylesine büyük bir tehlikenin uzaklaştırılmasını yalnız Cicero'nun başarabileceğiydi (Plutarkhos, 2021: 51-52).

Mahkeme salonlarında ters konuşmalar sıkça duyulurdu ancak Cicero önüne gelene sataşp gülünç duruma düşürmekteydi. Elbette bu da birçok insanın ondan nefret etmesine neden olmuştur. Bunların en başında Clodius ve yandaşları gelmektedir. Nedeni ise konsüllüğünden bir yıl sonra Clodius'un karıştığı bir skandaldır. Clodius Roma'nın önde gelen ailelerinden birine mensuptur. Sadece kadınların kutladığı bir festivale kadın kıyafetiyle gizlice katılmasıyla patlak veren skandalı ortaya Cicero ortaya çıkarmıştır ve Clodius'u mahkemeye vermiştir. Clodius ailevi ve politik prestiji sayesinde ceza almamıştır ve Halk Tribunu'su (temsilcisi) görevine gelmiştir. Göreve gelince ilk işi Roma vatandaşlarını yargısız infaz edenlerin sürgüne gönderilmesini öngören bir yasa çıkarmak olmuştur. Yasanın hedefi açıkça anlaşıldığı üzere, konsüllüğü sırasında senatodan aldığı yetki ile Catilina ve yandaşlarını derhal idam ettiren Cicero idi. Nihayetinde Clodius ve arkadaşları Cicero'ya karşı birleşmişlerdir (Plutarkhos, 2021: 55-57).

Dönemin en kudretli üç kişisinden⁹ biri olan Crassus, Cicero'nun amansız düşmanıydı, Pompeius ise her ikisi ile de iyi geçinmeye çalışmaktaydı. Caesar ise orduyla Galya'ya doğru yola çıkmak üzereyken Galya seferinde Cicero'yu da elçi olarak yanına

⁹ Crassus, Pompeius ve Caesar kastedilmektedir.

almak istemiştir. Cicero Caesar'dan çekindiği için bunu kabul etmemiştir ve Caesar bu duruma sinirlenmiştir. Bu sebeple bir yandan Cicero'nun düşmanı Clodius'u güçlendirirken, diğer yandan Pompeius'u Cicero'dan uzaklaştırmıştır. Cicero adaleti ve kanunları ayaklar altına aldığı gerekçesiyle mahkemeye verilmiştir. Clodius bir orduyla senatoya yürümüştür. Tüm çabalarına rağmen dönemin etkili politikacıları, özellikle de oldukça güvendiği ve zamanında desteklemiş olduğu Pompeius nezdinde de destek bulamamıştır. Pompeius aynı zamanda Caesar'ın damadı olduğundan, onun isteklerine de karşı gelmek istememiştir ve sonuç olarak Cicero şehirden kaçmıştır. Bunu öğrenen Clodius, Cicero hakkında sürgün kararı aldırılmıştır. Clodius Cicero'yu sürgün ettikten sonra aristokrat sınıfta korku uyandırarak halkı Pompeius'a karşı kışkırtmıştır ve onun seferlerinde ki başarılarını sorgulamaya başlamıştır. Pompeius hatasını anlamıştır ve Cicero'ya sert davrandığı için kendine kızdığından ortak arkadaşları vasıtasıyla geri gelmesini talep ederek kendini affettirmeye çalışmıştır. Sonucunda Cicero sürgünde geçirdiği bir yılı aşkın sürgün hayatının ardından, senato kararı ile geri çağırılmıştır. Şehir halkının çoğu ve diğer bölgelerden birçok kişi Pompeius'u desteklemiştir. Oda gidip Clodius'u makamından düşürmüştür ve vatandaşları oylama ile karar vermeye çağırmıştır. Halkın o güne değin hiçbir zaman bu denli fikir birliği ile karar vermediği söylenmektedir. Cicero'nun sürgün kararında hiçbir yerde barındırılmaması, ateş ve su dahi verilmemesi gibi kararlar yer almasına rağmen birçok insan onu yakından görebilmek için etrafında toplanmıştır. Yunan şehirleri ise elçiler göndererek onu ağırlamak için birbirleriyle rekabete girmişlerdir. Senato halkın isteğini onaylamak istercesine sürgün döneminde Cicero'ya yardım eden bu şehirlerin onurlanacağını ilan etmiştir. Böylece sürgün edilmesinden on altı ay sonra Cicero İtalya'ya geri dönmüştür. Halkın onu karşılarken sevinci ve tezahüratı o kadar coşkuludur ki İtalya'nın kendisini Roma'ya omuzlarında taşıyarak geri getirdiği yönündeki sözleri dahi, bunu tarif etmeye yeterli değildir. Cicero'nun amansız düşmanı olan Crassus bile onunla barışmıştır (Plutarkhos, 2021: 59-62).

Cicero, sürgünden dönüşünün ardından siyasetten uzak bir yaşam sürmeye, kendini daha çok felsefi ve edebi çalışmalara vermeye başlamıştır. Çoğu kez arkadaşlarından ona hatip değil filozof demelerini istemiştir, zira esas uğraşı olarak felsefeyi seçmiştir, hatipliği ise siyaset hayatında ayakta kalabilmek için bir araç olarak kullanmıştır (Plutarkhos, 2021: 61-62). Bu dönemde siyasetten uzak kalan Cicero,

avukatlık mesleğine yönelmiş diğer yandan da kendini retorik ve felsefe çalışmalarına vermiştir. Çünkü artık Roma siyasetine, tarihte “Birinci Triumvirlik¹⁰” ismiyle bilinen birliği kurmuş olan Pompeius, Caesar ve Crassus hâkimdir. Cicero, onun en önemli felsefe metinlerinden sayılan De Oratore (Hatip Üzerine), De Legibus (Yasalar Üzerine) ve De Republica (Devlet Üzerine) adlı eserlerini bu dönemde yazmıştır (Tozan, 2016: 108). Cicero'nun hakikatte ne sayıca ne de ehemmiyetçe hiç küçümsenemeyecek eserleri Caesar'ın iktidarı ele geçirdiği zamandan diktatörün öldüğü güne kadar devam etmektedir (yaklaşık iki yıl kadar bir süre). Yani Cicero ancak şehir merkezinin sessizliğe boğulduğu, kendisinin o silâhlardan kuvvetli hitabet yeteneği ile vatanına faydalı olamayacağı zamanlarda bu felsefe ve edebi çalışmalara girişmiştir.

Daha sonra Cicero savaş alanında Parthlar tarafından öldürülen Genç Crassus'un yerine Romalıların Augures adını verdikleri dini makama atanmıştır. Görevi süresince krallar dahil hiç kimseden hediye kabul etmemiştir. Eyaletlerin masraflı akşam yemeklerini kaldırmıştır. Kapısında bekçinin dahi olmadığı söylenmektedir ve kimse onu uzanıp dinlenirken görmemiştir. Hiç kimseye kötü davrandığı görülmemiştir. Çalınmış devlet parasının bir kısmını geri alabildiğinde kalkınmaları için şehirlere dağıtmıştır. Paraları geri getirenleri cezalandırmamıştır, aksine siyasi haklarını korumalarını sağlamıştır. Amanus Dağı etrafında yaşayan hırsızlara karşı savaş açtığından askerleri ona İmparator unvanını vermişlerdir (Plutarkhos, 2021: 64).

Senato Cicero için bir zafer alayı düzenlemek istemiştir, Cicero Caesar ile uzlaşmak istediğinden, bu zafer alayında daha çok onu görmek istediğini belirtmiştir. Ayrıca Caesar ile Pompeius'a mektuplar yazıp onları yatıştırılmaya ve aralarını bulmaya çalışmıştır. Ancak durum düzelecek gibi görünmediğinden, Caesar şehre geri dönmeye karar verdiğinde Pompeius birçok askerle şehri terk etmiştir. Cicero Pompeius ile gitmediğinden Caesar'ın tarafını tutuyor gibi görünmüştür. Pompeius savaş sanatında yetenekli ve ünlü biriydi, Caesar ise durumlara kolaylıkla hâkim olabilecek, ayrıca kendine ve arkadaşlarına yardım edebilecek durumdaydı. Böylece Cicero kimden kaçması gerektiğini bildiği halde kimi takip etmesi gerektiğine karar verememiştir

¹⁰ Üçler erki (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Triumvirlik>).

(Plutarkhos, 2021: 65). Bu olaylar Caesar ve Pompeius'un biyografilerinde de genişçe yer bulmuştur.

Caesar İspanya'ya doğru yola çıkınca, Cicero derhal Pompeius'un yanına gitmiştir. Bu hareketini çok kişinin olumlu bulmasına rağmen Cato'nun hoşuna gitmemiştir. Çünkü o güne kadar seçtiği tarafı terk etmesi doğru değildi. Cato tarafsız kalmasının özellikle Caesar'ı düşman edinmemesinin hem vatanına hem dostlarına büyük bir faydası olacağını ileri sürmüştür. Hem Cato'nun bu sözleri hem de Pompeius'un Cicero'yu önemsememesi onun bu konuda fikir değiştirmesine neden olmuştur (Plutarkhos, 2021: 65-66).

Memleketin yönetim şekli monarşiye doğru yönelince Cicero siyaseti terk edip kendini felsefeye adanmıştır. Cicero, Roma'nın Cumhuriyet döneminden monarşiye geçiş döneminde yaşamıştır ve dönemin siyasi olaylarının içinde yer almıştır. Ona göre Roma'nın siyasi bunalımının en önemli kaynağı geçmişin geleneklerinden uzaklaşılmasıdır. Cicero, siyasi bunalım içindeki Roma'da, "*Cumhuriyeti nasıl koruyabiliriz'in*" cevabını aramıştır. Bu kadar cumhuriyet yanlısı olmasına, eski rejimi herkesten çok arzu etmesine ve Brutus'un yakın arkadaşı olmasına rağmen Caesar'a karşı düzenlenen komploya katılmamıştır. Brutus ve Cassius, Caesar cinayetini işledikten sonra Caesar'ın taraftarları ayaklanmıştır ve şehir karışmıştır. Her an bir iç savaş çıkmak üzere olduğundan Cicero, Caesar'ı öldürenler için af kararı sağlamaya, Brutus ve Cassius'a eyaletler emanet etmeye çağırmıştır. Sokaklarda gezdirilen cansız vücudu ve Antonius'un elindeki kanlı elbiseleri gören halk çılgına dönmüştür ve yapılan haksızlığa çok sert tepki göstermiştir. Dolayısıyla Cicero'nun isteklerinin hiçbirisi olmamıştır. Daha sonra Antonius büyük ün kazanmıştır. Cicero dahil birçok kişi monarşi uygulanacağından endişelenmişlerdir (Plutarkhos, 2021: 67, 69-71).

Caesar'ın ölümünden sonra mirasçısı olarak dönen Genç Caesar¹¹'in ilk işi, onun mirasına sahip çıkmak olmuştur. Cicero siyaset hayatında Genç Caesar'ın Antonius'a olan düşmanlığı, ihtişama ve şana düşkünlüğü ile onun kudretinden faydalanacağını düşünmüştür. Genç Caesar'ın ona baba diyerek hitap etmesi Brutus'u

¹¹ Caesar Augustus adıyla ilk Roma imparatoru olan Octavianus, beş yaşından itibaren Caesar tarafından büyütüldü. Bu yüzden Caesar adı ile çağrılmayı tercih ediyordu (Plutarkhos, 2021: 92).

sinirlendirmektedir. Brutus, Cicero'nun Atina'da filozofların yanında yaşayan oğlunu komutan yapmıştır ve bu şekilde hedeflerinden birçoğuna erişmiştir. Bu dönem Cicero'nun kudretinin en zirvede olduğu dönemdir. Bu durumdan faydalanan Cicero Antonius'u uzaklaştırmıştır. Ona karşı halkı kışkırtmıştır ve Antonius yenilince bütün iktidar Genç Caesar'ın eline geçmiştir. Onun birdenbire büyük bir güce sahip olmasından endişelenen Senato, artık silahlı kuvvetlerinde elinde olmasına gerek kalmadığını ileri sürmüştür. Genç Caesar Cicero'ya konsüllüğü aralarında paylaşmayı, iktidarı istediği gibi yürütmesini, ün ve makam arzulayan kendisine de yol göstermesini teklif etmiştir. Yalnız kalıp elindeki kuvveti kaybetmekten korktuğunu itiraf etmiştir. Cicero'nun iktidara olan merakını bu şekilde kışkırtmıştır ve nihayetinde Cicero konsüllüğü talep etmiştir (Plutarkhos, 2021: 71-73).

Cicero yaşlı ve deneyimli olmasına rağmen, genç ve deneyimsiz bir çocuğa inanarak onunla beraber iktidarı ele geçirmiştir ve sonra da senatoyu ona devretmiştir. Fakat hata yaptığını kısa bir süre sonra fark etmiştir. Çünkü Genç Caesar'ın konsül olup iktidarı resmen eline geçirince ilk işi Antonius ve Lepidus ile anlaşarak iktidarı paylaşmak olmuştur. Antonius ve Lepidus Cicero'nun öldürülmesinde ısrar ederken Genç Caesar bir süre onlara karşı çıkmasına rağmen daha sonra isteklerine boyun eğmiştir. Genç Caesar Cicero'yu, Lepidus kardeşini, Antonius da dayısını iktidar için kurban vermiştir. Cicero bunu öğrenir öğrenmez Brutus'un yanına geçmeye karar vermiştir. *Plutarkhos (2021:73) bu durumu şu şekilde ifade eder: "Bu şekilde üçü de kin ve kızgınlığın sonucunda insanca düşünmekten uzaklaşıp ihtiraslarına iktidarı ekleyen insanların en vahşi hayvana dönüşebildiğini kanıtladılar"*.

Altmış dört yaşında Antonius'un emri ile cellatlar tarafından yaşamına son verilen Cicero'nun başı ve elleri Antonius'un aleyhinde nutuklar yazdığı gerekçesi ile kesilmiştir. Ölümünden kısa bir süre sonra Genç Caesar Antonius'u yendikten sonra konsüllüğü Cicero'nun oğlu ile paylaşmıştır. Cicero'nun ailesi, Senato'nun kararıyla Antonius'un heykellerinin yok edilmesi ve ona verilen bütün şeref payelerinin iptal edilmesi ile Antonius'u cezalandırma tatminini yaşamıştır. Ailesinin tüm fertlerine Marcus adının verilmesi yasaklanmıştır. Çünkü Cicero'nun tam adı Marcus Tullius Cicero'dur (Plutarkhos, 2021: 75).

2.9.4. Kişilerin Ortak Özellikleri

Cicero'yu Demosthenes'e öylesine benzetir ki bunu şu sözlerle ifade eder: *Plutarkhos (2021: 4-5) “görünüşe bakılırsa Tanrı Cicero'yu Demosthenes'e benzeyecek şekilde yaratmış. Karakterlerindeki ihtiras, siyasi alandaki özgürlük aşkı, savaş ve tehlikeler karşısında gösterdiği ürkeklik gibi birçok konuda onunla neredeyse aynı kalıptan çıkmışa benzer. Sanırım ünsüz ve zayıfken büyük bir kuvvete ve şana sahip olan, krallara ve tiranlara karşı gelen, sevdiği kızlarını kaybeden, vatanından kovulup büyük bir ihtişamla geri dönen, ancak tekrar kaçmak zorunda kalan, düşmanların eline düşüp vatanının özgürlüğünü yitirdiğine tanık olduktan sonra ölen başka hatip yoktur”*.

İkisi de büyük ailelerden gelmemişlerdir ancak hırsları sayesinde hızla yükselmişlerdir. Demosthenes, Philippos ve Aleksandros gibi; Cicero, Pompeius ve Caesar gibi dönemin en güçlü liderleri ile boy ölçüşmüşlerdir. Plutarkhos'a göre her ikisinin de yaratıcılığı ve siyaset alanında uyandırdıkları saygınlık aynıdır. Silahlara ve ordulara sahip güçlü liderler bile bazı durumlarda onlara ihtiyaç duymuşlardır. Zaman zaman güçlü liderlere karşı çıkmışlardır. İkisi de sürgün edilmiştir ve vatanlarına gösterişli alaylarla geri getirilmişlerdir. Vatanın iyiliği ve özgürlüğü için mücadele etmişlerdir.

Demosthenes doğuştan sahip olduğu hitabet yeteneğini daha sonra özenle geliştirmiştir. Böylece güzel ve çekici konuşması ile mahkemelerde gösterişli nutuklar veren diğer bütün rakiplerini yenmiştir. Tespit, sav ve teknikleri ile o dönemin standardının çok üstüne çıkmıştır. Çok okumuş, kültürlü bir insan olan Cicero ise akademik bir dille felsefi metinler yazmaya, mahkemelerde de aynı şekilde nutuklar okumaya özen göstermiştir, ancak her fırsatta kültür gösterişi yapmaktan kendini alamamıştır. Plutarkhos'a göre iki hatibi farklı kılan çok az özellikten biri budur. Cicero, Asia biçemi ile Attike biçiminin iyi özelliklerinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan ve dilinin arılığı bakımından Attike biçimine daha yakın olan Rodos biçimini benimsemiştir. Cicero ise kendisini Demosthenes'in gerçek bir izleyicisi olarak görmüştür. Attike biçiminin en belirgin özelliği kavramların olabildiğince açık ve yalın bir biçimde günlük konuşma diliyle açıklanmasıdır (Özaktürk, 2017: 229). Demosthenes'in yazım şekli ölçülü, daima ciddi ve ağıdalı dildedir. Gereksiz süslemelere

ve neşeli bir üsluba rastlanmaz. Konuşmalarında yetenek ve ciddiyeti bir araya getirmektedir. Nutuklarında kendini dikkatli ve ölçülü bir şekilde överdi. Cicero ise kendini överken ölçüsüz, çoğu kez şakacı, alaycı, hatta küfürbazdır. En ciddi konularda dahi gerektiğine inanırsa edebi göz ardı etmiştir. Demosthenes'in yüzü asıkken, Cicero devamlı gülen neşeli biridir (Plutarkhos, 2021).

Siyasetle uğraşan birinin hitabet yeteneği ile güç kazanması olağandır. Ancak hitabet yeteneği sayesinde ün peşinde koşması Plutarkhos'a göre bayağıdır. Bu açıdan Demosthenes daha onurlu bir tutum gösterir. Hayatı boyunca yüksek bir makam almadığından iktidar hırsına Demosthenes'te rastlanmadığı söylenebilir. Cicero ise yüksek makamlarda yer almıştır. Ancak açgözlülük yapmamıştır aynı zamanda yardımsever ve dürüsttür.

Cicero'nun da tıpkı Demosthenes gibi rol yapma sorunu vardı. Bunu bir komedi oyuncusu ve tragedya yazarının sayesinde yenebilmiştir. İkisi de zamanla rol yapma yeteneğini geliştirerek dinleyicileri ikna etmekte çok başarılı olmuşlardır.

Demosthenes'in sürgün edilme sebebi rüşvet alma suçu iken, Cicero'nun sürgün edilme sebebi vatanına hainlik edenleri öldürmesi sebebi ileidir. İkisi de bazen cesur bazen korkakça davranmışlardır, ikisi de düşmanlarından kaçmaya çalışmışlardır ancak ölümden kurtulamamışlardır. Cicero'nun çok acinasıdır, cellatlar tarafından elleri ve kafası kesilmiştir. Demosthenes ise hayatına kendisi son vermiştir.

2.9.5. Bakış Açısı

Her ikisinin de kızlarını kaybetmesi, kızını kaybetmenin ne demek olduğunu çok iyi bilen Plutarkhos'un onlara daha ılımlı yaklaşmasına sebep olmuş olabilir. Çünkü her ikisinin de iyi taraflarına daha fazla önem vermiştir.

Plutarkhos (2021: 4) kendi yaklaşımını vurgularken, "Demosthenes ile Cicero'yu karşılaştıracam. Davranışları ile siyasi tutumları doğrultusunda karakterlerini ve düşüncelerini inceleyeceğim, ama nutuklarını değerlendirmekten uzak kalacağım," demiştir. Yani kimin daha güzel ya da daha etkileyici konuştuğu konusunda hiçbir yorum yapmamaktadır.

2.10. Phokion ve Genç Cato (The Younger)

2.10.1. Kişiler

2.10.1.1. Phokion

Phokion, Atina'nın başarılı bir politikacısı ve devlet adamıdır. Erdemin şartının aşırı tutumluluk olduğuna inanıp ve buna göre yaşamıştır; dolayısıyla halk arasında iyi olarak bilinmekteydi ve halk onun Atina Meclisi'ndeki en dürüst üye olduğunu düşünmüştür. Bununla birlikte, Phokion'un güçlü muhalefet eğilimi, onu tüm siyasi sınıfa karşı tek başına bir duruşa yönlendirmiştir. Demosthenes ona "konuşmalarımın kesicisi" demiştir. Yine de hem bireysel prestiji hem de Chabrias tarafından kazanılan askeri uzmanlığı sayesinde Phokion, 45 dönemlik rekor bir görev süresiyle birçok kez "stratigos"¹² seçilmiştir. Böylece, 84 yıllık yaşamının büyük bir bölümünde Phokion, Atina'nın en önemli ofislerini işgal etmiştir. 320'lerin sonlarında, Makedonlar Atina'nın (Antipater altında) tam kontrolünü ele geçirdiklerinde, biraz taviz vermiş olsa da Phokion hem şehir merkezini hem de vatandaşlarını savunmuştur. Hatta düşmanın bazı onursuz isteklerini yerine getirmeyi bile reddetmiştir. Bununla birlikte, Phokion duruşunu hem Makedon naibi Polyperchon'a hem de çoğu özgür Atinalı'ya karşı koymuştur. Polyperchon onu Atina'ya geri göndermiştir ve burada o zamanlar restore edilen halk meclisi tarafından ihanetten ölüme mahkûm edilmiştir. Bu kısa özetin ardından şimdi hayatını biraz daha irdeleyelim.

Phokion, gençliği boyunca liberal kavramları incelemeye çalışmıştır. Aynı zamanda Platon'un öğrencisidir. Phokion böyle bir felsefi eğitim sayesinde erdemli bir ahlaki karaktere sahiptir ve sağduyulu öğütler vermiştir. Bu akademik eğitim onun üzerinde büyük bir iz bırakmıştır, ancak ilk fark ettiği şey bir filozoftan ziyade bir asker olduğudur. Atinalılar Phokion'un dürüst olduğunu kabul etmişlerdir ve ona bu şekilde saygı duymuşlardır. Muhafazakâr bir tavra sahiptir; güldüğü yahut ağladığı görülmemiştir. Doğası çok nazik olmasına rağmen sert bir mizacı olduğundan onunla ilk kez karşılaşanlar tarafından genelde korkulan biridir. Phokion, rakiplerinin belagatini savuşturarak, antik çağda ünlü olan hem hikmetli kavramlara hem de özlü sözlere

¹² Eski Yunan'da askeri valilere verilen isimdir. Modern Yunan ordusunda en yüksek askeri subay rütbesine tekabül eder (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Stratigos>).

başvurmuştur. Yine de demagojik tarzdan kaçınmıştır ve tonu birkaç süslemeyle birlikte sert ve talepkardır. Diğer bir ayırt edici nitelik de Phokion'un birçok fikri kısa cümlelere sıkıştırabilmesidir. Herhangi bir konuşmadan önce, onu nasıl kısaltacağını düşünmek için çok zaman harcamıştır. Phokion, tutumluluğun kendi erdemini kanıtladığına inanmaktadır. Hamamlarda hiç görülmemiştir, Atina sokaklarında sade bir tunikle ayakkabısız dolaştığı görülmüştür. Phokion, hayatı boyunca, mütevazı bir evde yaşamıştır. Karısı ile birlikte günlük işlerini kendileri görmüşlerdir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Phocion*.html).

Phokion, Atina'nın en katı ve en bilge politikacısı olarak kabul edilmesine rağmen sevmediği hiç kimseye zarar vermemiştir. Yüksek nezaket sahibi olduğundan siyasi rakipleri zor durumda kaldığında onlara yardım ettiği de görülmüştür. Dönemin devlet adamlarının, generallerin ve hatiplerin devlet işlerini sanki kurayla kendi aralarında bölüştürdüklerini görmüştür. Bu sebeple Atina'nın kamu işlerinin iki grup arasında bölünmesinden mutsuzdur. Siyasiler sivil meselelerle daha çok ilgilenirken, askeri meselelerle generaller ilgilenmektedir. Atina'nın her iki meseleyi de yönetebilecek politikacılarla eski geleneğini yeniden kazanılması için kampanya yürütmüştür. Bu nedenle, Perikles, Aristides ve Solon tarafından verilen ve her iki faaliyet alanında eşit olarak paylaştırılan kamu hizmetini yeniden başlatmak ve eski haline getirmek istemiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Phocion*.html).

Phokion İkinci Atina Birliği'ne bölgesel haraçları toplamak üzere Chabrias tarafından Ege Denizi'ne gönderildiğinde, müttefikler tarafından pek sevilmedikleri için ona yalnızca 20 savaş gemisi vermişlerdir. Ancak onları götürmeyi reddetmiştir ve onlara şöyle demiştir: *“Adalılarla savaşmak için gönderiyorsanız daha büyük bir güce ihtiyacımız var, ancak sizi müttefik olarak ziyarete geldiysem bir gemi yeterli”*. Phokion gittiği her şehirde, her bir ödemeyi o kadar diplomatik bir şekilde müzakere etmiştir ki, hazinelerini koruyan büyük bir müttefik filosuyla eve dönmüştür. Phokion, 3.Artarkserkses'in Kıbrıs İsyanı'nı bastırmasına yardım etmiştir. Makedon kralı 2. Philippos Euboean'ı işgal etmiştir ve birçok yerel tiranlık kurmuştur. Phokion, diplomatik yollarla Euboean'ı kazanmayı umarak küçük bir kuvvetle oraya gitmiştir. Ancak Philippos, yerel politikacıları yozlaştıran güçlü bir rüşvet ağı kurmuştur. Phokion adamlarına Makedon rüşvetleri nedeniyle görevlerini ihmal edenleri görmezden

gelmelerini emretmiştir. *"Bizim için bir işe yaramazlar ve ayrıca sadık olanların yoluna çıkacaklar"* diye açıklamıştır. Nicanor'a saldırmayı reddedip ve sonra ertelediği için Atinalı hatip Agnonides, Phokion'u ihanetle suçlamıştır. Phokion, Polyperchon ile şahsen görüşmeye karar vermiştir. Phokion, Makedon hükümdarı tarafından iyi tanınan politikacılardan oluşan bir çevre toplamıştır. Ancak, yolculukları bir üyenin hastalığı nedeniyle ertelenmiştir. Bu arada, Agnonides Phokion'u resmen suçlamak için başka bir elçilik önermiştir ve Atina Meclisi önergeyi kabul etmiştir. Her iki delegasyon aynı anda Makedon tahtının önüne Phocis'e gelmiştir. Phokion konuşmaya başladığında, hükümdar onun sözünü o kadar sinir bozucu bir şekilde kesmeye başlamıştır ki Phokion asasını yere vurup ve başka bir kelime söylemeyi reddetmiştir. Ardından Polyperchon, Phokion ve ortaklarının tutuklanmasını emretmiştir; en yakınları da ele geçirilirken, elçiliğinin çoğu mahkemenin kaçmıştır. Yazılı bir teklifle Polyperchon, hain mahkumların şimdi özgür olan Atina halkı tarafından yargılanacağını duyurmuştur. Phokion, *"Bizi adaletle mahkûm etmek mi istiyorsunuz? O halde savunmamızı dinlemelisiniz"* demiştir. Phokion ısrar ederek: *"Yanlış yaptığımı ve siyasi eylemlerim için kınanmayı hak ettiğimi kabul ediyorum. Ancak, bu diğer kişiler değil."* Bazı insanlar onun arkadaşı oldukları için kınanmaları gerektiğini söylemişlerdir. Sonra Phokion vazgeçtiğinde Agnonides kınama hareketini okumuştur. Böylece o ve on yakını zehirli ot içirilerek ölüme mahkûm edilmişlerdir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Phocion*.html).

Onun sivil politikası her zaman barış ve sükunetten yanadır; yine de generallik makamını herhangi bir adamdan daha çok önemsemiştir. O sert mizacına rağmen yurttaşlarından hiçbirine zarar vermemiştir ve hiçbirini düşmanı olarak görmemiştir. Ancak kamu yararına yönelik çabalarına karşı çıkanlara karşı mücadele etmek için gerekli olduğu ölçüde sert, inatçı ve amansız olmuştur. Hayatın diğer ilişkilerinde ise kendini herkese karşı iyi niyetli ve insancıl göstermiştir. Hatta düşmanları zora düştüklerinde ya da hesap verme tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarında onlara yardım ettiği dahi görülmüştür. Onun vizyonu kendi tabiri ile "ya silahtan üstün ol ya da üstün olanlarla arkadaş ol"dur. Aleksandros'un dostu olmasına rağmen teklif ettiği paraları hiçbir zaman kabul etmemiştir. Mütevazı ve minimal bir yaşam sürmüştür (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Phocion*.html).

İdam kararı çıktığında mahkemeden ayrılırken yüzü general olarak meclisten çıkarıldığı zamankiyle aynıdır ve insanlar onu gördüklerinde, onun sakinliğine ve ruhunun ihtişamına hayran kalmışlardır. İdam edildikten sonra cesedinin Atina dışına çıkarılması için bir kararname çıkarılmıştır. Kısa bir süre geçtikten sonra olayların gidişatı onlara, insanların nasıl adaletin koruyucusunu kaybettiğini öğrettiğinde, onun bronzdan bir heykelini dikmişlerdir. İntikamı oğlu tarafından alınmıştır. Phokion'un kaderi Atinalılara yeniden Sokrates'inkini hatırlatmıştır; Atina'nın günahının ve talihsizliğinin her iki durumda da aynı olduğunu hissetmişlerdir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Phocion*.html).

2.10.1.2. Cato (The Younger)

Cato'nun ailesi ününü onun büyük büyük babası Marcus Cato (Cato the elder)'dan almıştır. İki ebeveynini de kaybeden Cato ve iki kardeşi o dönemin kamu işlerinin sorumlusu dayıları Livius tarafından yetiştirilmişlerdir. Dayıları amaçları uğruna hiçbir Romalı'ya boyun eğmeyen, güçlü bir hatip ve genel olarak çok sağduyulu bir adamdır. Cato çocukluğundan beri konuşmaları ve mimikleri ile soğukkanlı ve tamamen kararlı bir doğası olduğunu göstermiştir. Amaçlarını yaşının ötesinde bir gayretle gerçekleştirmeye çalışmıştır. Kendisini pohpohlayanlara karşı sert ve iticiyken, onu korkutmaya çalışanlara karşı da ustaca davranmıştır. Onu güldürmek zordu ve kolayca öfkelenmese de bir kez öfkелendiğinde amansız olmuştur. Onun bir şeyleri kavraması ağır ve yavaştı, ancak anladığını hafızasında sımsıkı tutuyordu. Aslında bu doğanın bir yoludur: Donanımlı olanlar akıllarına gelen şeyleri hatırlamaya daha eğilimlidirler, ancak bunları zahmetle edinenler hafızalarında tutarlar; çünkü öğrendikleri her şey bir bakıma akıllarına damgalanır. Görünüşe göre Cato'nun ikna edilme konusundaki isteksizliği, herhangi bir şeyi öğrenmesini daha zahmetli hale getiriyordu. Çünkü öğrenmek, basit yoldan size bir şey yapılmasına izin vermektir ve çabuk ikna olmak, direnme gücü daha az olanlar için doğaldır. Kısacası itiraz etme gücünün en zayıf olduğu yerde boyun eğme eylemi en kolay olanıdır (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Minor*.html).

Cato Apollon rahibi olduktan sonra eskisinden daha sade bir yaşam sürdürmeye başlamıştır. Stoacı bir filozof olan Antipater ile yakın bir arkadaş oldu ve kendisini özellikle ahlaksal ve politik doktrinlere adadı. Adeta her erdemin peşinde koşmak için bir

tür ilhamla ele geçirilmişti; ama her şeyden önce, merhamete ya da lütfu boyun eğmeyen katı adaletten oluşan bu iyilik biçimi onun büyük zevkiydi. Siyaset felsefesinde belirli bir savaşçı unsurun sürdürülmesi gerektiğini düşünüyordu bunun için hitabet egzersizlerine başlamıştır. Cato ilk kez ve isteği dışında foruma geldiğinde; tribünlere karşı çıktı ve bir konuşma yaptı. Konuşmasında çocuksu ya da yapmacık hiçbir şey yoktu. Sesi gür, dolu ve sertti. Genel olarak Cato, o dönemin yaşamı ve uygulamalarına doğrudan karşıt bir yol izlemesi gerektiğini ve büyük bir değişikliğe ihtiyaç duyulduğunu düşünmüştür (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Minor*.html).

Spartacus'un savaşı olarak adlandırılan esaret savaşı sürerken, Gellius komutandı ve kardeşi Caepio askeri tribündü. Cato hem çocukluğunda hem de yetişkinliğinde kardeşine çok düşkün biriydi. Kardeşinin uğruna sefere gönüllü olarak katılmıştır. Savaşta şevkini ve disiplinini dilediği kadar kullanma fırsatı bulamamıştır, çünkü savaş iyi yönetilmemişti; ama yine de diğerleri arasında o kadar iyi bir disiplin, özdenetim, tüm acil durumlarda cesaret ve sağduyu sergilemiştir ki, insanlar onun Yaşlı Cato'dan bir nebze olsun aşağı olmadığını düşünmüşlerdir. Dahası Komutan Gellius ona yiğitlik ve seçkin onur ödülleri verdiğinde Cato, şerefe layık hiçbir şey yapmadığını söyleyerek reddetmiştir. Bu hareketi diğerleri tarafından garipsenmiştir. Gücünü korku uyandıran unsurdan mahrum bırakmamıştır ancak rasyonel davranmıştır. Akıl yardımıyla adamlarını ikna etti ve her şeyi öğretti, ödül ve cezalarla onların eylemlerini takip etti. Sonuç olarak, adamlarını daha barışçıl mı yoksa daha savaşçı mı, daha gayretli mi yoksa daha adil mi yaptığını söylemek zordur. Düşmanlarına karşı korkunç, müttefiklerine karşı nazik, yanlış yapmaya cesareti olmayan ama övgü kazanmak için hırslı olduklarını göstermişlerdir. Cato'nun en az düşündüğü şey, askerlerinin saygısı, lütfu, üstün şerefi ve nezaketiydi. Çünkü başkalarına verdiği görevleri onlarla seve seve paylaşırdı. Giyimi, yaşam tarzı ve davranışları ile kendisini bir komutandan çok bir askere benzetirdi. Bu sayede, farkında olmadan adamlarında kendine karşı iyi niyet duygusu uyandırdı. Çünkü erdeme ulaşmak için gerçek bir arzu, yalnızca mükemmel bir iyi niyet ve erdem sergileyen kişiye saygı duymanın bir sonucu olarak ortaya çıkabilirdi. Öte yandan, iyi insanları sevmeden övenler, itibarlarına saygı duyabilirler, ancak erdemlerine hayran kalmazlar veya onları taklit etmezler (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Minor*.html).

Cato'nun askerlik hizmeti sona erdiğinde, alışıldığı gibi kutsamalarla ya da övgülerle değil, gözyaşları ve doyumsuz kucaklamalarla, askerler yürümesi için önüne mantolarını atarak yola göndermiştir ve ellerini öpmüşlerdir. Bu o dönemin Romalıları için nadir ve imparatorlarından sadece birkaçına yapılan bir hareketti. Plutakhos'un bu kadar ayrıntıya girerek anlatmasının nedeni eylemlerin, karakterin algılanması ve tezahürü üzerine önemli ölçüde ışık tutmasıdır. Kendisini kamu işlerine adamadan önce, Asya'yı araştırmak için seyahat etmeyi ve her eyaletin geleneklerini, yaşamlarını ve askeri gücünü kendi gözleriyle görmek istemiştir. Quaestorluk makamı kendisine açık olmasına rağmen, quaestorlukla ilgili kanunları okumadan, bu makamın tüm ayrıntılarını bu konuda deneyimli kişilerden öğrenmeden, bu makama aday olmamıştır. Göreve gelir gelmez de hazineye bağlı yardımcı ve katiplerde büyük bir değişiklik yapmıştır. Çünkü bu kişiler kamu hesaplarına ve bunlarla ilgili yasalara tamamen aşinaydılar ve bu nedenle, genç adamları amir olarak görevlendirdiğinde deneyimsizlikleri ve cehaletleri nedeniyle onlara herhangi bir güç teslim etmeyeceklerdi. Cato, yalnızca üst düzey bir görevli onuruna değil, aynı zamanda zekaya ve mantıklı muhakemeye de sahip olarak kendini işine adadı. Evvela, birçok kimsenin devlet hazinesine, hazinenin de birçok kimseye uzun vadeli borçları olduğunu görünce, aynı zamanda devletin zulmüne ve başkalarına zulmetmesine son vermiştir. Borçlularından şiddetle ve amansız bir şekilde ödeme talep etmiş ve alacaklılarına derhal ödeme yapmıştır. Halk devleti dolandırmayı düşünen adamların ödeme yaptığını ve artık beklemedikleri ödemeleri alan adamları görünce ona saygı duymuştur. Cato, kamu parasının haksız yollarla eline geçiren herkesi hesap vermeye çağırmıştır. Bu durum bütün insanları sevindirmiştir. İlgili kişilerin cezalandırılıp idam edilmesi ile o eski zamanın tiranlığının sona erdiğini ve Sulla'nın kendisinin insanların gözleri önünde cezalandırıldığını düşünmüşlerdir. Dahası kalabalık, görevine verdiği sürekli ve yorulmak bilmeyen dikkatiyle büyülenmiştir. Kamu muhbirlerinin erişemeyeceği ve onların lekesinden arınmış, ancak parayla dolu bir hazineyi oluşturarak insanlara bir devletin vatandaşlarına haksızlık etmeden zengin olabileceğini öğretmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Minor*.html).

Cato'nun tüm uyarılarına rağmen halk dört lejyonluk bir orduyla birlikte İliya ve tüm Galya hükümetini Caesar'a vererek oylama yapılmasını sağlamıştır ve kendi oylarıyla kalelerine bir tiranlık kurmuşlardır. Pompeius ve Crassus, ikinci bir konsüllük için

Caesar'la bir görüşme yaptılar, Caesar komutasına bir dönem daha veren bir oylamayı kabul ettiler. Cato'nun mücadelesi ise makam için değil, Romalıların özgürlüğü için olduğundan, birçok kişiyi boyun eğmemeye ikna etti. Yine de bir şekilde Pompeius ve Crassus konsül seçildiler. Cato yine mücadeleden vazgeçmeyerek praetorluk için aday oldu. Cato praetorluğunda ona bir eyalet teklif edildiğinde bunu reddetmiştir fakat Pompeius almıştır ve bazılarını başkalarına teklif etmiştir. Caesar'a Galya'da kullanılmak üzere altı bin lejyonerlik bir birlik ödünç verilirken bu gücü ne Caesar halktan istemiştir ne de Pompeius halkın rızası ile vermiştir. Cato'ya göre bunlar açıkça anarşi yoluyla kendisine bir monarşi kazandırma çabasıdır. Cato'nun kamu hizmetlerinin başlıca amacı ise vatanının özgürlüğüdür (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Minor*.html).

Düşman elinde ölmektense onurlu bir şekilde kendi hayatına son vermiştir. Cato'nun intiharının özel ayrıntıları, ölümünden sonra, özellikle Plutarkhos'un anlatımında, büyük ölçüde süslenmiştir: *“Cato kılıcını kınından çıkardı ve kendini göğsünün altından bıçakladı. Ancak hamlesi biraz zayıftı... ve hemen harekete geçmedi... Hizmetkarları gürültüyü duydu ve haykırdı. Oğlu hemen arkadaşlarıyla birlikte içeri koştu ... doktor ona gitti ve yarayı dikmeye çalıştı. Cato iyileşip bunun farkına vardığında, doktoru itti, elleriyle yarasını yırttı ve böylece öldü.* Ölümünden sonra, Caesar tarafından keşfedilmesi üzerine, Caesar onu affetme fırsatını kaçırdığı için kızgın olduğunu söylemiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Minor*.html). Plutarkhos Caesar biyografisinde buna inanmadığını açıkça dile getirmiştir.

2.10.2. Karşılaştırma

Bir halkın refah içindeyken, ihtişam ve güçle yükseldiğinde, küstahlığını iyi insanlara yöneltmeye daha yatkın olduğu yaygın olarak kabul edilir; ama çoğu zaman bunun tersi olur. Çünkü musibetler insanların mizacını asabi ve gazaba yatkın hale getirir, öyle ki kimse onları memnun edecek veya yumuşatacak bir şey söyleyemez, fakat onlar her güçlü sözden rahatsız olurlar. Bir şehrin idaresinde, çok düz olan ve halkın arzularına zıt olan yol, sert ve acımasızdır, tıpkı halkın hatalarına müsamaha göstermenin ya da zorunlu olarak boyun eğmenin son derece tehlikeli olduğu gibi. Bu ilkeler, Genç Cato'da da bir örnek bulmuştur. Plutarkhos'a göre o mevsimsiz ortaya çıkan meyveler kadar

başarılıdır. Cato'nun eski moda karakteri uzun bir aradan sonra yozlaşmış hayatlar ve yozlaşmış gelenekler arasında boy göstermiştir. Büyük bir üne ve şöhrete sahiptir, ancak orantısız olan erdeminin ağırlığı ve ihtişamı nedeniyle insanların ihtiyaçlarına uygun değildir. Cato'nun soylu olduğu genellikle kabul edilir; ama Phokion'un ki bulanıktır. Cato'nun doğduğu şehir birtakım sorunlarla mücadele içerisinde olsa da Phokion'un ki gibi hali hazırda bitkin değildir. Devleti başka adamlar ve kendi erdemi aracılığıyla zorlukla ve yavaş yavaş ele geçirip devirmiştir. Plutarkhos bu erdem ile Phokion'un ki karşılaştırmıştır. Fakat genel anlamda benzerlikleri ile değil, her ikisinin de iyi insanlar olduğu ve devlete bağlı oldukları gerekçesiyle. Çünkü bir kişinin cesaretiyle diğerinin cesareti arasında, bir kişinin bilgeliği ile bir başkasının bilgeliği arasında ve bir kişinin adaleti ile bir başkasının adaleti arasında kesinlikle bir fark vardır. Ancak bu adamların erdemleri, en büyük ve en küçük farklılıklarına kadar bile, doğalarının aynı şekle ve genel etkiye sahip olduğunu göstermektedir; tabiri caizse, sertlik ve nezaketin, ihtiyat ve cesaretin, başkaları için endişe ve kendileri için korkusuzluk, aşağılıklardan dikkatle kaçınma ve aynı derecede hevesle adalet arayışının eşit bir karışımıydılar. Bu sebepten Plutarkhos farklılıklarını keşfetmek ve belirlemek için çok ince bir akıl yürütmeye gitmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Phocion*.html).

2.11. Dion ve Brutus'un

Her ikisinde pek asil özellikleri vardır. İkisi de çok önemsiz başlangıçlardan çok önemli yüksek mertebelere erişmiştir. Cassius'ta olduğu gibi, Brutus'un yüceliğine itiraz edecek bir kimse yoktur. Cesareti, yeteneği ve etkinliği nedeniyle savaşta Brutus'tan daha az katkıda bulunan kimseler, Brutus pasifken Caesar'a karşı düzenlenen komploda başı çektiğini söyleyerek tüm girişimin kökenini ona atfetmektedir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Brutus*.html).

Dion, Brutus gibi savaşın gidişatından zenginlik ve güç elde etmemiştir, hatta kendi serveti ile savaşa katkı sağlamıştır. Sürgündeyken dahi tüm kaynaklarını yurttaşlarının özgürlüğü adına harcamıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion*.html).

Roma'dan sürüldükten sonra Brutus'un sessiz kalması onun için güvenli değildi, ölüme mahkûm edildiği ve takip edildiği için zorunlu olarak savaşa başvurması

gerekmiştir; oysa Dion, sürgünde kendisini sürgüne gönderen tirandan daha büyük bir güven ve zevkle yaşamasına rağmen kendi isteğiyle Sicilya'yı kurtarmak için böylesine büyük bir tehlikeye atılmıştır. Ve gerçekten de Syracuse için Dionysius'tan ve Roma'nın Caesar'dan kurtulması aynı şey değildir. Hatta Dionysius apaçık bir tirandır ve Sicilya'yı sayısız hastalıkla doldurmuştur; oysa Caesar'ın yönetimi, kuruluşu sırasında rakiplerine sorun çıkarmasına rağmen, onlar yenilip onu kabul ettikten sonra yine de onun sadece isim ve görünüşte bir tiran olduğunu ve onun tarafından hiçbir zalimce eyleme izin verilmediğini görmüşlerdir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion+Brutus*.html).

Askeri kariyerlerine değinmek gerekirse, Plutarkhos'a göre Dion mükemmel bir generaldir; planları kendisinin yaptığı noktalarda en iyi sonuçları elde etmiştir. Başarısızlığın başkalarından kaynaklandığı durumlarda ise durumu düzeltip iyileştirmiştir. Öte yandan Brutus, öyle görünüyor ki, son büyük mücadeleye girmekle akılsızca davranmıştır ve yenildiğinde geri dönüş için bir yol bulamamıştır. Karada birliklerine güvenmek için birçok nedeni ve denizde filolarıyla tüm denizlerin hâkimi olmasına rağmen pes edip, umutlarını terk etmiştir. Plutarkhos'a göre devletin sorunları bir monarşi gerektiriyordu ve Caesar'ın bir doktor gibi, bizzat Tanrı tarafından onlara atandığı düşünülüyordu. Bu nedenle Roma halkı hemen Caesar'a karşı bir özlem duydu ve bunun sonucunda onun cinayetlerine karşı sert ve amansız hale geldi. Oysa Dion, Dionysius'un Syracuse'dan kaçmasına izin verdiği ve eski tiranın mezarını yıkmadığı için vatandaşları tarafından suçlu görülmüştür (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion+Brutus*.html).

Ayrıca, Brutus'a yöneltilen en ağır suçlama, hayatı Caesar'ın nezaketiyle bağışlanmış olmasına rağmen, Caesar'ın onu bir dost olarak görmesine ve onurlandırmasına rağmen koruyucusunu kendi eliyle yere vurmasıdır (bu konuya Caesar biyografisinde daha ayrıntılı yer verilmiştir). Bu suçlamayı kimse Dion'a yöneltmez. Aksine, Dionysius'un saray mensubu ve arkadaşı iken, devleti düzene sokmaya ve korunmasına yardımcı olmaya çalışmıştır; ama ülkesinden kovulduktan sonra ve malından mahrum bırakıldıktan sonra açıkça meşru ve adil bir savaşa başvurmuştur (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion+Brutus*.html).

Her iki adamın ortak noktası zorbalara düşmanlıkları ve alçaklıklarına duydukları nefrettir. Brutus'un durumunda bu tarafsız ve samimidir, çünkü Caesar 'a karşı herhangi bir kişisel şikâyeti olmaksızın hayatını ortak özgürlük için riske atmıştır. Oysa Dion'un kendisine kötü muamele yapılmasaydı savaşa girişmeyecekti. Dion'un isyan etmediği, ancak sürgün edildiği ve bu nedenle Dionysius'u devirdiği Platon'un mektuplarında açıkça kendini göstermektedir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion+Brutus*.html).

Brutus'u düşmanı olan Pompey ile dahi dost ve Caesar 'a düşman yapan şey kamu yararıydı, çünkü o hem nefreti hem de dostluğu yalnızca adaletle belirlemekte idi. Dion ise, Dionysius'a güvenini kazandığında ve yine onun tarafından gözden düşürüldüğünde, onun gözüne girmek için çok mücadele vermiştir ve savaşa kalkışması yalnızca öfkesini gidermek içindir. Bu nedenle, tiranlıktan daha yumuşak bir adla ayartarak hükümeti kendisi için güvence altına alabileceğini hisseden tüm arkadaşları Dionysius'u görevden aldıktan sonra, Dion'a güvenmiyordu. Fakat Brutus'un düşmanları, Caesar'a karşı tüm komplocuların başından sonuna kadar tek bir amacı olduğunu söylemektedir “Romalıların eski hükümet biçimlerinin restorasyonu” (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion+Brutus*.html).

Bununla birlikte, Dionysius'a karşı mücadele kesinlikle Caesar'a karşı mücadeleden farklıdır. Dionysius, kendisini şaraba, kumara ve kadınlara adanmış biri olduğu için, arkadaşlarının her biri tarafından hor görülmüş olabilir. Ama Caesar'ı devirmeyi planlamak ve adı birçok kralın uykularını kaçırarak adamın yeteneğinden, gücünden ve talihinden korkmamak, olağanüstü bir ruhu göstermektedir. Bu nedenle Dion'un yalnızca Sicilya'da görülmesi yeterli olmuştur ve binlerce kişi Dionysius'a saldırmak için ona katılmıştır; oysa Caesar'ın ünü, düştükten sonra bile devam etmiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion+Brutus*.html).

Dion öldükten sonra onun intikamını almak için kimse ayağa kalkmamıştır; ancak Brutus söz konusu olduğunda, bir düşman olan Antonius ona şanlı bir cenaze töreni düzenlemiştir ve bir düşman olan Octavius onun onurunu korumaya özen göstermiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion+Brutus*.html).

2.12. Timoleon ve Aemilius Paulus

Timoleon ve Aemilius Paulus'u karşılaştırmamız için yalnızca birkaç farklılık vardır. Her ikisinin de yaptığı savaşlar önemli düşmanlara karşıdır; biri Makedonlara karşı, diğeri ise Kartacalılara karşıdır. Zaferleri de oldukça ünlüdür. Biri Makedonya'yı alarak Antigonos'un kraliyet soyunu yedinci kralında sona erdirmiştir; diğeri ise Sicilya'daki tüm tiranlıkları kaldırmıştır ve adayı özgür bırakmıştır. Perseus Aemilius ile çatışmaya girdiğinde Perseus'un Romalılar üzerinde güçlü ve muzaffer, buna karşın Timoleon Dionysius ile çatıştığında Dionysius'un tamamen ezilmiş ve çaresiz olduğu söylenmektedir (https://lexundria.com/plut_comp_tim_aem/1-2/prr).

İşlerin idaresinde her ikisi de adil ve ahlaksızdı; ama öyle görünüyor ki Aemilius, kariyerinin başlangıcından itibaren ülkesinin yasaları ve gelenekleri tarafından bu hale getirilmiştir, Timoleon'un büyük dürüstlüğü ise kendisinden kaynaklanmaktadır. Aemilius'un zamanındaki Romalıların hepsinin aynı şekilde hayatlarında düzenli, kurallara riayet eden ve kanunlardan ve hemşehrilerinden tamamen korkmuş olmaları gerçeğinde bunun kanıtı vardır; oysa Timoleon zamanında Sicilya işlerinde yer alan Yunan lider ve generallerinden Dion dışında hiç kimse yolsuzluktan kurtulamamıştır. Dion'un bir monarşi için hırslı olduğundan ve Sparta'da böyle bir krallık hayal ettiğinden şüphelenilmekteydi. Spartalı Pharax ve Atinalı Callippus'un Sicilya'yı yönetme umuduyla yasaları ve anlaşmaları nasıl ihlal ettiği pek çok yazar tarafından anlatılmıştır. Bunlardan biri, Dionysius'un Syracuse'dan sürüldükten sonra köle gibi bir takipçisiydi ve Callippus, Dion'un paralı asker komutanlarından biriydi. Ama Timoleon, Syrakusalıların ciddi ricaları ile, onların generali olmak üzere gönderilmiştir. Kendisine özgür iradeleri ile verdiklerini elinde tutması gerekmekteydi. Onların kanunsuz yöneticilerini yendiği zaman, makam ve komutanlık yapmıştır ve despotizm ile mücadele etmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Timoleon*.html).

Ayrıca, Aemilius'ta, bu kadar büyük bir krallığa boyun eğdirmiş olmasına rağmen, kendi hesabına tek kuruş eklememiştir ve fethedilen hazineye dokunmamıştır, hatta bakmaması bile takdir edilmiştir. Başkalarına karşı ise oldukça cömert davranmıştır. Timoleon'a güzel bir ev ve mülk teklif edilseydi ve bunu bu şartlar altında kabul etmesi Plutarkhos'a göre ayıplanacak bir şey değildi. Ama ona göre kabul etmemesi iyi bir

davranıştır ve bu yasal olarak sahip olabileceği şeyi istemediğini gösteren üstün bir erdemdir (https://lexundria.com/plut_comp_tim_aem/1-2/prr).

Yalnızca sığağa veya soğuga dayanabilen bir vücut, doğası gereği her iki havaya da aynı şekilde dayanacak şekilde iyi adapte olmuş bir vücuttan daha güçsüzdür. Aynı şekilde bir ruh da refah ile şımartılıp sevinmezse ve sıkıntılarla alçaltılmazsa, kesinlikle güçlü olmayacaktır. Aemilius'un karakteri de bu nedenle açıkça daha güçlüdür. Çünkü oğullarının ölümünün getirdiği büyük talihsizlik ve büyük üzüntü içinde, başarılarının ortasında olduğu kadar büyüklüğe ve saygınlığa sahip olduğu görülmüştür (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aemilius*.html).

2.13. Eumenes ve Quintus Sertorius

2.13.1. Eserin Kimliği

Ünlü Yunan biyografi yazarı Plutarkhos, Paralel Yaşamlar'ından birini Sertorius'a adamıştır; içerisinde Sertorius'u Eumenes ile eşleştirmiştir. Eserde Eumenes'in şahsiyetine dair pek fazla bilgiye yer vermeyen Plutarkhos, onun general olarak askeri vasıflarına ve katıldığı savaflara daha çok yer vermiştir.

Plutarkhos, Sertorius eserine talihin her zaman yönünü değiştirmesine ve zamanın sonsuz oluşuna şaşmamak gerek cümleleri ile başlamaktadır. Aynı olayların birçok kez kendiliğinden meydana geldiğini talihe dayandırmıştır.

Plutarkhos Sertorius'un giriş paragrafında “*Generallerin en savaşçıları ve beceri ve yetenekleri ile başarıya en çok ulaşanlar tek gözlü adamlardı*” der ve örnek olarak Philippos, Antigonos, Hannibal'ı gösterir. Daha sonra savaşta bir gözünü kaybedecek olan Sertorios'u onlarla aynı mevkiye getirir. Eumenes kısmında bu tür övgülere pek yer vermemiştir. Sertorius'un günlük aktivitelerine incek kadar yakın bilgiler verirken, Eumenes için bu açıklamalar eserde yer almaz (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Sertorius*.html).

2.13.2. Eserin Özeti

Cardialı Eumenes, MÖ 362'den 316'ya kadar yaşamıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonraki savaşlarda baş generallerden biriydi ve aynı zamanda Yunan satrapıydı (<http://www.attalus.org/old/eumenes.html>). Hem Aleksandros'un şahsi danışmanı hem de savaş alanı komutanı olarak Büyük İskender Savaşları'nda görev

almıştır. MÖ 316'da Gabiene Savaşı'ndan sonra idam edilmiştir (<https://en.wikipedia.org/wiki/Eumenes>).

Quintus Sertorius (MÖ 126 – 73), İber yarımadasında Roma Senatosu'na karşı büyük çaplı bir isyana önderlik eden bir Roma generali ve devlet adamıydı (https://en.wikipedia.org/wiki/Quintus_Sertorius). Plutarkhos'a göre Sertorius, Philippos'tan daha çok kadınlara düşkün, arkadaşlarına ise Antigonos'tan daha sadık, düşmanlarına karşı Hannibal'den beş kat daha merhametliydi. Barbarların komutasındaki bir yabancı olarak, şansla başa çıkmak açık düşmanlarından daha zordu ve yine de kendisini Metellus'un deneyimine, Pompey'in cesaretine, Sulla'nın servetine ve Roma'daki gücüne eşit hale getirmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Sertorius*.html).

2.13.3. Kişiler

2.13.3.1. Eumenes

Tarihçi Duris'e göre fakir bir babanın oğludur ve onun anlatımına göre Eumenes'in henüz genç yaşlardayken katıldığı pankrasyonu, o dönem Cardia ziyaretinde bulunan Philippos ziyarete gitmiştir. Katılımcıların arasında Eumenes öylesine bir hüner göstermiştir ki, Philippos'un hayranlığını kazanmıştır ve Philippos onu himayesine almıştır. Plutarkhos'a göre ise Philippos'un Eumenes'in babası ile arkadaş olması sebebiyle onu seçmesi daha gerçekçi bir hikayedir (<http://www.attalus.org/old/eumenes.html>).

Philippos'un ölümünden sonra Eumenes, bilgelik ve sadakat açısından yalnızca baş danışman unvanına sahip olmasına rağmen, kralın başlıca dostları ve yakınları kadar saygı görmüştür. Yine de zaman zaman Aleksandros ile anlaşamadığı durumlar da yaşanmıştır. Örneğin Aleksandros keşif filosu göndermek istediğinde hazinesini düşük bulmuştur ve arkadaşlarından destek istemiştir. Eumenes'ten 300 talanton istemiştir. Eumenes ise 100 talanton teklif etmiştir. Bu duruma sinirlenen Aleksandros, Eumenes'in çadırını ateşe vermelerini emretmiştir. Yangında birçok evrak ve 1000 talanton değerinde erimiş altın ve gümüş bulunmuştur. Aleksandros bunların hiçbirisini almamıştır, yalnızca satraplarına ve generallerine emir vererek kaybolan evrakların kopyalarını istemiştir ve bunları yine Eumenes'in gözetimine vermiştir. Her ne kadar ona kızsada güvenini

kaybetmemiştir (<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0042%3Achapter%3D2%3Asection%3D2>).

Eumenes yabancı olduğu için de Makedonların anlaşmazlıklarına pek karışmamıştır ve kendini bu tartışmalardan uzak tutmuştur. Ancak yeri geldiğinde savaşlarda baş komutan olarak görev almıştır (<http://www.attalus.org/old/eumenes.html>).

Eumenes kendisine ihanet eden subay ve askerler tarafından öldürülmüştür. Cesedi, onu onurlu bir şekilde yakmalarına ve küllerinin, karısına ve çocuklarına gönderilmek üzere gümüş bir semaverde toplanmasına izin verilmiştir (<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0042%3Achapter%3D19%3Asection%3D2>).

2.13.3.2. Quintus Sertorius

Quintus Sertorius, Nursia şehrinde doğmuştur ve soylu bir aileden gelmektedir. Babası o genç yaşta iken vefat ettiği için annesi tarafından özenle yetiştirilmiştir. Gençliğinde bir süre hitabet sanatı ile ilgilenmiştir. Hitabet sanatındaki kabiliyeti ile Roma'da itibar kazanmıştır. Fakat savaşlarda kazandığı başarılar onun dikkatini ve hırsını bu yöne doğru çekmiştir. Birçok savaşta cesaret ve yiğitlik madalyalarına layık görülmüştür. Bu başarıları onu İspanya'da büyük bir üne kavuşturmuştur. Roma'ya döner dönmez quaestor olarak atanmıştır. Sertorius'a asker yetiştirmesi ve silah sağlaması emredilmiştir. Bu durum onun yaşındaki diğer subayların zayıflığı ve tembelliğiyle o kadar zıttı ki, hayatı eylemlerle geçen bir adam olarak itibar kazanmıştır. Terbiyeli bir şekilde eğittiği çocuklara onlara sık sık sınavlar yapıp, hakkedenlere ödülleri ve altın kolyeler hediye ediyordu. Bu sebeplerden Sertorius'a kendilerini bu şekilde ölüme adan binlerce adam eşlik ediyordu. Ve sadece onun emrinde hizmet etmeye istekli olan İberyalılar değil, aynı zamanda İtalya'dan gelen askerler de vardı. Bir komutan mertebesine ulaşmasına rağmen asker olmaktan da hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Savaşlarda kendisini hep ön plana atmıştır ve bu sebeple bir gözünü kaybetmiştir. Bu durum ona her zaman bir onur vermiştir; başkalarının kahramanlık alametlerini sürekli yanlarında taşıyamadıklarını, Onun ise onur nişanını ve cesaretinin tezahürünü her zaman taşıyabilecek olması halk tarafında büyük saygı görmüştür. Tiyatroya geldiğinde onu alkışlar ile karşılamışlardır. Bu olay ileri düzeyde ve yerleşik bir itibara sahip kişilere bile

nadiren bahşedilen bir durumdu (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Sertorius*.html).

En büyük popülaritesini, askerler için konuşlanma zorunluluğundan kurtararak kazanmıştır. Askerlerini şehirlerin kenar mahallelerinde kışlaklarını inşa etmeye zorlamıştır ve çadırını oraya ilk kuran kendisi olmuştur. Barbarların iyi niyetine tamamen güvenmemiştir. Ancak ülkenin askeri yaştaki tüm Roma vatandaşlarını silahlandırmıştır ve barış işlerinde ılımlı davranarak, ancak düşmanlarına karşı yaptığı hazırlıklarla kendisini ürkütücü göstererek şehirleri iyi durumda tutmuştur. Yiğitliği mükâfatlandırmakta cömertliğini gösterirken, haddini aşanları cezalandırmakta da ölçülü davranmıştır (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Sertorius*.html).

Plutarkhos'a göre, her ne kadar mükemmel ilkelerin, yol gösterici deha değişikçe hak edilmemiş felaketler tarafından bozulduklarında değişebileceği doğru olsa da samimi ve akla dayalı bir erdem, hiçbir talihle tersine dönüştürülemez. Sonunda serveti onu terk etmeye başladığında Sertorius'un durumu bu olmuştur. Davası umutsuzlaştıkça, kendisine yanlış yapanlara karşı sertleşmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Sertorius*.html).

Sertorius rahat saatlerinde bile aşırı içki içmeye tahammül etmezdi ve uzun yürüyüşlere ve sürekli uyanıklığa, kıt yiyeceklerle yetinmeye alışmıştı; boş zamanlarında gezindiği ya da avlandığı için, bir kaçağın her türlü kaçış yolunu ya da kovalanan bir düşmanı hem erişilebilir hem de erişilmez yerlerde kuşatma konusunda bilgi sahibi olmuştu (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Sertorius*.html).

Sertorius'un vatanseverliğini Plutarkhos'un şu anlatımından çıkartabilmek mümkündür; *“O, ülkesini seven ve sürgünden eve dönmek için güçlü bir arzusu olan bir adamdı”*. Sertorius talihsiz durumlarda dahi cesurca davranmıştır. Düşmanlarının karşısında hiç alçalmamıştır. Ülkesinden uzakta sürgün yaşayıp dünyanın geri kalanının hükümdarı olarak anılmaktansa, Roma'da en aşağılık yurttaş olarak yaşamayı tercih etmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Sertorius*.html).

Oluşturduğu senatodaki senatörlerin onu içten içe kıskançlıkları en sonunda ihanetle sonuçlanmış ve en yakınındakiler tarafından öldürülmüştür.

2.13.4. Kişilerin Ortak Özellikleri

Plutarkhos'a göre Yunan komutanlar arasında Eumenes en iyi Sertorius ile karşılaştırılabilir. İkisi de komuta, savaş ve hile için doğmuş insanlardır; her ikisi de ülkelerinden sürgün edilmiş ve yabancıları komuta etmiştir; her ikisi de son günlerinde o kadar acımasızdır ki, onlara hizmet edenler tarafından hem ihanete uğramışlar hem de öldürülmüşlerdir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Sertorius*.html).

2.13.5. Bakış Açısı

Eser incelendiğinde Plutarkhos'un Sertorius'u Eumenes'ten daha yakın tanıdığı ve hayranlık duyduğu açıkça görülmüştür. Dönemin siyasi ve savaş hayatını Plutarkhos bizlere akıcı bir dille anlatmıştır. İki kişi için de çok fazla özel hayatı ön plana çıkmazken, ana tema genel itibari ile askeri ve siyasi yaşamları olmuştur. Plutarkhos'un övgü dolu sözleri iki şahsiyet arasında Sertoris'u ön plana çıkarmaktadır.

2.14. Philopoimen ve Titus Flamininus

Plutarkhos bu iki kişiyi kıyaslarken sözlerine “*Ne Philopoimen ne de Philopoimen'den daha iyi hiçbir Yunanlı, Yunanlılara yaptıkları iyiliklerin büyüklüğü bakımından Titus ile karşılaştırılmaya değer değildir*” diyerek başlar ve Titus'u çok yüce bir noktaya taşır. Çünkü Titus bir Yunan olmamasına rağmen Yunanlılar adına savaşmıştır ve Philopoimen kendi vatandaşlarını düşmanlarının saldırılarına karşı koruyamaz hale gelip Girit'e gittiği bir zamanda, Titus tam o sırada Yunanistan'ın göbeğinde Philippos'a karşı bir zafer kazanmıştır ve tüm şehirleri özgürlüğe kavuşturmuştur (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Philopoemen+Flamininus*.html).

Her birinin yaptığı savaşlar incelendiğinde, Philopoimen tarafından öldürülen Yunanlıların sayısının, Yunanlıların yardımcısı olarak Titus tarafından öldürülen Makedonlardan daha fazla olduğu görülmektedir. Hatalarının sebebine gelince, birinde hırs, diğerinde çekişme ruhundan kaynaklanmaktaydı. Titus, Philippos'un kraliyet haysiyetini korumuştur ve Aetolialılara iyilik yapmıştır; oysa Philopoimen'in öfkesi,

memleketinin çevre köyler üzerindeki üstünlüğünün elinden alınmasına neden olmuştur. Dahası, biri her zaman ondan faydalanmak isteyenlere karşı sabit bir çizgide ilerlerken, diğeri gazabını dindirmek için her zaman bir iyilikten vazgeçmeye hazırdır. Örneğin, bir zamanlar Sparta'nın bir hayırseveri olmasına rağmen, daha sonra duvarlarını yıkmıştır, bölgesini daraltmıştır ve sonunda anayasasını değiştirip yok etmiştir. Hızlı bir şekilde Messene'ye saldırmak için acele etmiş, bir öfke nöbeti içinde hayatını bir kenara atmıştır; çünkü Philopoimen Titus gibi, tüm askeri operasyonlarını dikkatli bir şekilde ve güvenliğe gereken önemi vererek yürütmemiştir. Fakat savaşlarının ve ganimetlerinin çokluğu, Philopoimen'in askeri deneyimini kesinlikle daha sağlam bir temele oturtmuştur. Titus'un Philippos'a karşı seferi iki çatışmayla neticelenmiştir, oysa Philopoimen sayısız savaşta başarılı olmuştur ve zaferlerinin beceriden çok talihe bağlı olduğu iddiasına yer bırakmamıştır. Titus, şöhret arayışında, Roma'nın doruğa ulaşan gücünden yararlanmıştır; oysa Philopoimen, Yunanistan tamamen gerilediğinde yükselmiştir. Bu nedenle Philopoimen'in başarısı kendi işiyken, Titus'unki ise topluluğunun çabalarının sonucudur; çünkü biri iyi askerlerin komutanıydı, diğeri ise komutan olarak askerlerini iyi yapmak zorundaydı. Philopoimen'in Yunanlılarla çatışması gerçeği, onun yiğitliğinin bir kanıtıdır, talihsiz olmasına rağmen bir cesaret örneği göstermiştir. Çünkü Plutarkhos'a göre şartların ve diğer şeylerin eşit olduğu yerde, yiğitlikte üstün olanlar galip gelir. Yunanlıların en savaşçıları olan Giritliler ve Lakedaemonlularla savaşırken, birincisini en kurnaz olmalarına rağmen hilede ve ikincisini en cesur olmalarına rağmen cüretkarlıkta geride bırakmıştır. Philopoimen kişisel yiğitlik açısından mükemmel pek çok iş yapmıştır, ancak Titus hiçbir şey yapmamıştır; hatta onunla alay edilmiştir çünkü askerler kılıcını çekip savaşan Makedonlara karşı son hızla koşarken, Titus ellerini göğsüne doğru uzatmış yardım için dua etmekteydi (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Philopoemen+Flamininus*.html).

Dahası, Titus, tüm asil işlerini yaptığında ya bir komutan ya da büyükelçiydi, oysa Philopoimen, sıradan bir vatandaşken dahi, general olduğu zamanki kadar aktiftir. Çünkü sıradan bir vatandaş olarak General Diophanes ve Titus'un gelişine karşı Sparta'nın kapılarını kapatan ve böylece Lakedaemonyalıları kurtaran bir vatandaşdır. Bu doğal liderlik yeteneğine sahip olması sebebiyle, sadece bu yeteneği yasalara uygun olarak nasıl kullanacağını değil, aynı zamanda kamu yararı için yasalara nasıl hükmedeceğini de bilmekteydi. Halk tarafından komutan olarak atanmayı gerekli görmemiştir, ancak durum

gerektirdiğinde, onlar tarafından seçilmiş olandan ziyade onlar adına akıl veren kişinin gerçek generalleri olduğunu düşünerek onları emri altına almıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Philopoemen+Flamininus*.html).

Plutarkhos'a göre Titus'un Yunanlılara gösterdiği merhamet ve insanlık asil ve cömerttir, ama Philopoimen'in Romalılara karşı sergilediği sertlik ve özgürlük sevgisi daha asil ve daha cömerttir; çünkü yalvaranlara lütufta bulunmak, daha güçlü olanlara muhalefet etmekten daha kolaydır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Philopoemen+Flamininus*.html).

Bu incelemelerden sonra, iki adam arasındaki farkı tanımlamak oldukça güç olduğundan Plutarkhos kararı okuyucuya bırakmıştır. Yunanlılara askeri deneyim ve generallik tacını ve Romalılara adalet ve iyi yüreklilik tacını vermek gibi net bir karar yerinde olmayacaktır.

2.15. Pelopidas ve Marcellus

Tarihçilerin Marcellus ve Pelopidas hakkında söylediklerinde Plutarkhos'u kayda değer olduğunu düşündüren şey: Her ikisinin de yiğit, çalışkan, tutkulu ve yüce gönüllü olmaları, doğaları ve mizaçları bakımından neredeyse tıpatıp aynı olmalarıdır. Aralarındaki tek fark; Marcellus'un fethettiği birçok şehirde katliamlar yapması, Pelopidas'ın zaferlerinden sonra kimseyi öldürmemesi ve onları köle olarak satmaması gibi görünmektedir.

Başarılarına gelince, Marcellus'un Galyalıları karşı kazandıkları oldukça büyük ve şaşırtıcıdır, çünkü o kadar çok sayıda atlı ve yayayı, ardından gelen birkaç süvari ile bozguna uğratmıştır ve düşmanlarını katletmiştir. Bu başka hiçbir generalin kaydetmediği, kolay bulunamayan bir eylemdir. Oysa Pelopidas bu konuda başarısız olmuştur, çünkü o da aynı şeyi yapmak için yola çıkmış, ancak yapmak istediği şeye kurban olmuştur ve öldürülmüştür. Bununla birlikte, Marcellus'un bu kahramanlıklarıyla, Pelopidas'ın sürgünden döndükten sonra tiranları öldürerek yaptıkları karşılaştırabilmektedir. Marcellus'un gizlilik ve pusu ile sağladığı bu başarı elbette diğer tüm gizlilik ve kurnazlık başarılarından çok daha yüksek bir mertebeye sahiptir.

(https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Pelopidas+Marcellus*.html).

Plutarkhos'a göre makul ve yerinde bir şekilde hayranlık uyandıran şey, Romalıların bu kadar çok ordunun bozguna uğratılmasından, bu kadar çok generalin katledilmesinden ve tüm imparatorluğun tam bir karmaşasından sonra, düşmanlarıyla yüzleşmek için hala cesarete sahip olmalarıdır. Çünkü ordusunu, büyük korku yerine uzun süredir baskı altında tutan, askerlerini düşmanla mücadele etme arzusu ve hırsıyla dolduran, büyük bir hevesle onlara ilham ve cesaret veren bir adam vardır ve bu adam Marcellus'dur. Askerlerine yenilgiden sağ çıkmaktan utanmayı, biraz boyun eğmeye yaklaştıklarında üzülmeyi ve kazanamadıkları vakit üzülmeyi öğretmiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Pelopidas+Marcellus*.html).

Pelopidas komuta ettiği bir savaşta asla yenilmemiştir ve Marcellus, o dönemin herhangi bir Romalılarından daha fazla zafer kazanmıştır. Birinin fethinin çokluğu diğerinin yenilmezliğine eşittir. Marcellus Syracuse'u almıştır fakat Pelopidas Sparta'yı almayı başaramamıştır. Ancak onun Sparta'ya ulaşmış olması ve savaşta Eurotas'ı geçen ilk insan olması Plutarkhos'a göre Sicilya'nın fethinden daha büyük bir başarıdır. Pelopidas başarısını büyük ölçüde Epaminondas'a borçlu iken, Marcellus başarılarının ihtişamını kimseyle paylaşmamıştır. Çünkü Syracuse'u tek başına almıştır ve tek başına bozguna uğratmıştır. Hannibal'a karşı hiç kimse mücadeleye girişme cesareti gösteremeyip bunu reddettiklerinde o tek başına karşısına çıkmıştır, savaşın gidişatını değiştirmiştir ve cesaret gösteren ilk lider olmuştur (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Pelopidas+Marcellus*.html).

Plutarkhos ikisinin de ölümünü takdir etmez ve son felaketlerdeki mantıksızlıklarına üzüldü ve kızar. Ve Hannibal'a hayrandır çünkü o kadar çok sayıdaki savaşta (insan onları saymaktan bıkebilir) yaralanmamıştı bile. Ona göre Pelopidas biraz mazur görülebilirdi. Çünkü ne zaman karşısına bir savaş fırsatı çıksa o heyecanlanmaktaydı ve intikam almak için büyük bir öfkeye kapılmaktaydı. Ona göre en iyi olan şey, bir generalin muzaffer olması ve hayatını koruması gerektirir. Fakat Euripides'in de dediği gibi “*şayet ölmesi gerekiyorsa hayatını yiğitlikle tamamlamalı*”dır; ancak o zaman ölümün acısını çekmeyecektir. Pelopidas, öfkesinin yanı sıra, eğer başarır

ise bunun aynı zamanda tiranın ölümü olacağını da bilmekteydi. Bu sebeple onun girişimi tam anlamıyla mantıksız bir hareket değildir. Çünkü böyle adil ve şanlı bir sebepten başka bir yiğitlik eylemi bulmak zor olacaktır. Marcellus ise, acil bir ihtiyaç olmamasına rağmen pervasızca tehlikeye atılmıştır. Neticesinde bir general tarafından değil sadece bir avcı veya gözcü tarafından öldürülmüştür. Yiğitlik açısından diğerlerini geride bırakan ve en büyük etkiye, en görkemli üne sahip olan bir Romalı, bir avcı/gözcü tarafından öldürülmüştür. Pelopidas, ölümünden sonra uğruna canını feda ettiği müttefikleri tarafından gömülmüştür; Marcellus ise ellerine düştüğü düşmanları tarafından. Pelopidas'ın sonu kıskanılacak ve mutlu bir kaderdir çünkü yalnızca değer kazanan onurlandırılır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Pelopidas+Marcellus*.html).

2.16. Aleksandros ve Caesar

2.16.1. Eserin Kimliği

Bu eser Paralel Hayatlar serisinin en güzel kitaplarından biri olarak kabul edilmektedir. Plutarkhos, onların zaman içerisinde değişen karakterlerini, iktidarın ve mutlak gücün en disiplinli insanları bile nasıl değiştirdiğini gözler önüne sermektedir. Onlar hakkında birçok bilgi vereceğinden herhangi bir önsöz yazmayı tercih etmemiştir.

Eserde Büyük İskender'in (Aleksandros) doğuştan gelen meziyetlerine, dönemin en ünlü öğretmenlerinden aldığı derslerle nasıl kendisini geliştirip bir kasırgaya dönüştüğünü romansı bir dille aktarmaktadır. Onun kurduğu uçsuz bucaksız imparatorlukta yaşayan değişik kavimlerin kendisine nasıl itaat sağladığını, özellikle Doğu'nun Yunanlıların secde etme alışkanlıklarına gösterdiği tepkileri anlatarak Yunan ve doğu kültürünün değişik hayat felsefelerini de bizlere aktarmıştır. Böylesine büyük bir başarının farklı etkenlerle genç imparatoru nasıl yozlaştırdığını anlatmaktan çekinmemiştir.

Plutarkhos'un Caesar'ın hayatını anlatırken herhangi bir giriş yapmadan biyografiye başlaması, giriş kısmının zaman içerisinde kaybolmuş olabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Genelde kahramanlarını doğumdan ölüme kadar ele alan Plutarkhos, burada Caesar'ı ikinci evliliğinden ve Sulla ile olan anlaşmazlıklarından itibaren ele almıştır.

Caesar'ın siyasi ortaklıkları, halkın sevgisini kazanmak için yaptığı kamu hizmetleri ve askeri başarıları sayesinde nasıl mutlak lider mertebesine ulaştığının bir dökümü yapılmıştır. Plutarkhos Caesar'ın "Sen de mi Brutus?" hariç, dünya edebiyatına geçmiş ve günümüzde halen kullanılan cümleleri ne zaman ve hangi nedenden ötürü söylediğini aktarmaktadır.

Roma'da işsizlik sorununa bir son veriş, orta sınıfı tekrar güçlendiriş, Kleopatra ile yaşadıkları dillere destan aşktan da bahsetmeyi ihmal etmemiştir.

Plutarkhos'un Caesar ile Aleksandros'u karşılaştırması elbette tesadüfi değildir. Caesar'ın Aleksandros ile alakalı bir kitap okurken gözlerinin yaşarması ve nedeni sorulduğunda *"Çok yazık değil mi? Aleksandros benim yaşımda iken bütün dünyaya hakimdi. Oysa ben henüz hiçbir şey başaramadım."* demesi Plutarkhos'un aslında Caesar'a kendi tarzı ile bir cevap veriş gibidir. Çünkü onun başarıları da Aleksandros kadar olmasa da oldukça büyüktür (Plutarkhos, 2020a: xiv).

İki lidere de atfedilen "tanrısallık"ın ve üstün askeri başarının, Plutarkhos'un bu ikiliyi eşleştirmesindeki en temel unsurlar olduğunu düşünüyorum. Yıllar önce onun yazmış olduğu bu eserin ve yaptığı eşleştirmenin, günümüzde bile hala bu ikilinin hala bilinip okunması, diğer kişilere nazaran daha ön planda olmaları sebebiyle çok başarılı bir eşleşme olduğu kanaatindeyim.

Plutarkhos özellikle Aleksandros'un biyografisinde o kadar çok ayrıntıya girmiştir ki, okuyucuyla "...umarım bu konu dışı satırları en titiz okuyucularım bile bağışlar" diyerek diyaloga geçmiştir. İkisinin de hayatları başlı başına ayrı bir çalışma konusu oluşturduğundan, çalışmamda eserin en ana hatlarına değinmeyi yeterli buluyorum.

2.16.2. Kişiler

2.16.2.1. Aleksandros (Büyük İskender)

Asıl adı ile 3. Aleksandros veya yaygın adıyla Büyük İskender, "her şeyin başlangıcı ateştir" mottosu ile eserini dünyanın yedi harikasından biri olan Ephesos'taki Artemis Tapınağı'na ithaf eden Herakleitos'un bir hayranı tarafından, adını bütün dünyaya duyurma amacı ile tapınağın yakıldığı gün (Makedonların Loon olarakta adlandırdıkları gün) doğmuştur. O gün Ephesos'ta bulunan bütün kahinler bu yangını

kötüye yorumlayarak, “*Bugün Asya için büyük bir felaket doğdu!*” diyerek bağrışıp koşuşturmuşlardır (Plutarkhos, 2020a: 5). Aleksandros, Klasik Yunan döneminin en parlak döneminde doğmuştur.

Hitabet kabiliyeti ile övünen, olimpiyatlardaki zaferlerini sikkelerin üstüne kazıtan babası Philippos’un aksine Aleksandros şan ve şöhretten hoşlanmamıştır. Çocukluğundan beri kendine hâkim olmasını bilen ve aşırılıktan sakınan bir kişiliğe sahiptir. Genç yaşına rağmen dünya görüşü ve inançları daima ölçülüdür. Eserde geçen sürekli bir kurban adama alışkanlığından Aleksandros’un inançlı bir kişilik olduğunu çıkarmamız mümkündür. Genellikle sert ve öfkeli biri olarak bilinirdi. Bilinenin aksine, Plutarkhos’un aktarımına göre şaraba olan düşkünlüğü de azdır. Onun için erdem ve şeref; şan, şöhret ve şehvetten daha önemlidir. Bu yüzden babası Philippos’tan servet ya da şöhret değil, kendisini savaş alanında kanıtlama imkânı vermesini istemiştir (Plutarkhos, 2020a: 6-7, 26). Daha sonraları “Büyük İskender” haline gelişi ve dünyanın gelmiş geçmiş en iyi liderlerinden biri oluşu elbette tesadüf değildir ve bu kendisinde doğuştan köklü bir eğilim olduğunun bir kanıtıdır. Hükümdarlığı süresince girdiği hiçbir muharebede yenilmemiştir. Öyle ki pek çok uzman kişi tarafından tarihin en başarılı askerî komutanlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Aleksandros, hayatı boyunca dünyanın sonuna ve büyük dış denize ulaşmak için çok uğraşmıştır.

Oğlunun sert ve azimli yapısını göre Philippos, ona zorla bir şey yaptıramayacağını anladığında onu hep mantık yolu ile ikna etmeye çalışmıştır. Eğitime çok önem verdiğinden, dönemin en ünlü hocalarından dersler aldirmaya başlamıştır (Plutarkhos, 2020a: 8). İlk öğretmeni Leonidas’dan disiplinli ve özdenetimli olmayı öğrenmiştir. Aleksandros, gençliğinde 16 yaşına kadar ünlü filozof Aristoteles tarafından eğitim görmüştür (Kelly, 2017: 41). Aristoteles’ten “güzel ve doğru” yaşamayı öğrendiği vurgulanmaktadır. Aleksandros Aristoteles’ten sadece ahlak ve siyaset dersleri değil, filozofun kitaplarında yazmadığı, özel öğrencilere sözlü olarak aktardığı bilgileri de edinmiştir. Plutarkhos bu çıkarımı Aleksandros’un Aristoteles’in yazdığı yeni kitaptan haberdar olduğunda ona yazdığı mektuptaki;

"Aleksandros, Aristoteles'i selamlar ve daima sıhhatte olmasını diler. Bana sözlü olarak öğrettiklerini yayımlamakla iyi etmedin, çünkü herkes bunları bilirse bizim

herkesten farkımız ne olacak? Benim istediğim diğerlerinden güçte değil, bilgide üstün olmaktı. Sağlıcakla kal," sözlerinden yapmıştır.

Aleksandros'un felsefeye olan sevgisi Aristoteles'ten uzaklaştıktan sonra da devam etmiştir. Onun bu ilgisi doğuştan içinde var olan ve hiç sönmeyen bir ilgidir (Plutarkhos, 2020a: 9-10).

Babası Philippos birgün sefere çıktığında (Aleksandros henüz 16 yaşındayken) durumu fırsat bilen Maidililer ayaklanmıştır ve o vakit kaybetmeden onlara saldırarak şehirlerini fethetmiştir. Barbarları kovmuş, oraya karma bir halk yerleştirerek, şehrin adını Aleksandroupolis olarak değiştirmiştir (Plutarkhos, 2020a: 10). Bu onun adını verdiği ilk şehirdir. Daha sonraki seferlerinde 20'den fazla daha şehre adını verecektir. Bu şehirlerin birçoğu günümüze kadar gelmiştir. Bunlardan en ünlüleri Mısır'da bulunan İskenderiyedir. Türkiye'nin Hatay ilinin sınırları içerisinde yer alan İskenderun ilçesi de buna örnektir.

Aleksandros, her taraftan tehdit altında olan, barış ve huzurdan uzak Makedonya krallığının tahtına geçtiğinde henüz 20 yaşındaydı. Babasının fethettiği barbar krallıklar bağımsızlıklarını kazanmak arzusunda, fethettiği Yunan şehirleri ise ona itaate niyetli değildi. Babası onları silah zoruyla yönetimi altına almıştı ama kendine itaat ettirecek zamanı olmamıştı. Fethettiği yerlere sadece karışıklık ve huzursuzluk getirmişti. Makedonlar endişeliydi ve Aleksandros'un ılımlı bir politika izlemesini, Yunanlılara karşı anlayışlı olmasını onları zorlamaması gerektiğini dilemişlerdi. Ayaklanan barbar krallıklara da yumuşak davranıp onları kışkırtmamasını dilemişlerdi. Fakat o farklı bir yol izlemeye karar verdi. Güvenliği ve huzuru yumuşak bir tavırla değil, cesaret ve azimle sağlamak istedi, çünkü yumuşak davrandığında çok genç olduğundan herkesin onu ezmek isteyeceğini biliyordu (Plutarkhos, 2020a: 12-13). Daha sonra genişleme stratejili seferlere girişmiştir. Anadolu'yu başarı ile ele geçirdikten sonra devam ederek III. Dairus'un Pers İmparatorluğu'nun kalan kısmını egemenlik altına almıştır. 30 yaşına geldiğinde gücü nihayetinde Kuzey Hindistan'a kadar uzanmıştır. Klasik Yunan kültürü ve doğu kültürü arasında bir köprü olmuştur (Kelly, 2017: 332).

Ünlü filozof Sinoplu Diogenes ile yaptığı meşhur diyalog şu şekildedir: Yunanlılar Perslere karşı savaşılmaya karar verdiğinde Aleksandros onların başına geçince o dönemin ünlü siyaset adamları ve filozoflar onu tebrik etmeyi ihmal etmediler.

Diogenes'in de aynı şekilde davranmasını beklese bu olmayınca bir gün dayanamayıp onu ziyaret etmeye karar verdi. Güneşin altında uzanan Diogenes yaklaşan kalabalığı görünce bağdaş kurarak karşısında duran Aleksandros'a baktı. İsteğini soran krala "güneşimi engelleme" cevabını verince filozofun kendinden emin ve kibirli davranışından Aleksandros rahatsız olsa da aynı zamanda ona hayran kalmıştır. Oradan uzaklaşırken duruma gülen refakatçilerine "*Aleksandros olmasaydım Diogenes olmayı dilerdim*" demiştir (Plutarkhos, 2020a: 15). O meşhur "*gölge etme başka ihsan istemem senden*" cümlesinin hikayesi de bu şekildedir.

Bir diğer meşhur olay "Gorgion Düğümü" de şu şekilde gelişmiştir: Aleksandros Gordion (Ankara) şehrini fethedince o meşhur düğümle bağlı arabayı görmüştür. Barbarların inancına göre Gordion düğümünü çözen kişi bütün dünyayı ele geçirecektir. Aleksandros birbirine sarmalanmış sazların ne başı ne sonu göründüğünden çözemeyeceğini anlayınca kılıcını çekip bir vuruşta düğümü kesmiştir. Başka bir iddia da bağı düğümlü tutan ve estor denilen ucunu çekerek çözdüğü yönündedir (Plutarkhos, 2020a: 20).

Aleksandros Darius'a karşı zafer kazanıp Perslerin karargahına girdiğinde Darius'un çadırında kralın muhteşem küveti, altın leğenler, ibrikler ve taslar, eğerli taşlarla süslü eşyalar, her yanı saran güzel kokular karşısında şaşkınlığını gizleyemeyip arkadaşlarına dönerek "*demek krallar böyle yaşamış*" demekten kendini alamamıştır. Esirler arasında Darius'un annesinin, karısının ve iki kızının bulunduğunu öğrendiğinde İmparatorluk ile yalnızca ele geçirmek için savaştığını, Darius'un yanındayken sahip oldukları her şeye sahip olmaya devam edeceklerini iletmiştir. Ölülerini kendi törelerine göre defnetmeleri için ganimetlerden kumaş ya da değerli eşya, ihtiyaç duydukları herhangi bir şeyi alabileceklerini bildirerek düşman ölülerine saygısını göstermiştir. Ne Darius'un karısına ne de kızlarına hiçbir zaman utanç duyulacak isteklerle yanaşmadığı gibi kimseyi de yanaştırmamıştır. Kadınlar uşakları ve köleleri ile eskiden yaşadıkları gibi rahatlık içinde yaşamaya devam etmişlerdir. Gerçek bir kralın gücünü savaş alanlarında göstermesi gerektiğine, isteklerine hâkim olmasının bir asalet göstergesi olduğuna inanmaktaydı. Pers kadınlarının güzellikleri karşısında kişiliğinin asaletini sergiler gibi onlara saygı duymuş, güzel bir heykele duyulan hayranlıkla bakmakla yetinmiştir. Ölümlü olduğunu uyumak ve sevişmek ihtiyacından anladığını söylemiştir. İkisinde

tabiatın aynı zayıf noktasından kaynaklandığına inanıyordu. Bir köyde dans ederken gördüğü güzeller güzeli Roksana ya aşık olduğunda, mutlak kudrete sahip olmasına ve onunla istediği kadar beraber olabileceğine rağmen o kurallara uygun olarak evlenmeyi tercih etmiştir. Bu da yerli halkı çok tatmin etmiş ve onu sevmeye, sözlerine itaat etmeye başlamışlardır (Plutarkhos, 2020a: 23-25, 51).

Aleksandros savaşlarda büyük tehlikeler atlatmıştır. Gençliğinin verdiği cesaretle hiç düşünmeden öne atıldıkça hem yaralandı hem ölümle karşı karşıya geldi. Şansı cesaretle, kuvveti yiğitlikle yenmeye çalıştığı için gözüpek insanların her yeri ele geçirebileceğine, korkaklara güvence sağlayacak hiçbir sığınağın olmadığına inanıyordu (Plutarkhos, 2020a: 62).

Aleksandros okumayı çok seven biridir. Okuduğu tüm kitaplar arasında en çok sevdiği İlyada Destanı'dır. İlyada Destanı'nı savaş sanatı eğitimi konusunda değerli bir kılavuz olarak nitelendirmekteydi. Darius'un hazinesinde değerli taşlarla süslü altın bir sandık bulunduğunda hemen Aleksandros'a teslim edildi. Aleksandros bütün arkadaşlarına bu küçük şaheserin içine konacak değerli şeyin ne olabileceğini sorduğunda herkes bir şeyler teklif etti ancak Aleksandros tatmin olmadı ve başucunda gözü gibi sakladığı İlyada kitabını çıkarıp sandığa koydu (Plutarkhos, 2020a: 9, 29).

Aleksandros'u bir fikirden fikrinden caydırmak neredeyse imkansızdı. O başladığı bir şeyi asla yarıda bırakmaz, aklına koyduğu bir hedeften katiyen vazgeçmezdi. Kader bile bu inadına ve azmine karşı koyamazdı. Düşmanlar değil zaman hatta mekan bile istekleri karşısında gerilemek zorunda kalırdı. Yolculuk sırasında Tanrıdan Aleksandros'a büyük yardımlar geldiğine, Zeus'un gönderdiği sağanak yağışın susuzluk sorununu çözdüğüne, kumun ayakları kavuran sıcaklığını azalttığına, ayrıca havanın daha temiz olmasını sağlayarak nefes almalarını kolaylaştırdığına inanıldı. Çölün devamlı değişen ortamında aniden önlerinde beliren kargaların yol göstermesi gibi birçok örnekler verilebilir. Her ne kadar ona tanrısallık atfedilse de o "tanrının oğlu" olarak adlandırılmaktan hoşlanmazdı. Muhtemelen bunu yalnızca hükmetmek istediği insanları etkileme aracı olarak kullanırdı (Plutarkhos, 2020a: 30-31, 33).

Aleksandros klasik bir kahraman olarak efsaneleşerek hem Yunan hem de Yunan olmayan pek çok kültürün tarihinde ve efsanelerinde ön plana çıkmıştır. Girdiği hiçbir

savaşta mağlup olmamasından ötürü birçok askerî liderin kendilerini kıyasladıkları bir ölçü olmuştur. Dünya çapındaki askerî akademiler halen taktiklerini öğretmektedir.

2.16.2.2. Caesar (Sezar)

Siyaset adamı, hatip, komutan, yasa koyucu, şair, tarih yazarı ve astronom olan Caesar'ın bütün bu nitelikleri ile başarılı olması elbette kaçınılmaz olmuştur (Plutarkhos, 2020a: xiii). İcraatları ile Roma Cumhuriyeti'nin Roma İmparatorluğu'na dönüşmesinde kritik bir rol oynamıştır. Caesar doğuştan yetenekli bir hatiptir ve kendisini bu konuda öylesine geliştirmiştir ki Plutarkhos'a göre hitabet sanatında Cicero'dan sonra ikinci sırada yer alır. Her şeyde birincilik için yarışacak şekilde yaratılmış olmasına rağmen bu alanda uğraşmamıştır. Çünkü iktidarı ele geçirmek ve siyaset ile meşguldü. Hitabetteki gelişimi halk arasında sevilmesini sağlamıştır. Genç yaşına rağmen samimiyeti ve nezaketi herkesin dikkatini çekmiştir. Yaşam tarzı ve verdiği lüks ziyafetler sayesinde tanındı ve siyasal yaşamda önemli bir yer edindi. Düşmanları parası kalmayınca yıldızının söneceğini düşünse de tabi bu durum böyle olmamıştır. Hesapsız harcamaları ile güç satın aldığına inanılsa da aslında az verip çok şey elde eden biridir. Nihayetinde güçlenip var olan rejimi değiştireceğini anladıklarında ise artık çok geçti. Ve ancak o zaman hiçbir başlangıcın küçümsenmemesi gerektiğini, küçük bir kıvılcımdan nasıl devasa bir yangın çıkabileceğini de fark ettiler. Caesar'ın siyasette yapacağı değişiklikleri ilk sezen ve korkan kişi Cicero'dur. Nazik ve iyi davranışlarının ardındaki baskıcı planları anladı. Yıllar sonra Cicero onun için şöyle demiştir: “... bu adamın aklında bu kadar korkunç şeylerin olabileceğini, yani günün birinde Roma Cumhuriyeti'ni yıkacağını ben bile tahmin edemedim.” (Plutarkhos, 2020a: 84-86).

Caesar da tıpkı Aleksandros gibi okumayı çok severdi. Bir gün Aleksandros'un hayatı ile ilgili bir kitap okurken gözleri dolduğunu gören ve nedenini soran arkadaşlarına “Çok yazık değil mi? Aleksandros benim yaşımdayken bütün dünyaya hakimdi. Oysa ben daha hiçbir şey başaramadım” demiştir. İberia'ya yerleşince ilk yaptığı iş o zamana kadar Romalılara boyun eğmemiş kabileleri yenmek olmuştur. O savaş ile ilgili konularla ilgilendiği kadar barış dönemi ile ilgili konulara da çözümler aramıştır ve topluma huzuru yerleştirmeye çalışmıştır. Borçlu-alacaklı ilişkilerine dair alacaklının borçludan yıllık gelirinin üçte ikisi almasını öngören bir yasa çıkarmıştır. Savaş ganimetlerinden elde ettiği serveti askerlerini hoşnut etmek için kullanmıştır böylece ona “imparator” demeye

başlamışlardır. Askerleri onu o kadar çok severlerdi ki başka komutanların emrinde iken sıradan bir asker, onun yanında adeta kahramanlaşırlardı. Askerlerin savaşlarda zafer ve şeref için gösterdiği gayretler Caesar'ın onları ödüllendirmesinden, her tehlikeye onlarla birlikte atılmasından kaynaklanmaktaydı (Plutarkhos, 2020a: 92, 95-96).

Caesar'ın borçlarından dolayı alacaklılar yakasına yapışınca, Roma'nın en zengin adamı olan Crassus'tan yardım istemiştir. Bu çok zekice bir harekettir çünkü Crassus'un rakibi Pompeius'a karşı güçlenebilmek için Caesar'a ihtiyacı vardı bu yüzden yardım etmiştir. Crassus ile Pompeius'u uzlaştırıp en güçlü rakiplerinin güçlerini birleştirtince kendi konumu da güçlendirmiş oldu. Bu strateji başlangıçta insancıl görünse de aslında üstü kapalı siyasi rejim değişikliydi. Her ikisinin de desteğini alarak konsül seçilmiştir. İktidara gelince de bir konsül gibi değil (Plutarkhos'un tabiri ile) küstah bir tribunsu gibi davranmıştır. Toprakların yeniden dağıtılması gibi düzenlemelerle halkın sevgisini kazanmıştır. Piso'nun kızı ile evlenip onu ertesi yıl konsül yapınca Cato'nun sert tepkisine maruz kalmıştır. Cato'ya göre evlilik vasıtası ile makam paylaşımı büyük bir siyasi yozlaşmaydı (Plutarkhos, 2020a: 91-93).

Caesar'ın hayatının dönüm noktası Galya Seferi olmuştur. Seferden sonra kendine bambaşka bir yol çizmiştir, yeni bir hayat kurmuştur ve adını tüm dünyaya duyurmuştur. Plutarkhos'a göre Caesar ondan önceki ve sonraki birçok kişiyle kıyaslandığında savaş yerlerinin zorluğu, yendiklerinin gücü, düşmanların ve savaşlarının sayısı, ele geçirdiği yerlerin halkına ve geleneklerine gösterdiği saygı bakımından hepsinden üstündür. Plutarkhos'un aktardığına göre üç milyondan fazla düşmanla çarpışmıştır (Plutarkhos, 2020a: 94).

Caesar'ın aklında uzun zamandır Pompeius'u ortadan kaldırma fikri vardır. Aynı şeyi Pompeius'ta düşünmektedir fakat siyasi varlığı kendisine borçlu olan Caesar'dan şüphelenmemiştir. Crassus'un savaşta ölmesi üzerine ikisi iktidar adayı kalmıştı. O dönemin şartlarında birinin yükselebilmesi için diğerkinin yok olması gerekmektedir. Caesar buna sistemli ve bilinçli bir şekilde yavaşça hazırlanıyordu. Pompeius ile boş ölçülebilecek seviyeye geldiğinde ise ona bahaneyi Pompeius'un davranışları, Roma'daki yolsuzluklar ve kötü yönetim verdi. Öyle ki devlet memurluğuna girmek isteyenler meydanlarda açık bir şekilde para vererek oylarını satın alıyorlardı. Meclisin kana bulandığı dahi görülmüştü. Bu kaosun ortasında böyle bir yozlaşma durumunda

insanlar monarşiyeye gidilmesine sıcak bakmaya başladı. Monarşiyeyi bu siyasi hastalığa, yozlaşmaya, ilaç gibi gördüler ve doktor olarak Pompeius'u gösterdiler. Pompeius hem diktatör¹³ olmak istemediğini söylüyor bir yandan da olabilmek için elinden geleni yapıyordu. Cato ve taraftarları hem iktidarın tek kişinin elinde olmasını hem de diktatör olup tam denetimsiz olmasını engellemek için onu tek konsül göstererek görev süresini uzatmışlardır. Caesar da aynı şekilde yönetim süresinin uzamasını istediğinde bu talep reddedilmiştir. Aslında Pompeius biraz daha dikkatli olabilseydi Caesar'ın tuzağına düşmeyebilirdi. Örneğin Caesar tarafından gönderilen bir subay Caesar'ın yönetim süresinin uzamayacağını duyunca elini kılıcına atarak *“yakında süre bununla uzatılacak”* demiştir. Aslında Caesar'ın istekleri mantıksız değildi çünkü diktatör olmak istiyorsa ordusunu geri vermesi gerekiyordu aynı şey Pompeius için de geçerli olmalıydı. İkisi de sıradan yurttaş gibi halkın seçmesini istemeliydiler. Fakat bu sadece Caesar'dan talep edildi ve belirlenen zamanda silahlarını teslim etmezse hain ilan edilecekti. Cicero iki tarafı uzlaştırmaya çalışmıştır. Pompeius'un askeri Caesar'inkinden çok daha fazlaydı. Yine de Caesar'dan korktu ve özgürlüğünü yitireceği bir yerde kalmak istemeyerek şehri terk edeceğini ilan etti. Caesar Galya Savaşları'nda büyük başarılar gösteren yakın arkadaşı Labienus'un Pompeius'un tarafına geçmesine bile kin beslememiştir paralarını ve eşyalarını göndermiştir. Esirlere merhamet gösterdiğini öğrenen şehri hali hazırda terketmiş insanlar yavaş yavaş geri dönmeye başladılar. Pompeius'un ordusunu da kendi ordusuna katınca büyük bir güç elde etti ve kan dökmeden bütün İtalya'nın başına geçti. Senatörlere dörtçe ve merhametle yaklaştı. Pompeius'a uzlaşma için elçi göndermek istese de elçiler Pompeius'un öfkesinden korktu ya da onun samimi olmadığını düşündüklerinden bunu yapmadılar. Senato tarafından diktatör olarak kabul edildikten sonra sürgün edilenleri geri getirdi, Sulla döneminde mahkum edilenlerin çocuklarına yurttaşlık haklarını geri verdi, borçlara faiz indirimine gitti ve bunlara benzer önemli siyasi kararlar aldıktan sonra istifa etti, kendisini konsül ilan ederek seferlere devam etti (Plutarkhos, 2020a: 105-108, 110-113).

Kimilerine göre onun Mısır'daki savaşı gereksiz ve Kleopatra'ya olan aşkıdan yaptığını düşünmektedir. Kleopatra birgün gizlice onun sarayına girince onun bu

¹³ Roma Cumhuriyeti'nde diktatörlük altı aylığına verilen siyasi bir makamdı. Roma Cumhuriyetine özgü bu siyasi kurum olağanüstü yetkilere sahip bir magistrallık idi (Plutarkhos, 2020a: 152).

kurnazlığı Caesar'ı elde etmenin ilk adımı oldu. Caesar onun güzelliğine, zekasına, hitabetine ve zarafetine hayran kaldı. Kleopatra'yı Mısır'ın kraliçesi olarak bıraktı ve bir süre sonra İskenderiyelilerin Sezarion adını verdikleri oğlu doğdu (Plutarkhos, 2020a: 122-124).

Geldim, gördüm, yendim: “*Veni, Vidi, Vici*”

Caesar Suriye'den Asya'ya ilerlerken Domitius'un Pharnakes tarafından yenildiğini ve kaçmak zorunda kaldığını öğrenince üç lejyonla üstüne yürüyen Caesar şiddetli bir çarpışmada onu bozguna uğratmıştır. Roma'daki arkadaşı Matius'a yazdığı mektupta, savaşın zorluğunu ve süresinin kısalığını tarif ederken tarihe geçen bu cümleyi kullanmıştır “*veni, vidi, vici*” (Plutarkhos, 2020a: 124).

Caesar elde ettiği büyük başarılarla rağmen daha büyük hayaller kurmaktan vazgeçmemiştir. Zaferlerinin tadına varmak yerine yenilerine ulaşamadığı için yakınmıştır. Takvimde yaptığı değişiklikler ve zamanı hesaplama konusunda yaptığı düzeltmeler çok kıymetlidir. Bu sorunu dönemin ünlü filozoflarının ve matematikçilerinin önüne koymuş ve çözmelerini istemiştir. Sonunda doğru ve kullanışlı bir çözüm bulunmuştur (Plutarkhos, 2020a: 130-131). O dönemlerde bu hesaplamalar çok önemliydi. Çünkü zamanlamalardaki sapmalar yüzünden hem ay periodları karışıyordu hem de kurban gibi özel günler uygunsuz mevsimlere denk geliyordu.

Plutarkhos'a göre Romalıların ona olan öfkesinin temel nedeni kendini kral ilan etmek istemesidir. Kimilerine göre bu bir neden kimilerine göre ise bir bahaneydi (Plutarkhos, 2020a: 131).

Cato'nun yeğeni ve damadı Brutus'un yıldızı parlamaya başlamıştı ve aslında Brutus monarşiyi yıkmayı uzun zamandır istiyordu. Fakat Caesar'dan gördüğü ilgi ve iyilikler onu engelliyordu. Caesar ona ne kadar güvendiğini her fırsatta belli ediyordu. Caesar ona en önemli praetorluğu ve konsüllüğü vermişti. Bir süre sonra ona karşı hazırlanan suikastta Brutus'un yer aldığını öğrendiğinde “*bunu beklemek zorunda*” demiştir. Brutus'un bu makama layık olduğunu ancak sadakatsizlikle elde edemeyeceğini vurgulamak istemiştir. Yönetimde yenilik isteyenler gözlerini Brutus'a çevirmişti (Plutarkhos, 2020a: 133-134).

“*Kader kaçınılmaz olmaktan ziyade beklenmediktir.*” - Plutarkhos

Caesar'ın Albinus olarak bilinen Decimus Brutus'a büyük itimadı vardı öyle ki onu ikinci mirasçısı olarak seçmiştir. Fakat o diğer Brutus ve Cassius ile suikast hazırlığındaydı. Albinus Brutus, Caesar senatoya geldiğinde Caesar'a sadık Antonius'u toplantı dışında oyalamıştır. Suikastin sinyali Tillius Cimbrus tarafından Caesar'ın cübbesinin başından çıkarılmasıydı. Sinyal verilince ilk darbeyi Cascas tarafından boynuna kılıçla aldı. Bu darbe öldürücü değildi. Ortalık karışınca şaşkınlıktan ve korkudan kimse bir şey yapamadı ve yerinde kaldı. Suikastı düzenleyenler etrafını sardı ve vücudunu delik deşik ettiler. Bu cinayete herkesin katılması şarttı çünkü kimse üstlenmek istememişti. Caesar öldükten sonra Brutus neden yaptığını açıklamak istese de senatörler onu dinlemedi (Daha sonra intikamı Antonius ve Genç Caesar tarafından alınmıştır). Ertesi gün Brutus halka hitap ettiğinde halk sessiz bir şekilde dinledi. Buradan çıkarılacak olan anlam Caesar'ın ölümüne üzüldükleri, Brutus'e saygı duydukları olabilir. Daha sonra senato ortalığı yatıştırmak için bir genel af çıkardı ve Caesar'ın tanrı gibi anılmasına, çıkardığı yasaların olduğu gibi tatbikine karar verdi. Herkes işlerin yolunda gittiğini düşünse de Caesar'ın delik deşik edilmiş naaşı meydana getirildiğinde ve vasiyetnamesinde her Romalı'ya kayda değer bir miras bıraktığı görüldüğünde halk galeyana gelerek naaşı ateşe verdi ve meşalelerini bu ateşten tutuşturarak katilleri aradı. Çok iyi saklandıklarından hiçbirisi yakalanmadı. Olayı duyan Brutus ve Cassius korktu ve gizlice şehri terketti (Plutarkhos, 2020a: 135, 137-139).

Caesar öldüğünde elli altı yaşındaydı ve Pompeius'un ölümünden sonra sadece dört yıl yaşayabilmişti. Güçlkle elde ettiği mutlak hakimiyete doyamamıştı. Cassius ve Brutus intihar ederek hayatlarına son vermişlerdir. Plutarkhos'a göre bu Caesar'ı koruyan yüce ruhun işidir (Plutarkhos, 2020a: 139).

2.16.3. Kişilerin Ortak Özellikleri

İkisinin de insanlara karşı tutumları en belirgin özellikleridir. Aleksandros'un halkına karşı gösterdiği sevgi ve saygı onu yıllarca ayaklanma çıkmadan hükümdar yapmıştır. Caesar'ın sonuna bakarsak, insanlara fazla merhamet göstermekte doğru bir tercih yapmamış gibi görünebilir. Davranışların ortasını bulmak, insanları iyi analiz edebilmek, önceden olayları tahmin edebilmek önemli özelliklerdir. Aleksandros'ta bunu bilerek, başlangıçtaki öfkeli ve agresif yapısını zamanla törpülemiştir. Hükümdar olmak kolay iş olmadığı gibi, yıllarca hükümdar olarak kalmakta onların ne kadar büyük liderler

olduğunu göstermektedir. İkisi de askerleri tarafından çok sevilip saygı görmüşlerdir. Aleksandros Yunan ile doğu kültürünün arasında bir köprü olması sebebi ile Caesar'dan ayrılır. O daha çok batı merkezli fetihler yapmıştır. Her ikisi de okumayı çok severdi.

Plutarkhos'un bu eserinde diğer bazı eserlerde olduğu gibi bir karşılaştırma bölümü yer almamaktadır. Bizlere yalnızca ikisinin yaşam özetlerini sunarak her ikisinin de ne denli büyük liderler olduğunu göstererek ortak yönlerini ve farklılıklarını okuyucunun takdirine bırakmıştır.

2.16.4. Bakış Açısı

Plutarkhos bu iki kişi ile alakalı tüm bilgileri tüm detayları ile vermemesinin nedenini onun bilgisizliğinden değil bu eserin bir yaşam özeti niteliğinde olduğunu söyleyerek vermiştir. Her fırsatta dile getirdiği gibi bu kitapta da *“Bizim işimiz tarih yazmak değil, yaşamları kaydetmektir.”* diyerek kendisinin bir tarihçi değil biyografi yazarı olduğunu vurgulamıştır. Ona göre bir insanın karakterini geride ölümler bırakan kanlı zaferlerden ya da şehir kuşatmalarından çok, önemsiz bir cümleden ya da esprili bir ifadeden daha iyi anlamak mümkündür. Onların savaş sanatındaki başarılarından ve tekniklerinden çok ruh yapılarını aktarmaya çalıştığını şu sözlerden anlayabiliriz:

“Ressamların çizdikleri portreler de vücudun diğer kısımlarına pek önem vermeyip karakterin aks ettiği gözlere ve bakışlara odaklandıkları gibi, bizde savaşlarla yüce kahramanlıkları başkalarına bırakıp onların ruhlarını belirleyen işaretlere dayanarak yaşamların aktarmaya çalışacağız” (Plutarkhos, 2020a: 3).

2.17. Demetrios ve Marcus Antonius

Plutarkhos her ikisinin de kaderinin iniş çıkışlarının harika örnekler olduğunu vurgulayarak öncelikle güçlerini ve ihtişamlarını nasıl elde ettiklerini anlatarak kıyaslamaya başlamıştır. Demetrios, Antigonus tarafından kendisi için kazanılmış bir krallığı almıştır. Antonius'un babası bir savaşçı değildir ve cesareti olan oğluna büyük bir itibar mirası bırakamamıştır. Yine de Caesar'ın elinde bulunan hükümeti, doğum ile hak iddiası olmamasına rağmen devralmıştır ve onun büyük emeklerinin mirasçısı olmuştur. Caesar'ın öldürülmesinin ardından Octavius ve Marcus Aemilius Lepidus ile birlikte tarihte 2. Triumvirlik olarak bilinen güç birliğine gitmiştir ve askeri diktatörlüğü oluşturmuştur. Roma hakimiyeti altında bulunan topraklar bu ittifak ile paylaştırılmıştır

ve Antonius Mısır da dahil olmak üzere doğu bölgesini almıştır. Daha sonra güç ve şan bakımından herkesten üstün bir kraliçe olan Kleopatra ile evlenmiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Demetrius+Antony*.html).

Roma halkını köleleştiren Antonius, Caesar'ın yönetiminden yeni kurtulmuş, zalim bir amacın peşine düşmüştür. En büyük ve en şanlı eseri, Brutus ve Cassius ile yaptığı başarılı savaştır. Demetrios ise aşırıya kaçana kadar, kesintisiz olarak Yunanistan'da özgürlüğü korumaya ve yabancı askeri birlikleri şehirlerden kovmaya devam etmiştir; Roma'da özgürlüğü kuranları Makedonya'da katletmekle övünen Antonius gibi değildir. Antonius, Brutus'u onurlu bir şekilde gömmekle ünlenmiştir; Demetrios ise bunu tüm düşman ölülerine yapmıştır ve mahkumları para ve hediyelerle geri gönderdiği de görülmüştür. Demetrios'un hediyelerinin bolluğu ve ihtişamına gelince, onun düşmanlarına verdikleri, Antonius'un arkadaşlarına verdiklerini fazlasıyla geride bırakmıştır. Her ikisi de refah içinde kendilerini lüks ve zevklere terk etmişlerdir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Demetrius+Antony*.html).

Demetrios'un birkaç kadınla evlenmesini engelleyecek bir yasa yoktur; bu durum Philippos ve Aleksandros'un zamanından itibaren Makedon kralları arasında olağan bir hale gelmiştir. O evlendiği kişilere onurlu davranmıştır. Ama Antonius, aynı anda iki kadınla evlenerek, hiçbir Romalının kendisine asla izin vermediği bir şey yapmıştır ve sonra yabancı ve gayrimeşru kadını memnun etmek için meşru Romalı karısını kovmuştur. Demetrios hiçbir şekilde zarar görmemiştir; Antonius ise evliliği ile kendi yıkımını sağlamıştır. Öte yandan, Antonius'un hiçbir ahlaksız eylemi, Demetrios'unkilere damgasını vuran dinsizlikle suçlanmamıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Demetrius+Antony*.html).

Tarih yazarları Demetrios'un fahişelerle arkadaşlık ettiğini ve Atina'nın özgür kadınlarını ahlaksızlaştırdığını aktarmaktadır. Plutarkhos'a göre gaddarlık kusuru da ona atfedilmelidir; o zevklerinin peşinde koşarken, onun şiddetinden kaçmak için bundan başka yol bulamayan Atinalıların en güzel ve en iffetli kadınlarının ölümüne izin vermiştir ya da buna mecbur bırakmıştır. Kısaca Antonius'un kendi aşırılıklarından kendisi ve Demetrios'unkilerden de diğer insanlar acı çekmiştir. Demetrios, ailesine karşı

davranışlarında kusursuzdur. Antonius ise Cicero'yu öldürmeye gidebilmek için dayısından vazgeçmiştir. Plutarkhos'a göre bu acımasız ve şok edici bir eylemdir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Demetrius+Antony*.html).

Makedonlar Demetrios'u terk etmiş ve ona karşı ayaklanmış. Antonius ise diğerlerini terk etmiştir ve askerleri onun için hayatlarını riske atarak savaşırken o kaçmıştır. Birinin hatası, askerlerinin sevgisini tamamen yabancılaştırmış olması; diğerinin ise sahip olduğu sevgi ve inancı terk etmesidir. Demetrios'un ölümü Plutarkhos'da daha büyük bir küçümseme uyandırır. Esaret altında üç yıllık bir yaşam hakkı elde ettiği için dahi minnettardı. Antonius ise şarapla vahşi bir hayvan gibi evcilleştirilmiştir. Ona göre korkakça, acınası ve aşağılık bir tavırla ama yine de düşmana teslim olmadan doğru zamanda bu dünyayı terketmiştir. Demetrios'un başarılarının hepsi kendi eseridir. Antonius'un en asil ve en büyük zaferleri ise yokluğunda teğmenleri tarafından kazanılmıştır. Son felaketleri için her ikisinin de yalnızca kendilerine teşekkür etmesi gerekir; ancak aralarında eşitlik yoktur (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Demetrius+Antony*.html).

2.18. Pyrrhos ve Gaius Marius

Asker ve ordu lideri olarak, halefleri arasında Makedonlar tarafından hayatı Aleksandros (Büyük İskender)'e eşit sayılabilecek, Pyrrhos'tan (yiğitlik, askeri güç ve cesaret bakımından) daha büyük örnekler bulmak oldukça zordur. Ve onunla eşleştirilen Roma'nın kurucusu Romulus, Galyalıları tarafından işgal edildikten sonra Roma'yı kurtaran Camillus'tan sonra Roma'nın üçüncü kurucusu olarak onurlandırılan Gaius Marius. Yine de taktikçi ve komutan olarak tüm başarılarına rağmen, zaferleri bakımından Plutarkhos Pyrrhos'a daha düşük bir rütbe vermiştir (Sicilya ve İtalyan seferleri ve Demetrios ile Antigonos'a karşı savaşta kalıcı başarılar elde edememiştir) (https://www.bostonleadershipbuilders.com/plutarch/trumbull_comparison_pyrrhus_marius.htm).

Pyrrhos'un zaferleri genellikle ona geri kazandırdıkları faydalardan daha pahalıya mal olmuştur. Bu nedenle iki bin yıldan fazla bir süre sonra, Pyrrhos'un Asculum'da

Romalılara karşı kazandığı zafere (Pyrrhos Zaferi¹⁴) “maliyetine değmeyen bir zafer” olarak bahsedilmektedir. Plutarkhos’a göre Pyrrhos'un sürekli olarak çeşitli topraklarda fetih için yeni umutlar peşinde koşmasını yalnızca yeni fetihlere olan büyük tutkusuna değil, çoğu kez önceki fetihlerini kaybetmiş olmasına da bağlar. Marius ise isyanları bastırdığı eyaletlere uzun yıllar barış ve huzuru getirmiştir. Dolayısıyla bu bakımdan kazanımların pekiştirilmesinde de birinci sıra burada Roma'ya verilmelidir. Proleterleri ve yoksulları askere alarak piyade taburları şeklinde Roma ordusunu yeniden örgütlemesi gibi çarpıcı yenilikler ile “Marius Reformları¹⁵” adı ile tarihe geçmiştir. Asker kıtlığı sorununu çözmüştür ve savaşta bir diğer yeniliği “geliştirilmiş cirit” ile Romalılar için büyük faydalar sağlamıştır (https://www.bostonleadershipbuilders.com/plutarch/trumbull_comparison_pyrrhus_marius.htm).

Marius, yalnızca askeri alanda değil, siyasette de oldukça başarılıdır. Siyasi kariyeri boyunca toplam yedi kez (dördü arka arkaya) konsül seçilmiştir. Başka hiçbir Romalı halk tarafından böylesine onurlandırılmamıştır. Sulla ile olan çatışmasına şaşırmamak gerekir ki, Roma asla bu kadar güçlü iki kişiliği aynı anda barındıramazdı. Marius'un başarıları, onun Cumhuriyet'in ilk insanı olması nedeniyle, tamamen farklı bir kökenden (askeri) yükseldiğini düşündüğümüzde daha da dikkate değerdir. Marius 70 yaşında genç adamlarla egzersiz yaparken, bir şekilde başka, daha büyük bir askeri sefer için geri dönebileceğini düşünmekteydi. Plutarkhos aynı şekilde Pyrrhos'un, güvenli krallığı Epirus'tan kibirli ve disiplinsiz zihniyle Romalılara karşı yola çıkmasının, Romalıları yenmenin söylemek kadar kolay bir şey olduğunu düşünerek gelecekteki fetihlerini planladığını aktarmaktadır. Arkadaşı Cineas, Pyrrhos'a, hayalinde şimdiden hesapladığı onca zaferden sonra ne yapacağını sorduğunda, Pyrrhos şöyle yanıt vermiştir: *“Rahat bir şekilde yaşayacağız sevgili dostum, bütün gün içeceğiz ve keyifli sohbetle kendimizi oyalayacağız.”* (https://www.bostonleadershipbuilders.com/plutarch/trumbull_comparison_pyrrhus_marius.htm).

Hiç şüphesizdir ki savaşın amacı, barış sağladıktan sonra daha güvenli, daha mutlu, daha müreffeh ve daha özgür bir yaşam sağlamaktır. Marius, Roma'nın yabancı

¹⁴ Her şeyini feda ederek, koca bir ordunun yok oluşuna sebep olarak Roma'ya karşı kazandığı zafer (https://tr.wikipedia.org/wiki/Pirus_zaferi).

¹⁵ Bir dizi askeri reform (https://tr.wikipedia.org/wiki/Marius_Reformlar%C4%B1).

düşmanlarını yenme konusunda gerçekten bir harikadır. Ancak zaferleri ile kendisinin veya herhangi başka bir Romalı'nın yurdundaki hayatını iyileştirme adına çok az şey yapmıştır. Hatta onlar adına başarılarından dolayı onu onurlandıran insanlara karşı nefret uyandırmıştır. Bu onun iyi bir asker fakat kötü bir idareci olduğunu göstermektedir. Savaş dönemlerinde altı kez Cumhuriyet'teki en yüksek makama, konsüllüğe yükseltilmiş olmasına rağmen barış dönemi başladığında, Marius'un, sivil bir hükümetin yönetimine uygun olmadığı ortaya çıkmıştır. Sulla'nın yükselişiyle Marius'un planları hüsrana uğramıştır. Öfkesini Roma'ya çevirmiştir ve Roma'nın önde gelen vatandaşlarının birçoğunu davette kan akıtarak öldürmüştür. Marius öylesine vahşi bir doğaya sahiptir ki o öldüğünde insanlar kendilerini bir tirandan kurtulmuş saymışlardır (https://www.bostonleadershipbuilders.com/plutarch/trumbull_comparison_pyrrhus_marius.htm).

Her iki adam da aile görevlerini ihtiyatla yerine getirmiştir. Pyrrhos, Aleksandros'un Mısır'daki halefi Ptolemy'nin üvey kızı Antigone ile evlenmiştir. Bu şekilde Pyrrhos, Ptolemy ile geliştirdiği dostluğu avantajlı bir şekilde kendini ilerletmek için kullanmıştır, çünkü Pyrrhos'un Epirus'a dönmesi ve halk ayaklanıp kuzeni Neoptolemus'un yanına gittikten sonra tahtını geri alması için gerekli parayı toplayan karısı Antigone'dur. Antigone'nin ölümünden sonra Pyrrhos, şehvet için değil, diplomatik ittifaklar yoluyla konumunu ilerletmek için birkaç kadınla daha evlenmiştir. Bununla birlikte, Aleksandros'un halefi üzerine yapılan savaşlar sırasında askeri bir lider olarak yükselmiştir. Fakat gücünü pekiştirmeyi başaramamıştır ve Helenistik dünyanın gelecekteki istikrarına herhangi bir katkıda bulunamamıştır. Roma'da ise Marius, sıkı çalışması ve basit zevklere olan itibarı sayesinde, Roma'daki en iyi ailelerinin yanı sıra halkın da saygısını kazanmıştır ve böylece Caesar ailesinden Julia ile avantajlı bir evlilik yapmıştır. Marius'un evliliği, mütevazı bir kökenden geldiği, ancak hem parası hem de belagatten yoksun olmasına rağmen, Roma'nın önde gelen ailelerinden biriyle evlenebildiği için dikkat çekicidir (https://www.bostonleadershipbuilders.com/plutarch/trumbull_comparison_pyrrhus_marius.htm).

Kısaca toparlamak gerekirse:

- Pyrrhos ve Gaius Marius her ikisi de büyük askeri liderlerdi; aradaki fark Pyrrhos'un zaferleri bazen şüpheli ve bazen geçici bir değere sahiptir.

- Gaius Marius, zaferlerini sağlamlaştırma ve kalıcı hale getirme konusunda Pyrrhos'tan daha iyiydi.
- İkisi de mevcut faydalardan yararlanan ve bir insanın ömrünün sınırlarını tanıyan o felsefi bakış açısını geliştirmediler.
- İkisi de bir fethin gerçekten tatmin edici ve kalıcı olması için bir amaç olması gerektiğini anlamadılar.
- Gaius Marius, barış döneminde savaşta olduğu kadar iyi değildi; Pyrrhos ise savaşta olduğu kadar sivilde de başarılıydı ve yönetim sanatlarından iyi anladığını kanıtladı.

2.19. Agis ve Kleomenes

2.19.1. Eserin Kimliği

Plutarkhos diğer çift eserlerinde biri Romalı diğeri Yunan iki karakteri karşılaştırırken, burada farklı olarak iki Yunanlı Agis ve Kleomenes'i iki Romalı Tiberius ve Gaius Gracchus (Gracchus Kardeşler) ile karşılaştırmıştır. Her ne kadar isminden Agis ile Kleomenes'i karşılaştıracak gibi düşünülse de durum böyle değildir. Fakat Agis ve Kleomenes eseri, bu bölümden sonra 2.20. başlıklı Tiberius ve Gaius Gracchus eseri ile karıştırılmamalıdır. Plutarkhos Tiberius ve Gaius Gracchus eserinde iki kardeşi birbiri ile kıyas etmektedir. Burada ise söylendiği üzere Agis ve Kleomenes, Gracchus kardeşlerle karşılaştırılacaktır. Kısaca ifade etmek gerekirse birbirine paralel dört hayatı işleyecektir.

2.19.2. Agis-Kleomenes ve Gracchus Kardeşler

Gracchus Kardeşler çok cömert tabiatlara sahip insanlardır. Çok cömert bir şekilde yetiştirilmişlerdir ve çok cömert siyasi ilkeleri benimsemişlerdir; yine de aşırı bir zafer arzusuyla değil, elindekini kaybetme korkusuyla hareket etmişlerdir. Çünkü yurttaşlarından büyük bir iyilik gördükleri zaman, bunu bir borç gibi karşılıksız bırakmaktan utanç duymuşlardır. Bu nedenle, siyasi hizmetlerinin mükemmelliği ile kendilerine verilen onurları aşmak için sonsuza kadar çabalamışlardır ve siyasi hizmetlerinin sonucu olarak daha da fazla onurlandırılmışlardır. Kral Agis ve Kral Kleomenes'te tıpkı Gracchus Kardeşler'in yaptığı gibi halkı yüceltmeye çalışmışlardır ve uzun süredir sona ermiş olan onurlu ve adil bir sivil yönetimi yeniden kurmaya çalışmışlardır. Onlar da alışılmış açgözlülüklerini gevşetmek istemeyen soyluların

nefretine maruz kalmışlardır. Agis ve Kleomenes'in kardeş olmadığı doğrudur; yine de birbiriyle akraba ve kardeş olan siyasi çizgileri benimsemişlerdir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis*.html).

Gracchus Kardeşler'e farklı sebeplerden sövüp sayan ve onlardan nefret edenler dahi, onların tüm Romalılar arasında erdemi uygulamak için doğaları gereği en donanımlı kişiler olduklarını ve üstün bir yetiştirme ve eğitimden geçtiklerini inkar edememişlerdir. Agis ve Kleomenes'in yapısının Gracchus Kardeşler'den daha güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü eğer doğru bir eğitim alsalardı ve eski gelenek ve göreneklere bağlı kalmasalardı sadelik ve basiretliğin en iyi örneğini verirlerdi. Kendilerini sadelik ve özdenetim konusunda lider yapmışlardır. Gracchus Kardeşler, Roma'nın en büyük ve en görkemli itibarına ve asil işler için bir şevke sahip olduğu zamanlarda atalardan bir erdem mirası gibi görünen şeyleri terk etmekten utanç duymuşlardır; Agis ve Kleomenes ise, kendi ilkelerine zıt ilkeleri benimsemiş, ülkelerini perişan ve sıkıntılı bulan babaların oğulları olmalarına rağmen, daha asil şeyler uğruna bu olayların şevklerini köreltmesine izin vermemişlerdir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis_and_Cleomenes+Gracchi*.html).

Gracchi'lerin zenginliği küçümsediklerinin ve paradan üstün olduklarının başlıca kanıtı, resmi ve siyasi yaşamları boyunca kendilerini haksız kazançlardan uzak tutmalarıdır; Agis ise, yalnızca nakit para olarak yüklü tutarları kendi servetinden yurttaşlarına hür iradesi ile dağıttığı zaman, bunun için övgü almak bile onu sinirlendirmekteydi. Başkalarından daha fazlasına yasal olarak sahip olmasını dahi açgözlülük olarak görmekteydi. Haksız kazancı ne kadar büyük bir alçaklık saydığını söylemeye bile gerek yoktur (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis_and_Cleomenes+Gracchi*.html).

Teşebbüs ettikleri reformların girişimi ve cesareti kesinlikle büyüklük bakımından çok farklıdır. Çünkü siyasi faaliyetlerinde Gaius, yolların inşasını ve şehirlerin kurulmasını amaçlamıştır. Romalıların tüm projelerinin en cesur olanı ise, Tiberius'un kamu arazilerini yeniden yapılandırma amacıdır. Gaius adalet mahkemelerinin yeniden oluşturulmasını amaçlamıştır; Agis ve Kleomenes reformlarında, devletin düzensizliklerine önemsiz ve kısmi çareler ve eksizyon uygulaması ile tüm kötülükleri bir anda ortadan kaldıran ve dönüştüren bir değişikliği anayasaya sokmaya çalışmışlardır.

Belki de her türlü belaya yol açmış olan bu değişikliği, devleti yeniden eski haline getirerek ortadan kaldırdıklarını söylemek uygundur. Ayrıca, Gracchus Kardeşler'in politikalarına en büyük Romalılar tarafından karşı çıkılmıştır. Oysa Agis'in başlattığı ve Kleomenes'in tamamladığı yasalar en adil ve en etkileyici emsallere (Lykurgos'un onlara kefil olduğu yaşamın basitliği ve mülkiyet eşitliğine ilişkin eski retralar veya yazılı olmayan yasalara) dayanmaktadır. Gracchus Kardeşler'in siyasi faaliyetleri Roma'nın büyüklük konusunda ilerlememesine bir katkı sağlamamıştır. Ancak Kleomenes'in başarılarının bir sonucu olmuştur (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis_and_Cleomenes+Gracchi*.html).

Ölüm şekillerine baktığımız zaman, Gracchus kardeşler kaçmaya çalışırken ölmüştür. Ancak Yunanlılar söz konusu olduğunda, Agis gönüllü ölüm denebilecek bir şekilde ölmüştür ve Kleomenes, hakaret ve haksızlıkların intikamını almak için yola çıktıktan sonra, durumu kötüleşmiştir ve büyük bir cesaretle kendini öldürmüştür. Kleomenes'in kazandığı birçok onurlu zaferle, Tiberius'u karşılaştırabiliriz. Gaius da askerlik hizmetinde büyük bir cesaret göstermiştir. Plutarkhos'a göre Gracchus Kardeşler zamansız ölmeselerdi en önde gelen Romalı generallerle başarılı bir şekilde rekabet edebilirlerdi (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis_and_Cleomenes+Gracchi*.html).

Bununla birlikte, yurttaşlık faaliyetlerinde Agis, toprakların yeniden dağıtılması konusunda vatandaşlara verdiği sözü tutamamış, gençliğinin verdiği cesaretsizlik nedeniyle bilinçli olarak oluşturup duyurduğu tasarıları kısaca terk etmiştir ve yarım bırakmıştır. Kleomenes ise tam tersine, anayasa değişikliğini çok fazla acelecilik ve şiddetle üstlenmiştir ve Ephorları kendi görüşlerine çekemediği için, silah üstünlüğüyle ortadan kaldırmanın da daha kolay olacağını düşünerek yasadışı bir şekilde öldürmüştür ve birçoğunu da sürgün etmiştir. Plutarkhos'a göre aşırı bir zorunluluk gerekmedikçe silaha başvurmak iyi bir devlet adamının işareti değildir. Ona göre bu beceri eksikliğini gösterir ve devlet adamı durumunda beceri eksikliğine adaletsizlik ve gaddarlık eklenir. Gracchus Kardeşler'den hiçbiri sivil katliam başlatmamıştır ve Plutarkhos'un aktarımına göre Gaius, hayatı tehdit edildiğinde bile nefsi müdafaaya başvurmamıştır (sahada parlak bir asker olmasına rağmen) ve kendisini pasif olarak göstermiştir. Evinden silahsız çıktığında savaş başlamıştır o da geri çekilmiştir. Evden silahsız çıkması kendisine zarar

vermemekten çok başkalarına zarar vermemeye kararlı olduğu görtermektedir. Bu açıdan bakıldığında kardeşlerin kaçışı korkaklık değil, ihtiyat işaretidir denilebilir. Çünkü ya saldıranlara karşı boyun eğmek ya da kendilerini aktif bir şekilde savunmak zorundaydılar (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis_and_Cleomenes+Gracchi*.html).

Tiberius'a yöneltilen suçlamaların en büyüğü, meslektaşını tribünlükten azletmesi ve kendisinin ikinci bir tribünlük için propaganda yapmasıdır ve Gaius'a gelince, Antyllius'un öldürülmesi haksız yere ve yanlış bir şekilde ona atfedilmiştir, çünkü bu onun isteklerine aykırıydı ve büyük ölçüde hoşnutsuzluğuna neden olmuştur. Ancak Kleomenes, Ephorları katletmesinden bir kez daha bahsetmeye gerek yoktur ve kendi başına kral olmuştur. Kleomenes'in siyasi önlemlerinin, Gracchus Kardeşler'inkinden daha büyük yenilikler ve yasadışılıklarla işaretlendiği açıktır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis_and_Cleomenes+Gracchi*.html).

Karakterlerine baktığımız zaman, iki Yunanlı başından beri güce ve çekişmeye düşkün ve iki Romalı aleyhtarları tarafından doğaları gereği aşırı derecede hırslı olmakla suçlanmış; hatta, rakipleriyle girdikleri mücadelenin öfkesine ve kendi doğal eğilimlerine aykırı bir tutkuya sahip oldukları şeklinde ithamlarda bulunulmuştur. Bu adamlar için Plutarkhos'un yorumları tek tek şu şekildedir: Tiberius hepsini örnek erdemlerde yönetmiştir, genç Agis en az hata yapmıştır ve Gaius, başarı ve cesaretle Kleomenes'ten çok geri kalmıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis_and_Cleomenes+Gracchi*.html).

2.20. Tiberius ve Gaius Gracchus

Bu eser Plutarkhos'un iki Romalı olarak ele aldığı tek eserdir.

Gaius ve Tiberius, Roma'da memurluk görevinde bulunan, iki kez konsül seçilmiş Tiberius Gracchus'un oğullarıdır. Tarihe “Gracchus Kardeşler” olarak geçmişlerdir. Plutarkhos *“artık hikayemizin ilk bölümünü gerektiği gibi bitirdiğimize göre, paralel olarak kurduğumuz Romalı çift Tiberius ve Gaius'un hayatlarında Agis ve Kleomenes'inkiler kadar trajik kaderleri düşünmeliyiz”* diyerek Tiberius Gracchus'un

biyografisine giriş yapar (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Tiberius_Gracchus*.html).

(Baba) Tiberius'un, bir gün, yatağının üzerinde bir çift yılan yakaladığı söylenmektedir. Kahinler bu tuhaf olayı incelediklerinde bu iki yılanın da ne öldürülmesine ne de serbest bırakılmasına izin vermişlerdir. Erkek yılan öldürülürse, (baba) Tiberius'un ölümüne; dişi yılan öldürülürse, anneleri Cornelia'nın ölümüne neden olacağı şeklinde kehanette bulunmuşlardır. Böylece Tiberius hem karısını sevdiği için hem de yaşça Cornelia'dan daha büyük olduğundan kendisinin ölmesinin daha doğru olacağını düşünerek, erkek yılanı öldürmüştür, dişi yılanı ise serbest bırakmıştır. Kısa bir süre sonra da ölmüştür (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Tiberius_Gracchus*.html).

Tiberius ve Gaius anneleri tarafından dürüst yetiştirilmişlerdir. İkisi de çok zeki Romalıları ve bunun da yeteneklerinden çok eğitimlerine borçlu oldukları tartışılmazdı. Tiberius ve Gaius; cesaret, basiret, ayrıca cömertlik, mantık, yüce gönüllülük bakımından benzerdirler. Onları birbirinden ayıran çalışmalarında ve siyasetlerindeki farklılıklardır. Yüz ifadeleri bakımından, bakışında ve hareketlerinde Tiberius huzurlu ve sakinken, Gaius gergin ve öfkeli olarak karakterize edilmektedir. Tiberius söylev verirken aynı yerde ve nezaketle ayakta dururdu, Gaius ise kürsüde yürürdü ve söylev sırasında omuzundan pelerinini atardı. Bunlar Romalıları için yepyeni şeylerdir. İki kardeşin karakterleri gibi, konuşmalarında da farklılıkları vardır. Tiberius hoşgörülü ve anlayışlı, Gaius ise kaba olduğu kadar, çabuk sinirlenen biridir; öyle ki, çoğu zamanlar istemeden, konuşması sırasında öfkeden kendisini kaybetmiştir. Gaius'un konuşması görkemli ve ihtiras doludur. Hatta olaylar abartı derecesine kadar getirirdi. Oysa Tiberius'un konuşması daha tatlı ve daha çok acımaya yol açıyordu. Tiberius'un konuşması daha net ve özenli, Gaius'un konuşması ise ikna yeteneği ve görkemlilik bakımından üstündür. Yaşam tarzı ve beslenme bakımından Tiberius, sade ve azla yetinen biridir, Gaius ise başkalarıyla karşılaştırıldığında akıllı başında ve yalın biri, fakat kardeşiyle karşılaştırıldığında ise farklıdır. Gaius yeni ve gereksiz şeylerden hoşlanmaktadır, ağırlığı iki yüz elli bin para değerinde gümüş bir sephayı satın aldığı söylenmektedir. O halde aralarındaki farklar bu nitelikteydi; ama düşmana karşı cesaret, tebaalarla adil ilişkiler, kamu görevinde titiz sadakat ve zevkli hoşgörüde kısıtlama konusunda tamamen

aynıydılar. Ancak Tiberius, erkek kardeşinden dokuz yaş büyüktü ve bu, her birinin siyasi faaliyeti için farklı bir dönem belirledi ve her şeyden çok taahhütlerini boşa çıkardı. Aynı anda itibar kazanmadılar ve bu nedenle güçlerini tek bir güçte birleştirmediler. Böyle bir birleşik güç karşı konulamaz derecede büyük olurdu (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Caius_Gracchus*.html).

Düşmanlarına karşı cesaretli, vatandaşlara karşı adil, ilkelere saygılı ve zevklere karşı ölçülü olmaları her ikisi için de benzer unsurlardır. İki kardeşin aralarında dokuz yaş vardır ve aralarındaki bu yaş farkı her birine yaşadıkları döneme göre politik bir kariyer sağlarken, eylemlerine karşı ise çok zararı olmuştur. Ne aynı zamanlarda zirveye ulaşabilmişler ne de büyük ve yenilmez olabilecek gücü birleştirebilmişlerdir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis_and_Cleomenes+Gracchi*.html).

Plutarkhos “*Scipio’nun Yaşamı’nda bu konuları dolaylı olarak yazdım*” diyerek Scipio’nun biyografisini de yazdığını aktarmıştır. Ancak bu eser günümüze ulaşamamıştır (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Tiberius_Gracchus*.html).

2.21. Lykurgos ve Numa

Plutarkhos’un düşüncesine göre Numa ve Lykurgos’un hayatlarını karşılaştırıldığında, onların ortak noktaları; ılımlılıkları, dindarlıkları, yönetme ve eğitme yetenekleri ve her ikisinin de kanunlarını ilahi bir kaynaktan alıyor oluşlarıdır. Ancak her biri kendine özgü asil işler de yapmıştır. İlk olarak, Numa bir krallığı kabul ederken, Lykurgos böyle bir şeyi geri çevirmiştir. Biri istemeden almıştır, diğeri ise elindekinden vazgeçmiştir. Biri bir yabancı iken, başkaları tarafından kral yapılmıştır; diğeri ise kral olmasına rağmen kendini özel biri yapmıştır. Hiç kuşkusuz bir krallığı kendiliğinden kazanmak soylu, asil bir durumdur. Çünkü birini bir krallığa değer görülecek kadar ünlü yapan şey erdemken, ötekini bir krallığı küçümseyecek kadar büyük yapan şey de yine aynı erdemdir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lykurgos+Numa*.html).

Lykurgos lüks içinde rahat bulduğu Sparta’da düzeni sıkılaştırmış ve Numa, hali hazırda sıkı olan Roma’da düzeni gevşetmiştir; ancak Lykurgos’un görevi Numa’ya göre

daha zordur. Çünkü vatandaşları zırhlarını çıkarmaya ve kılıçlarını bir kenara bırakmaya değil, altın ve gümüşü atmaya, lüks koltukları ve masaları terk etmeye ikna etmeye çalışmıştır. Bu nedenle, tüm amaçlarını, halkının gözündeki iyi niyetli ve onurlu duruşu ile onları ikna ederek başarmıştır. Fakat diğeri, hayatını riske atmak ve yaralar almak zorunda kalmıştır ve sonunda pek başarılı olamamıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lycurgus+Numa*.html).

Numa nazik ve insancıldır. Halkını barışa ve adalete yönlendirmiş, onların şiddetli ve sivri yönlerini yumuşatmıştır. Genel olarak, her ikisi de açıkça halklarını bağımsızlığa yönlendirmeye çalışmışlardır; ama diğer erdemlere gelince, biri daha çok yiğitliğe, diğeri ise doğruluğa meyillidir. Numa'nın savaşa son veriş korkaklığından değil, adaletsizliği önlemek içindir; Lykurgos'un halkını savaşçı yapması da adaletsizliği teşvik etmek için değildir, onların haksızlığa uğramasını istememiştir. Buna göre, vatandaşlarının aşırılıklarını gidermek ve eksikliklerini tamamlamak konusunda her ikisi de büyük yenilikler yapmak zorunda kalmıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lycurgus+Numa*.html).

Hükümetlerini düzenleme ve vatandaşlarını sınıflandırması bakımından Numa oldukça popülerdi. Kitleleri kayırma eğilimindeydi, bu da kuyumcular, müzisyenler ve deri işçilerinden oluşan karışık bir topluluktur. Lykurgos'unki ise daha katı ve aristokratiktir, teknik işleri kölelerin ve yabancıların ellerine havale ediyor, vatandaşları ise kalkan ve mızrak kullanımıyla sınırlandırıyordu, ona göre onlar savaş ustalarıydı ve Ares'in hizmetkârlarıydılar, komutanlarına itaat etmekten ve düşmanlarına hükmetmekten başka bir şey umurlarında olmamalıydı. Çünkü özgür insanlara ne türden olursa olsun ticaret ile ilgilenmek yasaktır. Parayla ilgili olarak düşünülecek her şey, tıpkı yemeklerinin hazırlanması ve önlerine koyulması gibi, kölelere ve Helotlara¹⁶ bırakılmıştır. Bu şekilde tamamen ve her zaman özgür kalabileceklerdi. Buna karşın Numa ise tam tersine böyle bir ayırım yapmamıştır, ancak askeri açgözlülüğe son vermiştir. Büyük eşitsizlikleri azaltmamıştır, ancak servet edinimini tamamen sınırsız bırakmıştır ve yoksulluktaki büyük artışa ve kente kademeli olarak girişine dikkat etmemiştir. Yine de henüz genel veya büyük bir imkân eşitsizliği olmasa da insanlar hala

¹⁶ Sparta'da köleler ile özgür insanlar arasında bulunan, çoğunluğun oluşturduğu tabakadır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Helotlar>).

aynı düzeyde yaşıyorken, Lykurgos'un yaptığı gibi açgözlülüğe karşı durmak ve önlem almak en asli göreviydi. Toprağın yeniden dağıtımı konusunda Plutarkhos'a göre Lykurgos yaptığı için, Numa da yapmadığı için kınanmamalıdır. Bir bakıma elde edilen eşitlik onun yönetim biçiminin temeliydi; ama diğerinde, arazi tahsisi yeni olduğu için, başka bir bölünmeyi başlatmak veya muhtemelen hala yürürlükte olan düzeni bozmak için acil bir nedeni yoktu (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lycurgus+Numa*.html).

Evlilik ve ebeveynlikteki ortaklığa gelince, her ikisi de sağlam bir politikayla kocalara bencil kıskançlıktan kurtulmayı telkin etseler de yöntemleri tamamen aynı değildir. Bakacağı yeterli sayıda çocuğu olan bir Romalı erkeğin hiç çocuğu olmayan komşusu gelip ondan karısını istediğinde karısını ona belli bir süre için ya da tamamen vermek için yasal bir gücü vardı. Ama spartalı erkek karısı onun evinde kalırken ve evlilik başlangıçtaki hak ve yükümlülüklerini korurken, karısını ondan çocuklar doğurması için paylaşmayı isteyen biri çıktığında, ancak kadının kendi onayıyla ona bırakabilirdi. Dahası söylediğimiz gibi birçok koca, aslında kendilerine yakışıklı ve asil çocuklar elde edeceklerini düşündükleri erkekleri evlerine davet ederdi. Spartalı'nın karısına ve çoğu erkeğin kalbini bulandıran ve tüketen kıskanç duygulara karşı tam bir kayıtsızlık içerisinde olduğunu söyleyebiliriz (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lycurgus+Numa*.html).

Numa'nın genç bakirelere karşı özeni ve bakımı kadınsı terbiyeye daha elverişlidir. Buna karşın Lykurgos'un onlara karşı tutumu ise tam anlamıyla ölçsüzdür. Başlangıçta kadınlar evlerinin mutlak yöneticileri ve ayrıca, kamuya açık davalarda en özgür konuşmalara katılacak kadar fazla cesurdular. Ancak Numa, onurlu ilişkiyi özenle korurken, nezaketle kendilerine uygulanan şiddeti silmeye çalışmıştır. Onlara büyük bir alçakgönüllülük tavsiye etmiştir. Her şeye karışmalarını yasaklamıştır, onlara ayık olmayı ve susmayı öğretmiştir. Şaraptan tamamen kaçınmalarını ve kocaları yanlarında olmadıkça en gerekli konularda bile konuşmamaları gerektiğini tavsiye etmiştir. Yunan tarihçilerinin ilk akraba öldürenleri, kardeşi ile savaşanları, baba ya da anne katillerinin adlarını kaydetmeleri gibi, Romalılar da karısını ilk boşayanın Spurius Carvilius olduğu gerçeğini kaydetmişlerdir. Roma'nın kuruluşundan iki yüz otuz yıl sonra olmuştur ve bunun başka bir emsali yoktur. Plutarkhos'a göre evlilik ilişkilerinin bu şekilde kurallara

bağlanışı uygun ve yerinde bir yoldur. İki halkın genç cariyeleri evlendirme konusundaki uygulamaları, genel olarak onlara yönelik eğitimleri ile uyum içindedir. Lykurgos onları ancak tamamen olgunlaştıklarında ve buna istekli olduklarında gelin yapmıştır. Böylece ona göre bir koca ile birleşme, bir zorlamanın neden olacağı korku ve nefreti ortaya çıkmayacaktır. Bedenleri de gebeliğin ve çocuk doğurmanın sıkıntılarına daha iyi dayanabilecek kadar dinç olacaktır, çünkü Lykurgos evliliğin çocuk üretmekten başka hiçbir amacının olmadığı kanısındadır. Öte yandan Romalılar, kızlarını on iki yaşında, hatta daha gençken evlendirmişlerdir. Bu şekilde, kocaları onları kontrol altına aldığı hem bedenlerinin hem de mizaçlarının, diğerlerinden daha saf ve lekesiz olacağını düşünmekteydiler. Bu nedenle, uygulamalardan biri çocuk doğurma açısından doğaldı; öteki ise, birlikte geçirilecek bir yaşamı göz önüne alarak, karakter oluşumuna daha çok önem veriyordu (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lycurgus+Numa*.html).

Çocuklara gösterdiği özen ile onların disiplinleri, yemekleri, vücut egzersizleri ve sporları için özenli düzenlemeleri ile Lykurgos, Numa'nın sıradan bir kanun koyucudan başka bir şey olmadığını kanıtlamıştır. Çünkü Numa, gençlerin yetiştirilmesini babalarının isteklerine veya gereksinimlerine bırakmıştır. Örneğin bir baba dilerse, oğlunu toprak işlemecisi ya da gemi yapımcısı yapabilir ya da ona demirci olmayı öğretebilirdi. Cehalet veya zayıflık nedeniyle başarısız olan yasa koyucuların ortak çalışmasını kınamaya değer bir şey değildir. Ama bilge bir adam, yeni kurulmuş ve her isteğine boyun eğen bir halk üzerinde kral olmayı kabul ettiğinde, ilk kaygısı ne olmalıydı? Aynı erdem yolunda uyumlu bir şekilde yürümek için onların karakterlerini şekillendirilebilmek ve biçimlendirebilmek mi? Gerçekten de Lykurgos'un diğer şeylerin yanı sıra yasalarının istikrarını ve kalıcılığını sağlamasına yardım eden şey buydu. Spartalılar bu yasaları korumak için yemin etmişlerdi. Ama çocukları eğitmek yoluyla, yasalarını deyim yerindeyse onların karakterlerine aşılmasaydı ve hükümetinin coşkulu sevgisini onların yetiştirilmelerinin ayrılmaz bir parçası yapmasaydı, bunun pek bir yararı olmazdı. Sonuç, beş yüz yıldan fazla bir süre boyunca, yasalarının egemen ve temel özelliklerinin yürürlükte kalmasıydı. Ama Numa'nın hükümetinin amacı (yani Roma ve başka uluslar arasında barış ve dostluğun sürdürülmesi) onunla birlikte yeryüzünden kayboldu. Ölümünden sonra sanki sürekli kapalı tuttuğu tapınağı gerçekten orada bir savaş kafesine kapatılmış ve hapsedilmiş gibi ardına kadar açılmıştır. İtalya,

katledilenlerin kanıyla dolmuştur. Böylece, yetiştirdiği güzel adalet binası kısa bir süre bile ayakta kalamamıştır, çünkü eğitimin çimentosu yoktur (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lycurgus+Numa*.html).

Roma savaşlarıyla ilerlemiştir kimilerine göre bu durum daha iyi olmuştur. İyilikten güvenlikten, nezaketten ve doğruluğun eşlik ettiği bağımsızlıktan ziyade zenginlik, lüks ve imparatorluk onlara göre daha tercih edilebilir olabilir. Romalılar Numa'nın zamanının kurumlarını terk ettikten sonra yaptıkları gibi güçlerini arttırırken, Spartalılar da Lykurgos'un ilkelerini terk etmişlerdir ve en yüksekten en aşağı yere batmışlardır, Yunanlılar üzerindeki üstünlüklerini kaybetmişlerdir. Yine de bu, Numa'nın bir yabancı olduğu ve devletin tüm doğasını yalnızca ikna yoluyla değiştirdiği için Plutarkhos'a göre kutsaldır ve onun bir şehre hâkim olması, tahta çağrılması kariyerindeki en büyük bir özelliktir. Bunu silahlara veya herhangi bir şiddete başvurmadan (soyluları silahlandıran Lykurgos'un aksine), bilgeliği ve adaletiyle tüm vatandaşların kalbini kazanarak, onları bir uyum içine sokarak başarmıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lycurgus+Numa*.html).

2.22. Lysandros ve Sulla

Her ikisi de kendi büyüklüklerinin kurucularıydı; ama Lysandros'taki erdem tüm yüksek makamları yurttaşlarının rızasıyla ve işler yolundayken almasıdır. Onlardan zorla bir şey almamıştır ve kanunlara aykırı bir güç elde etmemiştir. O zamanlar Roma'da, halk yozlaşmış ve hükümetleri düzensiz bir durumda olduğu için, çeşitli kökenlerden insanlar iktidara gelmiştir. Ve böyle adamlar olduğunda Sulla'nın hüküm sürmesi de şaşırtmamıştır. Plutarkhos o dönemin çalkantılı sürecinde üstün güce giden yolu zorlayan Sulla'yı suçlamamaktadır. Fakat şehir kötü bir durumdayken onun ilk adam olmasının aynı zamanda en iyi adam olduğunun bir kanıtı olarak kabul etmemektedir. Lysandros, Sparta tarafından yetkilendirildiğinde elinden gelenin en iyisi olmaya karar vermiştir. Sulla, bir zamanlar on yıl boyunca ordunun başında lider olduğunda, kendini kâh konsül, kâh diktatör yapmıştır, ama her zaman bir gaspçı olarak kalmıştır. Lysandros'un, hükümet biçimini değiştirmeye çalışırken izlediği yol Sulla'nınkinden daha ılımlı ve daha yasal bir yoldur. Sulla'nın yaptığı gibi silah zoruyla ya da her şeyi bir anda alt üst ederek değil ikna yoluyla, yalnızca atamalarla yapmıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lysander+Sulla*.html).

Bir devlet adamı, hükümdarın nasıl bir adam olduğuna değil de kimden geldiğine bakar ise şayet, tam bir yanılgıya düşecektir. Spartalılar krallarından bazılarını bu sebepten tahttan indirmişlerdir. Çünkü onlar doğum ile hak sahibi olmamış önemsiz kişilerdi. Plutarkhos'a göre ise erdemi onurlu kılan iyi bir doğum değil, erdemin kendisi olmalıdır. Lysandros'in suçlarının çoğunu yoldaşlarının iyiliği için işlediği ve katliamlarının çoğunun gücünü ve egemenliğini korumak için işlediği genel olarak kabul edilmektedir. Fakat Sulla kıskançlıktan Pompey'in askerlerinin sayısını azaltmıştır ve deniz komutanlığı vazifesini elinden almaya çalışmıştır. Lucretius Ofella, birçok büyük hizmetinin bir karşılığı olarak konsüllük için dava açtığında, onu herkesin gözleri önünde öldürtmüştür ve en yakın arkadaşlarını öldürdüğü için tüm insanların ona korku ve dehşetle bakmasına neden olmuştur (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lysander+Sulla*.html).

Zenginlik ve zevk peşinde koşarken, birinin amaçları bir komutana daha uygunken, diğerinin amaçları ise bir tiranın karakteristik özelliklerine daha uygundur. Lysandros, böylesine büyük bir otoriteye ve güce sahipken hiçbir ahlaksızlık veya gençlik çılgınlığı yapmamış gibi görünmektedir fakat yaptıysa bile, “yurtta aslan, dışarıda tilki” atasözünün övgüsüne uymuştur. Onun her yerde tezahür ettirdiği yaşam tarzı fazlaca ölçülüdür. Ancak Sulla ne gençliğinin yoksulluğunun ne de yaşlılık yıllarının arzularına sınır koymasına izin vermemiştir. Kendisi ahlaksızlık ve zina içinde yaşarken vatandaşlar için evlilik ve israf yasalarını getirmeye devam etmiştir. Müttefik ve dost şehirlere özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını para karşılığında satmıştır, her gün en zengin ve en büyük mülklere el koyup onları açık artırmada satmıştır. Dalkavuklarına savurduğu şeylerde ise ölçülü olamamıştır. Lysandros, ganimetlerini ve kendisine verilen hediyeleri bile halkın kullanması için göndermiştir bu onun zenginliğe kayıtsızlığının bir kanıtıdır. Lysandros Sparta'ya para kazandırarak, Sulla ise Roma'dan çalarak eşit şekilde yaralamıştır. Her birinin kendi şehriyle kendine özgü bir deneyimi vardır. Savurganlığında sınır tanımayan Sulla, vatandaşlarını ayık hale getirmeye çalışırken; Lysandros, şehirini kendisinin de yabancı olduğu tutkularla doldurmuştur. Bu nedenle ilki, kendi yasalarının standardının altına düşmekle hata yapmıştır; ikincisi ise, Sparta'ya istemeyi öğrettiği için vatandaşların kendi standardının altına düşmesine neden olarak hata yapmıştır. Devlet adamları olarak etkileri bu şekildedir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lysander+Sulla*.html).

Savaşdaki çekişmeler, komutanlıktaki başarılar, ganimetlerin sayısı ve karşılaşılan tehlikelerin büyüklüğü konusunda Sulla kıyaslanamaz. Lysandros deniz savaşında iki zafer kazanmıştır. Her halükârda Sulla'nın durumunda, kazandığı meydan savaşlarını ve katlettiği sayısız düşmanı saymak bile kolay değildir; Roma'nın kendisini iki kez ele geçirmiştir. Lysandros'in Pire şehrini alırken yaptığı gibi kıtlıkla değil, düşmanı karadan denize sürdükten sonra bir dizi büyük savaşla almıştır. Düşmanlarının karakterini göz önünde bulundurmamız da önemlidir. İkisinin de düşmanını yenmek çocuk oyuncağıydı. Kendilerini Sulla'ya karşı yükselten hanedanlar, konsoloslar, generaller ve Romalılar arasında Marius'tan daha çetin, krallar arasında Mithridates'ten daha güçlü, İtalyanlar arasında Lamponius ve Telesinus'tan daha savaşçı kimse yoktur. Yine de Sulla bunlardan birincisini sürgüne göndermiştir, ikincisini boyun eğdirmiştir ve diğerlerini katletmiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lysander+Sulla*.html).

Plutarkhos'a göre şimdiye kadar bahsedilen her şeyden daha önemli olan şey, Lysandros'un tüm başarılarını ülke yetkililerinin iş birliğiyle elde etmesidir. Sulla ise, karısı evden kovulduğu, evi yıkıldığı ve arkadaşları katledildiği bir dönemde, düşman bir hizip tarafından alt edilmiş ve sürgün edilmiş olmasına rağmen, kendisi de sayısız yüz binlerce kişiyle karşı karşıya kalmıştır. Düşmanlarına karşı ülkesi için hayatını riske atarak zaferler elde etmiştir. Mithridates ona bir ittifak ve Roma'daki düşmanlarına karşı kullanması için güç teklif ettiğinde bile, herhangi bir taviz vermemiştir. Hatta ona nezaket bile göstermemiştir. Asya'yı bırakacağını, gemilerini teslim edeceğini ve Bitinya ile Kapadokya'yı gerçek krallarına geri vereceğini şahsen söylediğini duyana dek ona ne selam vermiş ne de elini uzatmıştır. Sulla'nın hiçbir eylemi bundan daha onurlu ve daha yüce bir ruha sahip değildir, çünkü o, kamu çıkarlarını kendi çıkarlarından önde tutmuştur. Sulla, şehri aldıktan sonra, Mithridates'in gücünü ve üstünlüğünü desteklemek için ona karşı savaşmış olmasına rağmen, özgürlüğünü ve bağımsızlığını geri kazanmıştır; oysa Lysandros, böylesine büyük bir üstünlükten ve imparatorluktan düşmüş olmasına rağmen, ona acımamıştır, demokratik yönetim biçimini elinden almıştır ve en vahşi ve kanunsuz adamları ona atamıştır. Sonuç olarak Sulla daha çok başarı kazanırken, Lysandros daha az başarısız olmuştur, biri otokontrollü ve ılımlıdır, diğeri generallik ve yiğitlikte üstündür (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lysander+Sulla*.html).

2.23. Agesilaos ve Pompeius

Bu iki adamı farklılaştıran noktalara bakmak gerekirse; ilk olarak, Sulla İtalya'yı tiranlarından kurtarıırken, Pompeius'un şöhrete ve güce ulaşması, kariyerine bağımsız olarak başlaması ve Sulla'ya hizmetleri en adil şekilde olmuştur; Agesilaos ise tam tersidir. İkincisi, Pompeius Sulla'yı yaşadığı sürece onurlandırmaya devam etmekle kalmamış, ölümünden sonra oğluna kendi kızını vermiştir. Agesilaos ise Lysandros'u basit bir bahaneyle kovmuştur ve ona hakaretler yağdırmıştır (Agesilaos'u tüm Yunanistan'ın generali yapan kişi Lysandros olmasına rağmen). Üçüncüsü, Pompeius'un siyasi hayatındaki hak ve adalet ihlalleri, aile bağlarından kaynaklanmaktadır. Çünkü o Caesar ve Scipio'nun suçlarının birçoğuna (evlilik yoluyla akraba oldukları için) katılmıştır. Pompeius, Romalı dostlarına hürmetinden ya da cehaletinden dolayı ne zarar vermekle suçlandıysa, Agesilaos, Boiotia savaşını alevlendirdiğinde inat ve kızgınlığından Lakedaimonlulara da aynı zararı vermiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agesilaos+Pompey*.html).

Ayrıca, iki adamın herhangi bir talihsizliğine, başlarına gelen felaketleri atfetmemiz gerekirse, Pompeius'un felaketi Romalılar tarafından önceden tahmin edilemezdi; ama Agesilaos, önceden işitmiş ve bilmiş olmalarına rağmen, Lacedaemonluların total egemenlikten korunmalarına izin vermezdi. Pompeius kendi koyduğu yasalara uymayı bile görev edinmemiştir. Ancak Agesilaos, yasaları yürürlükten kaldırmanın gerekliliğiyle karşı karşıya kaldığında yurttaşlarını korumak için, yasaların feshedilmemesini sağlayan bir yol geliştirmiştir. Agesilaos görevini bırakırken dahi siyasi erdeme sahiptir. Çünkü o, Pompeius gibi devlete yalnızca kendini yücelttiği için yardım etmemiştir, ülkesinin refahını göz önünde bulundurarak, kendi zamanından önce ve sonra hiç kimsenin kazanamadığı büyük şöhret ve güçten (Aleksandros hariç) vazgeçmiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agesilaos+Pompey*.html).

Seferleri ve savaşları açısından, Pompeius'un ganimetleri o kadar çoktu, komuta ettiği kuvvetler o kadar genişti ve muzaffer olduğu meydan savaşları o kadar sayısızdı ki, Agesilaos'un zaferleri karşılaştırılmaz. Düşmanlarına karşı merhametli davranışlarda iki adam oldukça farklıdır. Agesilaos, Thebes'i köleleştirmeye ve kraliyet soyunun ana şehri Thebes'i ve ülkesinin kardeş kolonisi olan Messenia'yı köleleştirmeye

çok kararlıydı ve neticede Yunanistan'daki üstünlüğünü kaybetmiştir; oysa Pompeius, yaşam tarzlarını değiştirmeyi başaran korsanlara dahi şehirler vermiştir ve Ermenistan kralı Tigranes'i müttefik yapmıştır. Liderliğin erdemlerindeki üstünlüğü belirleyen şey savaştaki en büyük ve en geniş kapsamlı kararlar ve eylemlerse şayet, o zaman Agesilaos Pompeius'u çok geride bırakmıştır. Çünkü, her şeyden önce, düşmanın yetmiş bin kişilik bir orduyla saldırmasına, yalnızca birkaç silahlı adamı olmasına ve bunlar yakın zamanda yenilmiş olmasına rağmen, şehrini terk etmemiştir. Ancak Pompeius, Caesar İtalya'nın tek bir şehrini yalnızca üç yüz elli adamla işgal ettiğinde, panik içinde Roma'dan kaçmıştır ve kendi ailesini yanında götürmüş, diğer vatandaşları savunmasız bırakmıştır. Askeri komuta süresini uzatmanın veya bir konsüllük için oy kullanmanın kendisi için korkunç bir şey olduğunu düşündüğü adama, şehri ele geçirme şansını vermiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agesilaus+Pompey*.html).

Plutarkhos'a göre iyi bir generalin başlıca görevi, düşmanlarını onlardan üstünken savaşıma zorlamak, ancak kuvvetleri daha zayıfken zorlamamaktır. Agesilaos, kendisini her zaman fethedilememiş olarak koruyabilmiştir. Genç bir komutanın korkakça bir zayıflığa düşmesi ve en güvenli planlarından vazgeçmesi doğaldır ve affedilebilir. Ama Plutarkhos'a göre Pompeius Roma için sonuna kadar savaşmalıydı. Agesilaos daha sonra güvenlik yolunu seçmeye zorladığı kişiler tarafından övülürken, başkalarının yanılğıya sürüklediği Pompeius tam da boyun eğdiği kişilerde suçlayıcılar bulmuştur. Bazıları onun Asya'dan getirdiği hazinenin büyük bir bölümünü kendi ihtiyaçları için kullanmak isteyen ve bu nedenle saklayan ve sonra savaşı hızlandıran kayınpederi Scipio tarafından aldatıldığını söylemektedir. Ancak bu doğru olsa bile, bir general bu kadar kolay kandırılmamalıdır ve en büyük çıkarlarını tehlikeye atmamalıdır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agesilaus+Pompey*.html).

İkilinin Mısır'a yaptıkları yolculuklara gelirsek, biri zorunlu olarak ve kaçarak oraya gitmiştir; diğeri onurlu bir nedenden ötürü, zorunluluktan değil, barbarlara komutan olarak hizmet etmiştir ve aldığı şey Yunanlılarla savaşmasını sağlayabilecek paradan başka bir şey değildir. Öte yandan, Pompeius'a yaptıkları muameleden dolayı Mısırlılara yöneltilen suçlamalara gelince, Mısırlılar, Agesilaos'un kendilerine muamelesi için kapısını çalmışlardır. Agesilaos onlara güvenirken dahi onları terketmiştir. Pompeius ise

onlara güvenmiştir ve onlar tarafından haksızlığa uğramıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agesilaus+Pompey*.html).

2.24. Aratos

Tarsuslu filozof Aratos aynı zamanda stoacı, şair, matematikçi ve astronomdur. Stoacılığın kurucusu Zenon'un öğrencisi olmuştur. Sporla da ilgilenmektedir, hatta katıldığı bazı turnuvalarda ödüllendirilmiştir. Heykellerinde de sportif fiziği dikkat çekmektedir. Liberal bir tarzda yetiştirilmiştir. Çocukken yaşadığı kötü tecrübelerle tiranlara karşı duyduğu şiddetli ve hararetli nefret doğasının bir parçası haline gelmiştir ve bu nefretle büyümüştür. Nicocles'in tiranlığına karşı bir mücadeleye girmiştir ve askerlerinin en umutsuz olduğu anda onlara cesaret vererek, iyi düşünülmüş bir planla Nicocles'i kaçırmıştır ve servetine el koymuştur. Onun ve ondan önceki tiranların sürgün ettiği kişilerin çoğunu şehre geri getirmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aratus*.html).

Aratus, doğuştan bir devlet adamıdır, yüksek fikirlidir ve özel ilişkilerinden çok toplum içerisinde katı bir mizacı vardır. En belirgin özelliği, eserde de defalarca belirtildiği gibi tiranlara karşı olan şiddetli nefretidir. Onun düşmanlığını veya dostluğunu her zaman kamu yararını gözetip gözetmediği belirlemiştir. Bu nedenle, katı bir dosttan çok, düşünceli ve ılımlı bir düşman olduğunu, devletin gereklerine göre her iki yönde de tavrını değiştirdiğini, farklı uluslar arasındaki uyumu, şehirler topluluğunu, konseyi ve meclis oybirliğini sevdiğini kanıtlamıştır. Açık savaşa girmeye karşı pek cesaretli değildir. Fakat avantajları elde etmek, şehirleri ve tiranları gizlice yönetmek konusunda çok uzmandır. Bu nedenle, cesaret gösterdiği yerlerde beklenmedik pek çok başarı kazanmasına rağmen, aşırı ihtiyatlı davranarakta fırsatları kaybetmemiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aratus*.html).

Hemşehrileri için büyük miktarlarda para temin etmiştir ve bu büyük bir başarıdır; halkın diğer generalleri ve liderleri, memleketlerine zulmettikleri, köleleştirdikleri ve onlara ihanet ettikleri için krallardan bu meblağın ancak bir kısmını alabilmişlerdir. Bu para aracılığıyla, zengin ve fakir arasındaki anlaşmazlıkların ve tüm insanlar için güvenlik ve emniyetin uyumlu bir şekilde düzenlenmesini sağlaması çok daha büyük bir başarıdır. Dahası, böylesine büyük bir gücü kullanırken öylesine ılımlıdır ki, ruhunun yüceliği ile bilinmektedir. Yurttaşları arasında barışı ve dostluğu tesis etmiştir. Bu hizmetler için tüm

yurttaşlar ona yalnızca onurlar bahşetmekle kalmamış, aynı zamanda onun bronz bir heykelini dikmişlerdir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aratus*.html).

Aratus, silah zoruyla değil, yasal olarak ve erdemlerinin bir sonucu olarak, kendisine kalıcı bir güç elde etmiştir ve yine de sıradan bir tunik ve pelerinle dolaşmıştır; kendisini her zorbanın alenen düşmanı ilan etmiştir ve arkasında bugüne kadar Yunanlılar arasında en yüksek itibara sahip bir nesil bırakmıştır. Ve tüm dünya, Aratus'un bir krallık için olduğu kadar bir demokrasi için de iyi bir koruyucu ve öğretmen olduğunu düşünmektedir. Çünkü ilkeleri ve karakteri kralın eylemlerinde kendini göstermekteydi. 17. kez generalken ölmüştür. Aratus'un hayatı ve doğası böyledir ve oğluna gelince, iğrenç bir tabiata sahip olan ve ölçüsüz iktidar uygulamasına vahşi bir zulüm ekleyen Philippos tarafından çeşitli zehirler verilerek aklından mahrum edilmiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aratus*.html).

Plutarkhos bu eserde diğer eserlerden farklı olarak tarihsel olaylara çok fazla yer vermiştir. Doğruluğu kanıtlanamayacak kadar spesifik bilgiler de yer almaktadır.

2.25. Artarkserkses

Tüm Pers kralları arasında nezaketi ve asil ruhuyla öne çıkan Artarkserkses, sağ eli sol elinden daha uzun olduğu için uzun elli manasına gelen “Longimanus” lakabı ile tanınmaktadır. Kardeşi Kyros, küçük yaşlarından itibaren çok tez canlı ve dik başlıyken, Artakserkses'in her bakımdan daha nazik ve doğası gereği daha mülayim olduğu görülürdü. Annesi Kyros'u ondan daha çok severdi ve tahta onun geçmesini isterdi. Bu nedenle babası Dareios hastalanarak yatağa düşünce Kyros çağrılmıştır. Fakat her nasılsa büyük oğlu, yeni adıyla Artarkserkses (ilk adı Skerkses) kral ilan edilmiştir, Kyros ise Lydia satrapı ve deniz kıyısındaki birliklerin komutanı olmuştur (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Artaxerxes*.html).

Kralın doğasında da biraz ihmalkârlık vardır, bu durum pek çoklarınca vicdanlı ve de adil olmasıyla açıklanırdı. Bir yandan görüşmelerde kendisini çok fazla iyi gösterir, onurlar bahşeder ve layık olunandan daha fazla değer verir, diğer yandan verdiği tüm cezalarda hor davranır; vermekten ziyade almaktan hoşlanırdı (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Artaxerxes*.html).

Artakserkses, Pharnabazus ile Konon'un Knidos'ta kendisi için kazandıkları deniz savaşıyla, Lakedaimonialıların denizdeki egemenliklerine son verdikten sonra, Yunanlıların "Antalkidas Barışı" olarak adlandırılan barışı kutlamalarını emretmek için Yunanistan'ın tümünü kendisine bağlı hale getirmiştir. Antalkidas, Spartalı Leon'un oğludur ve Lakedaimonianları krala teslim olmaya razı edip, Anadolu'daki tüm Yunan şehirlerinin ve Anadolu'ya yakın adaların krala teslim edilmesi ve barış için ödenen vergi yoluyla bunlara sahip olunması yönündeki çıkarlarına hizmet etmekteydi; Yunanlılar arasında barış sağlandı, ama eğer Yunanlıların alaylı tavrına ve ihanetine barış denebilirse. Plutarkhos'a göre savaşın sonunda yenilene bundan daha utanç verici bir başarı sağlayan başka bir savaş yoktur. Sparta'nın zaferi bu antlaşmadan önce yok olmuş olmasına rağmen, Spartalılar korkunç Leuktra savaşında egemenliklerini yitirdiler. Sparta, uzun zaman sonra Yunanistan'da ilk sırada yer aldığı için Artakserkses, Antalkidas'ı misafir olarak ağırladı ve ona dostu olarak hürmet etti. Fakat Spartalılar Leuktra'da yenildikten sonra, para için dilenecek kadar alçaldılar ve Agesilaos'u Mısır'a gönderdiler, Antalkidas ise Lakedaimonialılar için gerekli olanları tedarik etmesini rica etmek için Artakserkses'e gitti. Ne var ki, o kral onu görmezden gelmiş, küçümsemiş ve reddetmiştir, öyle ki ülkeye döndüğünde, düşmanları tarafından hakarete uğramaktan çekindiği ve Ephoroslardan korktuğu için ölüm orucuyla intihar etmiştir (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Artaxerxes*.html).

Artakserkses, doksan dört yıl boyunca yaşamıştır, altmış iki yıl boyunca krallık yapmıştır ve tebaasına karşı daha nazik ve kibar birisi olarak tanınmıştır (https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Artaxerxes*.html).

2.26. Galba

Plutarkhos bu eserinde tarihe dört imparatorluk yılı olarak geçen ardıardına tahta çıkmış olan imparatorlarından ilki, Galba'yı anlatmaktadır. Plutarkhos'un her zaman dile getirdiği gibi o bir tarihçi değildir ve bu eserlerde de anlatısı tipik bir tarih anlatısına benzemez.

Galbe imparator olmadan önceki yaşamında oldukça sade, mütevazı bir yaşam tarzına sahiptir. Harcamalarında tutumlu, ölçülü, aşırılıktan uzak ve ılımlı bir doğaya sahiptir. İmparator ilan edilme sürecinde ise oldukça tedirgin, korkak ve çekimser davranmıştır. Yönetimi sürecinde ise başkaları tarafından yönlendirilen, acımasız ve

Plutarkhos'a göre geri kafalı biridir. Örneğin, kendisinin Hispania yöneticiliği sırasında, Nero'yu düşürmek amacıyla düzenlenen Vindex isyanına karşı duran Verginius Rufus'tan fazlasıyla korkmuştur. Onun zafer kazanması üzerine ise, korkarak imparator olma hayallerinden vazgeçerek inzivaya çekilmiştir. Galba, Nero'nun ölümüyle imparator ilan edilmesi kesinleştiğinde bile, Verginius Rufus'un sahip olduğu ünden ve askeri gücünden korkmuştur (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Galba*.html).

Plutarkhos'un aktarımına göre fiziksel görünüşünde Galba yaşlı ve keldir. Galba devlete dair çok önemli konularda seyri değiştirmiş, siyasi ve askerî kişilikleri ile hamleler yapmıştır. Titus Vinius Galba üzerinde oldukça etkilidir. Galba'nın pek çok eyleminde onu etkileyerek kötü kararlar almasına vesile olmuştur. Galba Dönemi'nde yaşanan trajik olayların sebebi de odur. Galba'yı özellikle de ekonomik konularda etkilemiştir. Galba halka hoş görünmek adına zalimliklere karşı sessiz kalmıştır (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Galba*.html).

Plutarkhos'un, Galba'nın biyografisinde Galba'dan sonra en çok bahsettiği kişi Sabinus'tur. Olayların ahlaki yönleri ile değerlendiren Plutarkhos'un gözünde Sabinus, Caesar'a ihanetin ilk adımını atan kişidir yani Roma'da Nero'nun sonunu hazırlayan süreci başlatan kişi. Nymphidius Sabinus, Nero'nun Mısır'a kaçma hazırlığında olduğu anlaşılınca, askerlere imparatorun kaçtığını söyleyerek ve askerlere para dağıtarak onları imparator olarak Galba'yı seçmeleri konusunda yönlendirmiştir. Plutarkhos'a göre onun bu adımı o dönem yaşanan karmaşalarının temel sorunudur. Bunu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Bu vaat, Nero'nun ölümüne sebep oldu, kısa bir süre sonra da Galba'nın; zira askerler, birine ödül almak için ihanet ettiler, ötekini ise ödülleri alamadıkları için öldürdüler. Sonra ise, öncelikle kendilerine yüksek ücret verecek kişiyi aramaya koyuldular...Ancak, [Nymphidius Sabinus] para vaat ederek ve Nero'dan ayrılmayı bir ihanete dönüştürerek son derece güzel bir işe saygısızlık ediyordu”.

Plutarkhos bu sözleri ile kötü yöneten bir imparatora karşı askerlerin ayaklanmalarını çok güzel bir iş olarak nitelendirirken; ayaklanmanın ise para vaadiyle ihanete dönüştürülmesini saygısızlık olarak nitelendirmiştir. Plutarkhos'a göre kötü

yöneten Nero'nun yönetimden indirilmesi uygundur, ancak bunun gerçekleştirilme yolu yanlıştır. Burada Plutarkhos'un olayları siyasal yaşam açısından değerlendirirken, ahlaki açıdan da değerlendirdiğini görüyoruz (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Galba*.html).

Plutarkhos'un anlatısında, Galba'nın Roma'ya gelişinden daha önce Sabinus'un yaptıkları bu kadar değildir. Titus Vinius'un Galba'yla birlikte tüm gücü ele geçirdiğini öğrendikten sonra ordu komutanlarını kışkırtarak; ancak onlar ikna olmayınca Galba'ya kentte gizli bir memnuniyetsizlik baş gösterdiğini bir mektup ile bildirmiştir. Askerler gecenin yarısı Nymphidius Sabinus'u imparator ilan etmeye karar vermişlerdir; ancak, bir tribunos militum olan Antonius Honoratus kendi komutasındaki askerleri ikna ederek Galba'ya ihaneti engellemiştir. Nero'ya ihanetteki sebebin Nero'nun işlediği suçlar olduğunu fakat Galba'ya ihanet etmek için sebebin olmadığını söyleyerek bu kadar sık taraf değiştirdikleri için askerlerini azarlamıştır. Daha iyi olanı tercih etmek için değil de sadece kötü bir ruh tarafından bir ihanetten başka bir ihanete sürüklenmekten Honoratus sayesinde kurtulmuşlardır. Plutarkhos'a göre onlar erdem yoksunu ve kaypak bir askerî güçtür (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Galba*.html).

2.27. Otho

Plutarkhos Otho adlı eserinde ise, Otho'nun yaşamına dair pek bilgi vermemiştir. Karakterine dair çıkarımları ise Otho'nun kadınsı, savurgan ve savaş işleri ile askeri yönetim konusunda tecrübesiz olduğu; ahlaki açıdan ise Galba'nın tam aksine zayıf ve ölçüsüz bir şahsiyet olduğudur. Otho'nun karakterine ve hayatına dair bilgiler eseri Galba'da daha kapsamlı bir şekilde verilmiştir. Otho'nun, iyi bir soydan geldiğini ve buna rağmen küçük yaşlardan beri lüks ve hazza olan düşkünlüğü sebebiyle yozlaştığını, Nero'yla olan ilişkisini ve Poppaea'yla olan evliliğini bizlere aktarmıştır. İmparator olmadan önceki kariyeri ve Galba'yla ilişkisi değerlendirilmiştir. Ne kadar ölçüsüz olduğu, imparator olacağına ilişkin kehanetler, nasıl imparator ilan edildiği ve Augustus ile Caesar adını nasıl aldığı anlatılmıştır (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Galba*.html).

Plutarkhos'un Otho isimli eseri, Galba'dan daha tarihsel bir anlatıma sahiptir. Plutarkhos Roma askerini iç savaşların asıl sorumlusu olarak göstermiştir. İmparatorun

zayıflığı ile birlikte askerlerin kaypak, disiplinsiz ve ukala olmalarını askeri olaylarla örneklendirmiştir. Yöneticilerden ziyade askerlerin erdemsizliklerini suçlu görmektedir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Otho*.html).

Plutarkhos'un Otho yönetiminde oldukça önemli bulduğu olay imparatorluk sarayındaki şöleni basma olayıdır. Seksen senatör imparatorluk sarayında Otho'nun verdiği bir şölende yemek yemekten bunu duyan askerler güya imparatoru koruma maksadı ile saraya koşmuşlardır. Otho'nun düşmanları olarak gördükleri bu senatörleri ortadan kaldırmak istemişlerdir. Sonunda Otho yalvararak askerleri durdurmuş ve ertesi gün onlara para dağıtmıştır. Plutarkhos'un bu imparatorluk şölenine eserinde ayrıntılarıyla yer vermesinin nedeni Roma'da imparatorluk sarayında verilen şölenlerin, imparatorun senatörlerle fikir alışverişinde bulunduğu önemli bir faaliyet olmasıdır. Askerlerin bu hamlesi, yüksek sınıfa mensup kişiler arasında yapılan şöleni mahvetmeleri aslında Otho'nun şanını lekelemiştir. Bu onun otoritesinin zayıflığını göstermekteydi. Askerlerin bu hamlesi, aynı zamanda sınıflar arası engelleri kaldırmak anlamına gelmekteydi. Çünkü askerler bu sayede şölene davetli olmadan ve kimseye sormadan katılabilmişlerdir. Plutarkhos, Otho'yu askerlerin bu şölen basma olayına karşın "gözyaşı döken, yalvaran, çaresiz bir imparator" olarak gösterirken, aslında Roma'da siyasal yaşamın ne kadar vahim bir durumda olduğuna vurgu yapmak istemiştir. Çünkü bu şölen basma olayı hem imparatorun basiretsizliğini hem askerlerin başındaki komutanların pasifliğini hem de yönetimin açıklarıyla beslenen askerlerin asiliğini özetlemiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Otho*.html).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PLUTARKHOS’UN ESERLERİNİN MUHTEVA VE YAPI BAKIMINDAN GENEL ÖZELLİKLERİ

Paralel Hayatlar’ın bilinen en eski kaynağı, 10. yüzyıldan kalan bir parşömen olan elyazması, Loire Müzesi’nin Fransız Bölümünde St. Germanides-Prés manastırının kütüphanesinde bulunan Codex Sangermanensis’tir ve Paralel Yaşamlar’ın on beşini kapsamaktadır. İkinci en eski elyazması ve bütününde en güvenilir olanı 11. yüzyıldan bir parşömendir ve on altısını kapsar. Codex Seitenstettensis ve Avusturya’da Waidhofen yakınlarındaki Seitenstetten manastırına aittir. Paris Bibliothèque Nationale’de bulunan 13. ve 14. yüzyıla ait üç parşömen elyazması Paralel Yaşamlar’ı ve Moralia’yı kapsamaktadır. Plutarkhos’un toplu yapıtlarının ilk yayımı 13 ciltten oluşan ve daha iyi elyazmalarına dayandığı için daha öncekilere nazaran daha iyi bir metin sunan 1572 Paris yayımıdır. Paralel Yaşamlar’ın 1559’da Jacques Amyot tarafından yapılan ve Fransa Akademisi tarafından tanınan Fransızca çevirisi çıkmıştır. Sir Thomas North 1579’da İngilizce çevirisini özgün Yunanca’dan değil, bu son Fransızca çeviriden yapmıştır. William Shakespeare, trajedilerini yazarken Coriolanus, Caesar, Antony ve Kleopatra için Thomas North’un bu seçkisini yorumlayıp oyunlarında onun Paralel Yaşamlar’ından alıntılar kullanmıştır. 1683’te Dreyden çok sayıda çevirmene liderlik ederek Paralel Yaşamlar’ın ‘Dreyden çevirisi’ olarak bilinen çevirisini yaptırmıştır. İngilizce’ye ilk akademik Yunanca çeviri John ve William Langhorne kardeşler tarafından yapılmıştır ve 1770’te yayımlanmıştır. Dryden’in bu çevirisi 19. yüzyılın İngiliz şair ve klasik filoloğu Arthur Hugh Clough tarafından birkaç kez gözden geçirilmiştir ve 1859’a Boston’da yayımlanmıştır. Varolan en iyi İngilizce çeviri olarak kabul edilmektedir (Plutark, 2011a: 8-9). Daha sonraları başta Latince, Almanca, İtalyanca, Rusça olmak üzere günümüzde neredeyse tüm dünya dillerine çevrilmiş durumdadır.

Paralel Hayatlar’ın içerik ve karakter dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 2. “Paralel Hayatlar” içerik ve karakter detaylandırılmış dağılım

Yunan (Atina)		Roma
1	Theseus	Romulus
2	Solon	Publicola
3	Themistokles	Camillus
4	Perikles	Fabius Maximus
5	Alkibiades	Coriolanus
6	Aristeides	Marcus Cato (The Elder)
7	Kimon	Lucullus
8	Nikias	Crassus
9	Phokion	Cato (The Younger)
10	Demosthenes	Cicero
Yunan (Sparta)		Roma
1	Lykurgos	Numa
2	Lysandros	Sulla
3	Agesilaos	Pompeius
Yunan (Makedon)		Roma
1	Eumenes	Quintus Sertorius
2	Demetrios	Marcus Antonius
3	Aleksandros	Caesar
Diğer Yunanlılar		Roma
1	Thebaili Pelopidas	Marcellus
2	Korinthoslu Timoleon	Aemilius Paulus
3	Illyriyalı Pyrrhos	Gaius Marius
4	Syrakusalı Dion	Brutus
5	Arkadialı Philopoimen	Titus Flamininus
Yunan (Sparta)		
1	Agis	Kleomenes
Roma		
1	Tiberius Gracchus	Gaius Gracchus
Tekli Bioslar (Roma)		
1	Galba	
2	Otho	
Diğer Tekli Bioslar (Roma)		
1	Tarsuslu Aratos	
2	Pers Kralı I. Artarkserkses	

Kaynak: (Paralel Hayatlar tüm seri)

23 çift ve 4 tek biyografiyi kapsayan bu serinin 21 çiftinde bir Yunan ile bir Romalı, bir eserde iki Romalı, bir eserde iki Yunanlı birlikte ve dört kişinin hayatı tek tek ele alınmıştır. Plutarkhos'un ele aldığı hayatların tarihsel olarak en erken döneme rastlayanları Lykurgos ve Numa ile Theseus ve Romulus; ikinci en erken Solon ve Publicola'ya ait biyografilerdir. Tarihsel olarak en geç Yunan karakter Philopoimen'dir. Yunanlı 23 karakter ağırlıklı olarak Klasik-Erken Hellenistik dönemlerdendir. Romalı karakterler genellikle Geç Cumhuriyet Dönemi'nden seçilmiştir. Romalı karakterler arasındaki en geç Romalı kişi cumhuriyetin son yıllarında yaşamış olan Marcus Antonius'tur.

Plutarkhos eserlerin her birine bir girişle başlar. Söz konusu girişte yazarın amacı okuyucunun dikkatini çekmek, kendi tarzını ortaya koymak ve tarihsel yeterliliğini göstermektir. Anekdotalar, kaynak gösterme, alıntılar, okuyucu ile diyaloga girme, erdeme atıfta bulunma gibi pek çok yazım ve anlatım tekniğine başvurmuştur.

Bazı eserlerinde her iki çiftten sadece ilkinin hayatını vererek standart bir konu sıralaması izlemektedir: eğitimi, ailesi, kişiliği, görünüşü gibi bilgiler verir. Bazılarında ise daha ilk biyografide ikinci biyografideki kişi ile kıyasa giderek özet niteliğinde bir giriş yapar. Özet niteliğinde yaptığı girişlerde hayatları tek tek değil bir bütün olarak ele alır. Onun bu anlatım şeklinde kronolojik bir sıralama gözetilmez. Yetişkinlik döneminden bahsederken bir anda çocukluğunda yaşadığı bir deneyime geçiş yapabilir. Yazar insanın karakter oluşumunda çocukluk döneminin etkisi olduğuna inandığı için hemen hemen her kişide erken çocukluk dönemine, eğitim şekline, sürecine ve kim tarafından verildiğine değinmeye özen göstermiştir. Onun pedagojik teması hemen hemen tüm biyografilerde gözlemlenebilir. Karakterlerinin gelişimlerinin ahlaki gelişimlerini nasıl etkilediğini de her fırsatta dile getirmiştir. Eğitimin, karakterin şekillenmesinde ve tutkuların kontrol altında tutulmasında önemli bir yere sahip olduğunu belirtir. Themistokles biyografisinde eğitimin önemine dikkat çekerken:

“Gençliğinin ilk denemelerinde düzensiz ve dengesizdi, zira doğal dürtülerini bütünüyle özgür bırakıyor ve akıl ile eğitimin gerekli denetiminin yokluğunda bunlar ele aldıkları konularda büyük aşırılıklara gidip çoğunlukla bozuluyorlardı. Hayatının ileriki safhalarında, gerekli terbiye ve eğitimi alırlarsa, en yabanıl taylardan bile çok iyi atlar elde etmenin olanaklı olduğunu söylerken bunları

kendisi de itiraf etti” örneğini vermiştir (http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Themistocles.html).*

Plutarkhos’a göre gençlik dönemi de en az çocukluk dönemi kadar karakterin gelişiminde önem arz eder. Karakterin gelişimine ve yetişkinliğe kadar geçen döneme bu kadar önem vermesine rağmen bazı biyografilerinde hiç temas etmemesi ya da ayrıntılı irdelenmemesinin nedeni giriş kısımlarının zamanla kaybolması, bu konuda isteksiz olması ya da tarihsel olarak çok eski kişilerde yaşanan materyal eksikliği olabilir.

3.1. Paralel Hayatlar Bağlamında Biyografi Yazınının Siyaset Bilimine Katkıları

Bu bölümde Paralel Hayatlar serisini incelerken edinilen bilgilerden çıkarımlar yapılarak derli toplu bilgilere ve anahtar kavramlara yer verilmiştir. Bireysel anlamda kişilerin araştırmasına gidilmemiştir.

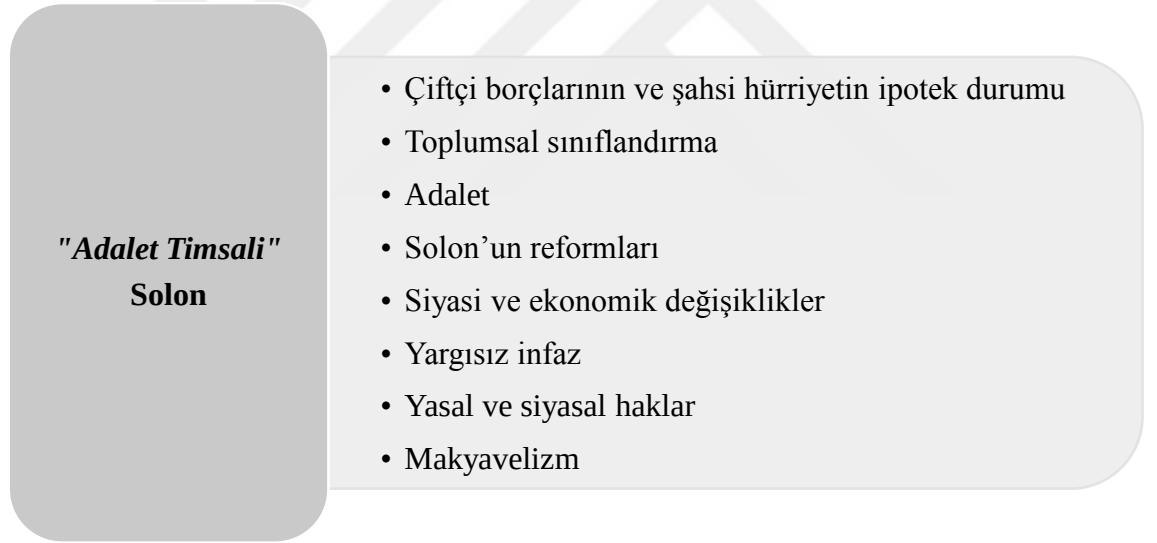

Şekil 1. Theseus ve Romulus’a dair anahtar kavramlar

Theseus synoikismosu gerçekleştirerek zıt fraksiyonları bir araya getirmiştir. Antik Yunan’da birçok köyü bir şehir/şehir devleti oluşturmak maksadıyla bir araya getirmiştir. Sadece synoikismosu gerçekleştirdiği için değil aynı zamanda kentte demokrasiyi inşa ettiği için haklı olarak değer görmüştür. Bazı yazarlara göre Theseus demokrasinin ilk uygulayıcısı değildir ve krallığı nedeniyle monarşiyi hiçbir zaman yıkmamıştır. Benim kanaatim Klasik Çağ’daki şekliyle demokrasinin temellerini atmıştır. Çünkü o Atina kralı olarak tek başına hüküm sürebilecekken bunu geri çevirmiştir ve yönetimi demokrasiye dönüştürmüştür. Halktan yana bir eğilim göstermiştir ve kendi salt

egemenliğinden vazgeçmiştir. Soylular, çiftçiler ve sanatkârlar olmak üzere toplumu sınıflara ayırmıştır ve onlara çeşitli görevler vermiştir. Theseus böylece ülkesini farklı sınıflara ayırarak, medeniyetin ilk tohumlarını atan kral olarak tarihe geçmiştir. Theseus'a atfedilen önemli anayasal düzenlemenin açığa çıkardığı temel dönüşüm, aslında siyasal otoritenin bir tek kentte merkezileştirilmesidir. Böylece kabilelerin önceden bağımsız olarak yerine getirdikleri yönetim işlevlerinden bazıları, ortak sorumluluk alanına taşınarak, Atina'da toplanması öngörülen bir kurula devredilmiştir.

Plutarkhos'a göre Theseus'un demokrasiye, Romulusun'da tiranlığa yönelmesi değişik yönlerde doğru olsa da aynı hatadır. Çünkü ona göre hüküm süren birinin tek amacı tacını korumak olmalıdır. Bunu başarmanın yolu da uygun olanı korumaktan ziyade uygun olmayandan kaçınmaktır. Onun nazarında ne ödün veren ne de katı davranan başarılı sayılabilir. Biri hayırseverlik ve hoşgörü yüzünden demagog, diğeri bencilik ve insafsızlık yüzünden despot sayılıp eşit şekilde halkın nefretini kazanır.

Şekil 2. Solon'a dair anahtar kavramlar

Yunanistan artık birçok millettten oluşan, değişik yönetim biçimlerine sahip farklı şehir devletlerinin bir toplamıydı. Bu şehir devletlerinin birçoğu hükümdar ya da aristokrasi tarafından yönetiliyordu. Atina'nın kırılma noktası devlet adamı Solon tarafından MÖ 549'da uygulamaya konan, demokratik şehir devletlerinin yolunu açan anayasa ile bir tür demokrasi tesis edilmesi olmuştur. Kısaca Solon'un yasaları Yunan demokrasisinin temelini oluşturmuştur. Bu vesileyle şehir devletleri Yunanistan'ın

kültürel merkezi haline gelmiştir. Filozofların devletin amacının ne olduğunu, ideal devleti oluşturan öğelerin neler olduğunu ve devletin nasıl yönetilmesi gerektiğini tartışabilecekleri entelektüel bir zemin oluşturulmuştur. Çiftçi borçlarının ve şahsi hürriyetin ipotek için kısıtlanmasını kaldırarak ona özgü olan borçların silinmesi durumu vatandaşların özgürlüklerini kabul etmek olmuştur. Borçlunun, borçlu olduğu kişiye ödeme yapmadığı zaman onun kölesi olduğunu öngören yasayı kaldırmıştır. Asillerin etkisini azaltmak için vatandaşlığı dört sınıf olarak belirlemiştir. Ayrıca bu sınıflara girmeyi doğuşa değil, maddi varlığa bağlamıştır. Varolduğu sürece adaleti sağlamayı görev edinmiştir. Plutarkhos'un onu karşılaştırdığı Publicola siyasi alanda Solon'u demokrasiyi düzenlemesi, yaptığı reformlarla Atina demokrasisinin temelini atması nedeniyle onu "adalet timsali" olarak göstererek ününü arttırmıştır. Yaptığı siyasi ve ekonomik değişiklikler, daha sonraki reformların kolaylıkla tatbik edilmesini sağlamıştır. Hükümdarların atanmasında halkın gücüne başvurulması, sanıklara jüri üyelerine başvurma hakkının tanınması, halka hitap etme hakkı gibi birçok hakkı Solon vermiştir. Herhangi birinin gücü gasp etme girişiminde bulunması durumunda, Solon'un yasasına göre yargısız infaz yapılamazdı ve kişi ancak yargılanıp, mahkûm edildikten sonra cezalandırılabilirdi. Siyasi faaliyetlerinde Solon, gücü elde etmek ve muhafaza edebilme maksadıyla hile ve çeşitli oyunlara başvurarak makyavelist bir politika izlemiştir.

**"Efsanevi Yasa Koyucu"
Lykurgos**

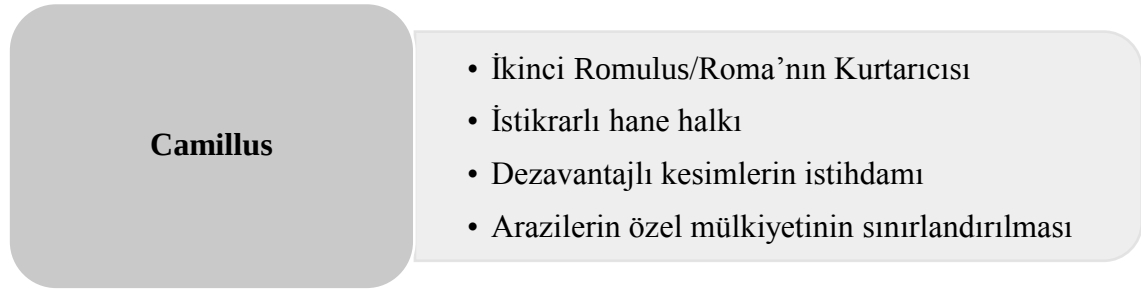
- Aristokrasi
- Ticari Kısıtlamalar
- Krallıktan Vazgeçiş ve J.J. Rousseau
- Ütopik Sosyalizm
- Toprakların Yeniden Dağıtımı

Şekil 3. Lykurgos'a dair anahtar kavramlar

Lykurgos'un hükümeti düzenlemesi ve vatandaşlarını sınıflandırması katı ve aristokratiktir. Özgür insanlara ticaret ile ilgilenmeyi yasaklamıştır. Toplumda yerleştirmeye çalıştığı eşitlikçi düzende paranın zararlı olacağını düşünerek demirden öylesine ağır bir para bastırmış ki, büyüklüğü ile alakası olmayan alım gücü sebebiyle kimse ona sahip olmak istemeyeceğinden toplumda rüşvet, dolandırıcılık, lüks düşkünlüğü gibi yozlaşmalar görülmeyecekti. J.J. Rousseau Toplum Sözleşmesi'nde

“yasa yapanlar yönetmemelidir, yönetenler de yasa yapmamalıdır” görüşünü ileri sürerken onu örnek göstermektedir ve Rousseau'nun bu gönderimi onun ülkesine adil ve tarafsız yasalar yapmak için kendi yönetme hakkını bir kenara bıraktığını göstermektedir (Rousseau, 2012: 38). Ortak yemek sofraları gibi araçları kullanması, toplumda eşitlikçi bir düzen tahsis etmeye çalışması ile adeta ütöpik sosyalizmi temsil etmektedir. Toprakların yeniden dağıtımı gibi düzenlemelere de yer vermiştir çünkü eşitlik genel olarak onun yönetim biçiminin bir temelidir.

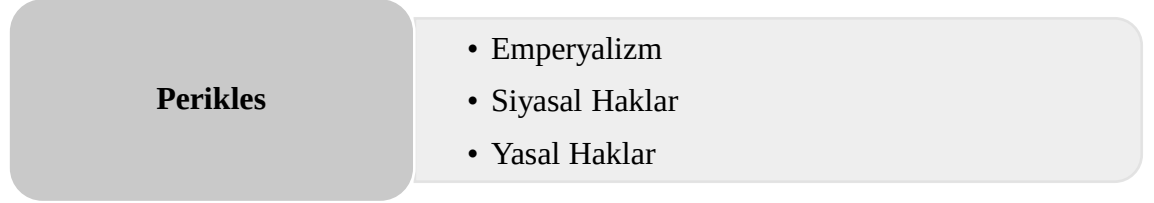
Atina'da bu gelişmeler yaşanırken Avrupa'da başka bir güç doğmuştu: Roma Cumhuriyeti. MÖ 510 civarında katı bir monarşinin devrilmesi ile kurulan Roma Cumhuriyeti'nde Nihayetinde Atina modeline benzer temsili bir demokrasi kurulmuştur. Halk tarafından yıllık olarak seçilen iki konsül ve onlara danışmanlık yapacak bir senato tarafından yönetilecek bir hükümet oluşturulmuş ve bir anayasa geliştirilmiştir. Bu sistemle yönetilen cumhuriyet sürecinde Kıta Avrupa'sında eyaletlerin çoğu ele geçirilerek Roma güçlendirilmiştir. İktidar mücadelesi veren çeşitli grupların yarattığı toplumsal kargaşa genişleyince MÖ 48'de Caesar kontrolü ele geçirmiştir ve böylece cumhuriyete son vererek fiilen imparator olmuştur. Roma bir kez daha monarşi ve hanedan yönetimine girmiştir. Bu yeni Roma İmparatorluğu Avrupa'nın büyük bir bölümünü gelecek beş yüzyıl boyunca yönetecekti (Kelly, 2017: 18-19).

Şekil 4. Camillus'a dair anahtar kavramlar

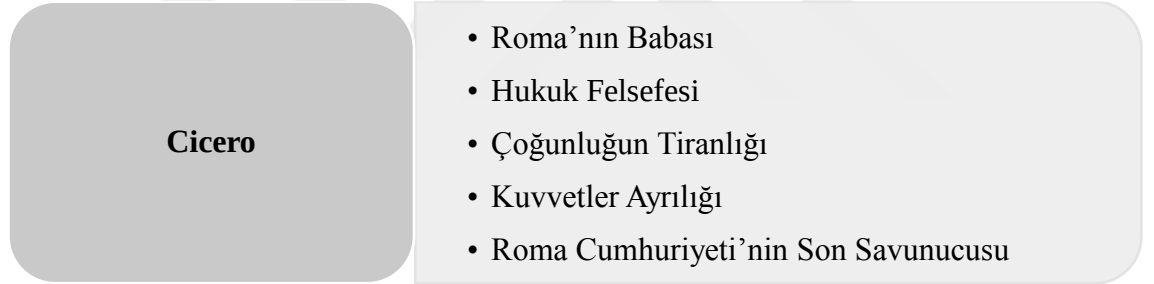
Roma diktatörlerini inceleyen yayınlarda çoğunlukla Caesar ve Sulla'ya yoğunlaşarak Camillus gözardı edilmektedir. Fakat o Roma'nın yetiştirdiği en büyük askeri dehalardan ve devlet adamlarından biridir. Roma'daki bekar erkeklerin savaş nedeniyle eşleri ölen dullarla evleneceği bir siyasi sistem kurarak istikrarlı bir hane halkı yaratmayı sağlamıştır. Daha önce vergiden muaf tutulan savaş yetimlerini istihdam ederek onları da vergilendirmiştir. Arazilerin özel mülkiyetini sınırlayan yasayı

geçirmiştir. Buradaki istikrarlı hane halkı oluşturma çabasının ve dezavantajlı kesimlere yönelik politikalarının sosyal devlet oluşturma emaresi ve özel mülkiyeti sınırlandırma faaliyetini ise sosyalizmin çıkış amacı ortak mülkiyet anlayışına dayanan bir ekonomi oluşturma düşüncesinin emaresi olduğu kanaatindeyim.

Şekil 5. Perikles’e dair anahtar kavramlar

Perikles Spartalılar ve Perslilerle olan mücadelelerinde emperyalist bir siyaset izlemiştir. Bütün vatandaşların siyasal haklara sahip olmasını sağlamıştır. Alt sınıflara kapalı olan memurluk işini herkese açmıştır. Uzmanlık gerektiren işler hariç tüm devlet memurluklarının seçimle değil kura ile belirlenmesi sistemini oluşturmuştur. Her yurttaşa anayasaya aykırılık nedeniyle bir yasa önerisine karşı dava açma hakkı tanımıştır.

Şekil 6. Cicero’ya dair anahtar kavramlar

Roma İmparatorluğu sürecinin avukatı ve devlet adamı Cicero “De Republica” ve “De Legibus” isimli eserleri ile Roma tarihini yorumlayarak siyaset bilimine oldukça önemli katkılarda bulunmuştur. Roma siyasal düşüncesinin en önemli temsilcisi kabul edilmektedir. Hem Yunan hem de Roma dünyasına mensuptur ve iki dünyanın da temsilcisidir. Demokrasilerde bireyin yaşamının ve servetinin halkın elinde olduğunu, demokrasinin bozulmuş biçiminin ise yığının tiranlığı olacağını öne sürerek “çoğunluğun tiranlığı” gibi bir görüşü ortaya atmıştır. Siyaset biliminde çoğunluğun tiranlığı kavramı denince akla gelen ilk isim Tocqueville’dir. Ancak demokrasiye ilk kez “çoğunluğun tiranlığı” tanımını yakıştıran düşünür Cicero olmuştur. Plutarkhos eserinde “çoğunluğun

tiranlığı” görüşünden bahsetmemiştir. Kuvvetler ayrılığı olmadan, cumhuriyetin yıkılmasının ardından gücün monarşiden tirana, tirandan aristokrasi sınıfa ya da halka, halktan yine oligarklar ya da tiranlar tarafından ele geçirileceği yani ‘hükümetin bir top gibi oradan oraya zıplayacağı’ fikrinden de Paralel Hayatlar serisinde bahsedilmemiştir (Kelly, 2017: 18-19). Caesar’ın tehlikeli tırmanışını ilk farkedene kişinin Cicero olması birçok siyaset bilimci tarafından onun tırmanışının öngörülebilir ve engellenebilir olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Cicero’nun dönemin en güçlü isimlerden Caesar ile boy ölçüşmesi Paralel Hayatlar serisinde detaylıca ele alınmıştır. Cicero Roma’nın Cumhuriyet döneminden monarşiye geçiş döneminde yaşamıştır ve dönemin siyasi olaylarının içinde bizzat yer almıştır. Onun siyasi bunalım içindeki Roma’da asıl amacı “Cumhuriyeti nasıl koruyabiliriz?” olmuştur. Cicero Roma’nın siyasi bunalımının kaynaklarının geçmişin geleneklerinden uzaklaşılmasında bulunduğunu düşünmüştür. Cumhuriyet için hukuku ön plana çıkaran Cicero, herkes tarafınca benimsenen, ortak ve herkesin boyun eğdiği hukuku “cumhuriyetin temel kurucusu” olarak ortaya koymuştur. Ona göre devlet; menfaat ve hukuk anlayışı ile bir araya gelmiş insan topluluğudur. Doğal hukuk teorisinin güçlü bir savunucusu olan Cicero, evrensel yasalara uymanın akla ve tanrısal iradeye uygunluğunu savunmaktadır. Yöneticilerin konuşan yasa, yasalarının susan yönetici olduğuna inanan Cicero, yönetimin ayakta kalması için: bilgelerin yasa yapmasını, özel mülkiyete saygı gösterilmesini, herkese eşit değil değerine ve niteliğine göre davranılmasını; kişinin kamusal insan olup kendini devletine adanması gerektiğini savunarak siyaset bilimi içerisinde yerini almıştır (Çetin, 2016: 52-53).

SONUÇ

Plutarkhos'un Paralel Yaşamlar'ı Eskiçağ Edebiyatı'nın belki de biçem olarak en estetik eserlerinden biridir. Bu ölümsüz klasik eser binlerce yıldır Eskiçağ'ın en çok okunan ve beğenilen eserlerinden biri olmuştur. Biri Yunan bir Romalı dünyaca ünlü kişilerin karşılaştırmalı yaşamlarını aktaran yazar, bize binlerce yıl öncesinin özel yaşamları, aile ve akrabalık ilişkileri hakkında da bilgi vermektedir. Roma ve Yunan dünyalarının artık birleşmeye başladığı bir dönemin yazarı olan Plutarkhos bir anlamda “medeniyetler çatışmasının” bu ilk entelektüel örneğini yazarken yumuşak bir geçişle edebiyatın da katkıda bulunabileceğine inanmıştır. Bu çalışmada, biyografi yazını özelinde Plutarkhos'un siyasal yaşam açısından çok değerli eseri Paralel Hayatlar'a, Plutarkhos'un biyografilere bakışına ve siyaset bilimine olan temaslarına değindik. Paralel Yaşamlar'ın eski dönem tarih yazarlarından fazlasıyla etkilenmiş olduğunu ve bu yazarlardan çokça faydalandığını görmüş olduk. Yapıtlarında onlarca alıntıya yer veren Plutarkhos'un öteki pek çok yazarı tanıdığını ve onları kaynak olarak kullandığını anladık. Bunun yanı sıra Paralel Hayatlar'ın bir tasarım sonucunda oluşmadığını, biyografileri zaman içinde geliştirip meydana getirdiğini ve sonrasında seriye bilinçli olarak yöneldiğini görmüş olduk.

Tarihi, edebi, felsefi ve siyasi özellikleri ile Plutarch's Lives geçen zamana rağmen halen değerini korumaktadır. O dönemin siyasi yaşamına ve çalkantılarına ışık tutması sebebiyle siyaset bilimi için de oldukça kıymetli bir eserdir. Bu çalışmanın seri üzerine yapılmış en kapsamlı çalışma olduğu düşünülmektedir. Konuyu anlamlandırması açısından, eserin yalnızca bir felsefi ve edebi eser değil aynı zamanda siyaset bilimine de kaynak oluşturan bir eser olduğu vurgulanmıştır. Bu alanda daha önce pek çalışılmamış olması sebebiyle bu çalışmanın daha sonra yapılacak olan çalışmalara rehberlik edeceği düşünülmektedir.

Konstantinopolis'in ünlü şair ve tarihçilerinden Agathias Skholastikos yazmış olduğu Plutarkhos'un Portresi adlı aşağıdaki şiirinde onu şöyle anlatmıştır:

“Görkemli bir heykelini diktiler senin,

Ey Khaironeialı Ploutarkhos, güçlü evlatları Ausonia'nın.

Çünkü sen Roma'nın cengâver yurttaşlarıyla

Seçkin Yunanları eşleştirdin Paralel Yaşamlar'ında.

Ama yazamadın kendine başka paralel yaşam;

Çünkü yok eşin benzerin senin” (<https://www.poemhunter.com/poem/plutarch/>).

KAYNAKLAR

Makale ve Kitap

- Çetin, H. (2011). Çağdaş siyasal akımlar (2. Baskı). Orion kitabevi.
- Çetin, H. (Eds.) (2016). Siyaset bilimi. Orion Kitabevi.
- Gülçin Y. (2014). “II. Philippos ve III. Aleksandros döneminde Makedonya Krallığı”. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- İnan, E. (2010). Seçenlere ve seçilenlere politik dünya. Referans Akademik Kitaplar.
- Kapani, M. (2016). Politika bilimine giriş. (52. baskı). BB101 Yayınları.
- Kelly, P. (Dan.Eds.) (2017). Siyaset kitabı. Alfa Yayınları.
- Momigliano, A. (1993). The development of Greek biography. Cambridge, MA.
- Mutlu, A. (2011). *Ploutarkhos'un mythos'a yaklaşımı: Paralel Yaşamlar ve Theseus Romulus üzerine çözümleme*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özaktürk G. F. (2017). Eski Yunan ve Roma'da söz söyleme sanatının üç biçemi: Attike, Asia ve Rodos. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40 (1-2), 220-230.
- Plutark. (2011a). Plutark Yaşamlar II (Çev. Mete, M.). İdea Yayınevi.
- Plutark. (2011b). Ünlü Yunanlı ve Romalıların Yaşamları, Solon ve Poplicola (Çev. Mete, M.). İdeaYayınevi.
- Plutark. (2011c). Yaşamlar, Perikles ve Fabius Maximus (Çev. Mete, M.). İdea Yayınevi.
- Plutark. (2011d). Yaşamlar, Alkibiades ve Coriolanus (Çev. Mete, M.). İdea Yayınevi.
- Plutarkhos. (2020a). İskender ve Sezar (Çev. Çokona, İ.) (6. baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Plutarkhos. (2020b). Theseus ve Romulus (Çev. Çokona, İ.) (3. baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Plutarkhos. (2021). Demosthenes ve Cicero (Çev. Çokona, İ.) (4. baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Rousseau, J.J. (2012). Toplum Sözleşmesi (Çev. Günyol, V.) (4. Baskı) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sina, A. (2009). Kimon Plutarkhos, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 24 (2), 103-129.

Sinanoğlu S. (1955). Yunan dünyası karşısında Cicero. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 13 (4), 1-8.

Şenel, A. (1999). Siyasal düşünceler tarihi. Bilim ve Sanat Yayınları.

Tozan M. (2016). Cicero'nun Cilicia valiliği", *Cedrus Dergisi*, 4, 105-126.

Yavuz, M.M. (2017). The ship of Theseus, individual essences and artifact identity. *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 15 (1), 112-123.

İnternet Siteleri

Agathias. (t.y.). *Plutarch poem*. <https://www.poemhunter.com/poem/plutarch/>

Attalus. (t.y.). The Parallel Lives. *Eumenes*. <http://www.attalus.org/old/eumenes.html>

Cambridge Dictionary. (t.y.). *Procurator*.

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/procurator>

Lexundria. (t.y.). The Parallel Lives. *Timoleon ve Aemilius Paulus*. https://lexundria.com/plut_comp_tim_aem/1-2/prr

Plutarch. (t.y.). The Parallel Lives. *Comparison of Aristides with Marcus Cato*.

<https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0095%3Achapter%3D1%3Asection%3D2>

Plutarch. (t.y.). The Parallel Lives. *Eumenes*.

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0042%3Achapter%3D2%3Asection%3D2>

Plutarch. (1914). The Parallel Lives. *Aristides*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aristides*.html

Plutarch. (1914). The Parallel Lives. *Camillus*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Camillus*.html

Plutarch. (1914). The Parallel Lives. *Cato the Elder*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Major*.html

Plutarch. (1914). The Parallel Lives. *Cimon and Lucullus*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cimon+Lucullus*.html

Plutarch. (1914). The Parallel Lives. *Lykurgos ve Numa*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lycurgus+Numa*.html

Plutarch. (1914). The Parallel Lives. *Solon ve Publicola*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Solon+Publicola*.html

Plutarch. (1914). The Parallel Lives. *Themistokles*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Themistocles*.html

Plutarch. (1914). The Parallel Lives. *Theseus ve Romulus*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Theseus+Romulus*.html

Plutarch. (1916). The Parallel Lives. *Alcibiades ve Coriolanus*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Alcibiades+Coriolanus*.html

Plutarch. (1916). The Parallel Lives. *Coriolanus*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Coriolanus*.html

Plutarch. (1916). The Parallel Lives. *Lysander ve Sulla*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Lysander+Sulla*.html

Plutarch. (1916). The Parallel Lives. *Nicias ve Crassus*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Nicias+Crassus*.html

Plutarch. (1917). The Parallel Lives. *Agesilaos ve Pompeius*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agesilaus+Pompey*.html

Plutarch. (1917). The Parallel Lives. *Pelopidas ve Marcellus*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Pelopidas+Marcellus*.html

Plutarch. (1918). The Parallel Lives. *Aemilius*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aemilius*.html

Plutarch. (1918). The Parallel Lives. *Brutus*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Brutus*.html

Plutarch. (1918). The Parallel Lives. *Dion*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion*.html

Plutarch. (1918). The Parallel Lives. *Dion ve Brutus*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Dion+Brutus*.html

Plutarch. (1919). The Parallel Lives. *Cato the Younger*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Cato_Minor*.html

Plutarch. (1919). The Parallel Lives. *Phokion*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Phocion*.html

Plutarch. (1919). The Parallel Lives. *Sertorius*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Sertorius*.html

Plutarch. (1920). The Parallel Lives. *Demetrius ve Antonius*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Demetrius+Antony*.html

Plutarch. (1920). The Parallel Lives. *Timoleon*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Timoleon*.html

Plutarch. (1921). The Parallel Lives. *Agis*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis*.html

Plutarch. (1921). The Parallel Lives. *Agis ve Kleomenes*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Agis_and_Cleomenes+Gracchi*.html

Plutarch. (1921). The Parallel Lives. *Gaius Gracchus*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Caius_Gracchus*.html

Plutarch. (1921). The Parallel Lives. *Philopoimen ve Flaminius*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Philopoimen+Flaminius*.html

Plutarch. (1921). The Parallel Lives. *Tiberius Gracchus*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Tiberius_Gracchus*.html

Plutarch. (1926). The Parallel Lives. *Aratos*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Aratus*.html

Plutarch. (1926). The Parallel Lives. *Artaxerxes*.

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Artaxerxes*.html

Plutarch. (1926). The Parallel Lives. *Galba*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Galba*.html

1

Plutarch. (1926). The Parallel Lives. *Otho*.

http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Plutarch/Lives/Otho*.html

Trumbull, D. (2005). The Parallel Lives. *Pyrrhos ve Gaius Marius*.

https://www.bostonleadershipbuilders.com/plutarch/trumbull_comparison_pyrrhus_marius.htm

Wikipedia. (t.y.) *Eumenes*. Erişim tarihi: 28 Mayıs 2022,

<https://en.wikipedia.org/wiki/Eumenes>

Wikipedia. (t.y.) *Helotlar*. Erişim tarihi: 5 Aralık 2022,

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Helotlar>

Wikipedia. (t.y.) *Homo novus*. Erişim tarihi: 30 Eylül 2022,

https://tr.wikipedia.org/wiki/Homo_novus

Wikipedia. (t.y.) *Marius reformları*. Erişim tarihi: 2 Ekim 2022,

https://tr.wikipedia.org/wiki/Marius_Reformlar%C4%B1

Wikipedia. (t.y.) *Mos mayorum*. Erişim tarihi: 14 Ağustos 2022,

https://en.wikipedia.org/wiki/Mos_maiorum

Wikipedia. (t.y.) *Pirus zaferi*. Erişim tarihi: 27 Aralık 2022,

https://tr.wikipedia.org/wiki/Pirus_zafiri

Wikipedia. (t.y.) *Praetor*. Erişim tarihi: 18 Mayıs 2022,

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Praetor>

Wikipedia. (t.y.) *Quaestor*. Erişim tarihi: 14 Eylül 2021,

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Quaestor>

Wikipedia. (t.y.) *Quintus Sertorius*. Erişim tarihi: 10 Nisan 2022,

https://en.wikipedia.org/wiki/Quintus_Sertorius

Wikipedia. (t.y.) *Sinokizm*. Erişim tarihi: 27 Temmuz 2022,

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Sinokizm>

Wikipedia. (t.y.) *Suda*. Erişim tarihi: 12 Mayıs 2022, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Suda>

Wikipedia. (t.y.) *Stratigos*. Erişim tarihi: 21 Temmuz 2022,

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Stratigos>

Wikipedia. (t.y.) *Triumvirlik*. Erişim tarihi: 9 Nisan 2022,

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Triumvirlik>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Gamze KAVAK

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Kamu Yönetimi,
Mezun

Yüksek Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve
Kamu Yönetimi ABD, Öğrenci

Yabancı Dil ve Düzeyi : İngilizce-Upper Intermediate, Almanca-Beginner, Rusça
Beginner

İş Deneyimi

Özel sektörde uzun zamandır Çocuk Gelişimi Uzmanı/Çocuk Kulübü Yöneticisi olarak görev yapmaktayım.